

CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro
anul XIV, nr. 11 (607)
decembrie 2019

Publicație culturală finanțată
cu sprijinul Ministerului Culturii
și Identității Naționale

perspective & contribuții

George Cristian Maior
Ioan-Aurel Pop
Jean-Jacques Askenasy

patrimoniu narativ si construcție identitară 3 decenii după comunism

interviuri cu
Lidia Vianu
Claudia-Florentina Dobre,
Carmen Lidia Vidu
Lavinia Braniste
Krista Szöcs
Oana Uiorean

studii si cercetări

românia ca societate postmaterialistă

CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
CRISTINA RUSIECKI
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT
ANA-MARIA VULPESCU

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA
promovează, în spiritul dialogului cultural,
diversitatea de opinii. Responsabilitatea
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

perspective

George Cristian Maior / **Despre „Întoarcerea
zeilor puternici”**
/ pag. 5 /

sinteze și reflecții

**Patrimoniu narativ și construcție identitară. Trei
decenii după comunism** / Un grupaj realizat de
Carmen Corbu, Yigru Zeltit, Dan Burcea, Monica
Manolachi /
/ PP. 9–43 /

„Pseudo-nostalgie este rezultatul unui doliu
incomplet al societății românești” / Interviu cu
Claudia-Florentina Dobre / pag. 10 /

„Ține de sănătatea noastră civică să ne
investigăm trecutul.” / Interviu cu Carmen Lidia
Vidu / pag. 16 /

„Începem să ridicăm mâna, să cerem explicații sau
să protestăm. Și asta poate ni se pare puțin lucru
acum” / Interviu cu Lavinia Braniște / pag. 20 /
„Clasa revoluționară nu e cea a artiștilor” /
Interviu cu Oana Uiorean / pag. 23 /

„În poezie simt că trebuie să fiu cât mai «true to
myself»” / Interviu cu Krista Szocs / pag. 26 /
„Traducătorul este pian și pianist în același timp”
/ Interviu cu Lidia Vianu / pag. 29 /

analize și evaluări

Internetul și comunicarea / Un dosar realizat de
Iuliana Alexa /
/ PP. 44–59

Violeta Popescu / **Presa tradițională și
internetul** / pag. 46 /

Anton Moise / **Mesaje virale** / pag. 48 /

Andrei Ionescu / **Psihologia comunicării** / pag. 51 /
Maria Alexeev / **Cum să îți formezi publicul
online** / pag. 55 /

Carmen Corbu / **Conținutul creat de utilizatori.
Între aspirația la artă și valențele sociabilității** /
pag. 57 /

contribuții

Doru Mărgineanu / **Modificările invizibile ale gândirii** / pag. 81 /

Nicu Ilie / **De ce nu susțin izolarea. Sau despre noile forme ale sărăciei** / pag. 86 /

Jean-Jacques Askenasy / **Lupta contra ignoranței, un proces înăscut** / pag. 88 /

Ioan-Aurel Pop / **Limba veche și-înțeleaptă...** / pag. 90 /

Dorica Boltașu Nicolae / **Iulia Hasdeu și alte destine feminine** / pag. 93 /

Andrei Mic / **O istorie a Bistriței** / pag. 95 /

Radu Pircă / **O istorie culturală a suportului de cuțit** / pag. 96 /

proiectele fcab

Mihai Ignat, câștigătorul concursului de adaptare scenică după scrierile lui Augustin Buzura: „Am căutat un echilibru între povestire și reflecție” / pag. 100 /

Claudia Mărgărit, câștigătoarea concursului de scenarii după scrierile lui Augustin Buzura: „Pentru a spune povestea trebuie să găsești un echivalent în imagini” / pag. 102 /

documentele Augustin Buzura

Conștiința scrisului / Fragmente din Dosarul din Arhivele Securității / Extrase din expoziția de la Muzeul Național al Literaturii Române / pag. 104 /

caiet de critic

Andreea Răsuceanu / **Un poem întunecat și vizionar. Cosmin Perța, „Arșița”** / pag. 61 /

review

Emanuel Copilaș / **Pentru o nouă ordine alimentară mondială. Raj Patel, „Îndopați și înfometați”** / pag. 64 /

Cristina Rusiecki / **Tehnica „blind date”. Un regizor, un actor. „O cameră doar a ta”, Teatrul Tineretului Piatra Neamț** / pag. 66 /

Gina Șerbănescu / **Experimentul de-teatralizării. „Pe ei!”, Ionuț Caras** / pag. 68 /

studii și cercetări

INSCOP Research / **Preocuparea pentru mediu. România ca societate postmaterialistă** / pag. 73 /

Ilustrația de număr: România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura Coperta: Imagine din exercițiul documentar „Biserica sașilor”, realizat de Mariam Zamoun, Bazna, Sibiu

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Coasă” (autor: Dan Chira, Copanic-Mănăștur, Maramureș)

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Coasă” (autor: Dan Chira, Copanic-Mănăștur, Maramureș)

Despre „Întoarcerea zeilor puternici”

GEORGE CRISTIAN MAIOR

„Întoarcerea zeilor puternici” e titlul uneia din multele cărți (un eseu intelectual jurnalistic, conform autorului), apărute recent ce încearcă să explice ascensiunea de astăzi a naționalismului și populismului, inclusiv în state și societăți cu tradiție democratică îndelungată („Return of the Strong Gods: Nationalism, Populism and the Future of the West”, R.R. Reno, Gateway 2019).

***Cu alte cuvinte, e
necesară revenirea la
proiecte și obiective
politice mari, la
„cauze grandioase”,
la noi aspirații
culturale și sociale ce
transced mașinăria
uzată a economicului
și competiției
fixate în consum.***

Mesajul cărții e aparent simplu: într-o lume a relativismului cultural, a înstrăinării individului într-un liberalism vulgar și diluat, dominat de logica rece a consumului și economiei de piață sălbatică, într-o lume tot mai atomizată, a lipsei de solidaritate și loialitate față de tradiții și valori solide întrucipate în stat și națiune, a degradării patriotismului și sensului comunitar ce sudează societatea și dau consistență relațiilor umane, a pierderii până la urmă a simțului istoric și a sentimentului metafizic ce ne definește identitatea și misiunea noastră politică,

civilizațională, e nevoie de o întoarcere – în sens metaforic, evident – a „zeilor puternici”. A celor care pot reface fibra socială și direcția noastră civilizațională, care pot da un sens vizionar marii politici, în fața antipoliticii bazate pe fariseismul „corectitudinii” ce mimează democrația, într-un ethos al tehnocrației și specializării facile. Cu alte cuvinte, e necesară revenirea la proiecte și obiective politice mari, la „cauze grandioase”, la noi aspirații culturale și sociale ce transced mașinăria uzată a economicului și competiției fixate în consum, spre o spiritualitate care se poate lupta, și în secolul XXI, cu forțele nivelatoare și „decadente” ale globalizării. Și numai zeii puternici pot produce această revoluție, până acum împiedicată, sufocată de „zei mediocri”, slabi, sau de idoli falși.

Evident, naționalismul, redescoperit astăzi, apanaj al zeilor de forță, nu este și nu poate fi considerat, în niciun fel, opusul democrației. Dimpotrivă, evoluția democrației, a instituțiilor statului democratic și poate chiar exprimarea lor mai profundă sunt legate istoric și organic de apariția statelor naționale moderne. Suveranitatea însăși este un concept politic apărut din lupta legitimă cu un monopol al puterii deținute de o persoană sau cel mult un grup restrâns în stat (așa-ziii suveraniști de la noi – politicieni sau analiști autodeclarați – nu au habar de originile istorice ale acestui concept pe care îl invocă cu atâta patos). Apoi, valori tradiționale, care dau într-adevăr coeziune și forță unei societăți – familia, comunitatea, religia etc. și îi afirmă identitatea, o protejează chiar, în vâltoarea globalizării și a expansiunii fulminante a tehnologiei, sunt legate inextricabil de matricea națională. În această matrice putem prospera și aici ne regăsim forța culturală și civilizațională, un sens al patriotismului, o direcție a solidarității și loialității.

Dar naționalismul, mai ales în cuplaj cu populismul, a arătat și fețe urâte în istorie, inclusiv în istoria recentă, care au pervertit tocmai aceste valori tradiționale, pe fundalul unor ideologii extreme, generatoare de distrugere, de politici totalitare duse în numele colectivității și națiunii pure și chiar de război.

Popoarele din Europa Centrală și de Est știu bine care sunt lecțiile dure ale istoriei. Revoluțiile

anticomuniste au avut, fără îndoială, o componentă națională, de reafirmare puternică a energiei și forței pozitive a națiunii în fața unor doctrine și ideologii colectiviste, impuse supranațional, adesea cu forța. Comunismul este cel care și-a dorit de fapt îngroparea națiunii, distrugerea bogăției sale culturale și spirituale pe altarul unei devastatoare utopii, promovate de idoli falși, dar foarte puternici într-adevăr. Însă revoluțiile anticomuniste au avut și o componentă liberală, de regăsire a libertății și a valorilor democratice a acestor tradiții iluministe pierdute pentru decenii de generații sacrificate în alte experimente sociale, politice, culturale.

De ce atunci întoarcerea zeilor puternici? Adevărul e că suntem într-un moment istoric în care bătălia narativelor pare să continue intens și acest nou conservatorism radical, care nu mai e al lui Edmund Burke, se contrapune tot mai mult tradițiilor liberale ale lui Locke, Rousseau sau Hume. E un război al ideilor (cu implicații practice și politice majore) ce devine tot mai polarizant și excesiv pe măsură ce avansăm într-un secol XXI plin de incertitudini și de crize, fie ele politice, geopolitice, economice sau morale. Și în prima linie a acestui război aparent ciudat, pe care îl vedem la televizor, în social media, în presă, în arena politică, în universități și librării, uneori în stradă, este ideea conservatoare a zeilor puternici împotriva paradigmei liberale a zeilor „mediocri” (și invers), cu toate derivatele sale antitetice: naționalism contra globalism, suveranitate contra interdependență, stat național contra organizații supranaționale de tipul UE, securitate națională contra securitate colectivă, stat contra „stat paralel” (teoria debilă a conspirației are acum un teren fertil de exprimare) etc.

Pare tot mai mult că nu mai există teren neutru sau un centru care să absoarbă din energiile acestei confruntări: „Centrul nu mai ține” („The center does not hold”), cum a spus Yeats, cel atât de citat și astăzi.

Poate e totuși nevoie de „zei puternici” pentru a mai tempera din excesele liberalismului și a ține sub control fața sălbatică, amorală și nivelatoare a globalizării. Poate e necesară o critică intelectuală mai profundă și mai îndepărtată de „poliția corectitudinii” (cum se exprimă Reno) asupra limitelor ideatice

Adevărul e că suntem

într-un moment

istoric în care

bătălia narativelor

pare să continue

intens și acest nou

conservatorism

radical, care nu mai e

al lui Edmund Burke,

se contrapune tot

mai mult tradițiilor

liberale ale lui Locke,

Rousseau sau Hume.

E un război al ideilor...

ale proiectului raționalist liberal. Poate e nevoie de revenirea la politica înțeleasă de Aristotel ca știință și artă supremă. Dar de aici până la a respinge, în sens existențial, un proiect care a oferit, cel puțin, o șansă de progres civilizației noastre, inclusiv în sens moral, e o cale lungă și de-a dreptul periculoasă cred.

Mai degrabă decât pentru „zei puternici”, ce ar fi să milităm pentru „zei înțelepți” sau ceva mai înțelepți? ■

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Sat” (Iasmina Dantiș, Vidra, Vrancea)

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Sat” (Iasmina Daniș, Vidra, Vrancea)

Patrimoniu narativ și construcție identitară

Trei decenii
după comunism.
Reflecția unui profil social
în artă, cercetare, educație

CLAUDIA-FLORENTINA

DOBRE:

„Pseudo-nostalgia este rezultatul unui doliu incomplet al societății românești”

Cercetătoarea Claudia-Florentina Dobre a publicat anul acesta lucrarea în limba franceză, „Ni victime ni héroïne – Les anciennes détenues politiques et les mémoires du communisme en Roumanie”, o carte foarte importantă în înțelegerea fenomenului represiei comuniste și al complexității societății românești contemporane. Este un domeniu pe care autoarea îl studiază de mai mulți ani, susținându-și pe această temă o teză de doctorat la Universitatea Laval din Quebec, în anul 2007. Munca sa de cercetare continuă astăzi în cadrul Centrului de Studii Memoriale și Identitare (CSMI), pe care îl coordonează.

De ce această carte ? În care moment al carierei dumneavoastră ați avut ideea scrierii ei?

Această carte este o versiune revizuită și parțial rescrisă a tezei mele de doctorat în istorie susținută în 2007 la Universitatea Laval, din Quebec. Rescrierea ei s-a dovedit a fi necesară din mai multe motive: în primul rând, pentru că viziunea mea asupra unor aspecte pe care le-am analizat în teza de doctorat diferă astăzi de cea inițială. La aceasta se adaugă și evoluțiile recente privitoare la memoria comunismului în România. Un alt motiv

ține de rațiuni personale: transformarea relațiilor mele cu fostele deținute politic intervievate, evoluția reflecțiilor mele asupra mărturiilor și mărturisitorilor, dar și în ceea ce privește discursul asupra experiențelor traumatiche, precum și datorită de memorie care m-a ghidat încă de la începutul cercetărilor legate de teza mea.

Această reeditare, la Editura Electra în acest an, are un titlu nou. Este vorba aici de o evoluție a percepției dumneavoastră în ceea ce privește problematica?

Nu întru totul, fiindcă concluziile mele au rămas aceleași în linii mari. Este vorba mai degrabă de o recentrare pe discursul femeilor persecutate politic, care nu ocupa un loc preponderent în analiza efectuată în teza mea de doctorat. Am preferat acest titlu pentru a pune mai bine în evidență această schimbare de perspectivă. Axul cercetării a rămas însă neschimbat, ca, de altfel, și concluziile sale.

În Introducere, faceți un bilanț foarte lucid al percepției actuale a comunismului în România. Primul aspect este cel al „păstrării puterii prin intermitență” de neocomuniști, după lovitura de stat din 1989. Ați putea afirma că acest lucru este cel mai grav din toate relele de care suferă societatea română post-comunistă?

Societatea românească de astăzi este produsul a 44 de ani de comunism. În decembrie 1989, Ceaușescu și soția acestuia au fost executați, comunismul a fost „condamnat de Istorie”, așa cum a proclamat sus și tare Ion Iliescu, artizanul loviturii de stat împotriva lui Ceaușescu și primul președinte post-comunist, dar comuniștii nu au renunțat la putere, dimpotrivă, s-au dovedit a fi foarte hotărâți să o păstreze pentru ei și familiile lor. În acest context, nu a fost posibil un „doliu cathartic” care să ajute societatea românească să se reconstruiască pe baze diferite de cele comuniste.

Al doilea aspect este cel al „gubernanței memoriale”. Cum definiți acest concept și ce forme ia memoria legată de regimul comunist în România actuală?

Am împrumutat termenul de „gubernanță memorială” de la Johann Michel, profesor la Sciences Po., la Universitatea din Poitiers și la Institutul de studii politice de la Paris. Acest concept pune în evidență faptul că orice construcție a politicilor memoriale trebuie să fie produsul unei negocieri între diferiții actori ai memoriei, printre care statul, comunitățile de memorie, instituțiile internaționale, precum și agenții memoriali, acele persoane private care se bucură de influență în „câmpul” (în sensul de „champs” dat de Bourdieu) memorial. În România, gubernanța memorială este tributară modului de a face politică: actorii politici se prefac că discută public un subiect,

În decembrie 1989

(...) comuniștii nu au

renunțat la putere,

dimpotrivă, s-au

dovedit a fi foarte

hotărâți să o păstreze

pentru ei și familiile

lor. În acest context,

nu a fost posibil un

„doliu cathartic” care

să ajute societatea

românească să se

reconstruiască pe

baze diferite de cele

comuniste.

dar negociază pe ascuns conținutul, formele și limitele acestuia pentru a face în cele din urmă ceea ce le recomandă instituțiile internaționale, cum ar

***Memoria
comunismului a fost
instrumentalizată
de actorii politici și a
jucat un rol important
în luptele lor pentru
putere.***

fi Parlamentul European sau Consiliul Europei etc. Acest fapt explică de ce memoria comunismului a fost instrumentalizată de actorii politici și a jucat un rol important în luptele lor pentru putere.

Putem vorbi de o „amnezie voluntară”, întreținută, instrumentalizată chiar de regimurile succesive, câtă vreme, în 2006, președintele Băsescu a condamnat oficial regimul comunist ?

Modul în care neo-comuniștii au gestionat trecutul comunist a fost tocmai această amnezie. Traian Băsescu a sesizat oportunitatea politică a unei condamnări formale a comunismului în România în contextul condamnării de către Consiliul Europei și Parlamentul European a abuzurilor și crimelor comise de regimurile comuniste. România, așa cum o vedea președintele de atunci, trebuia să fie elevul cuminte al noii clase est-europene.

Cum ați califica această condamnare, contestabilă și considerată prea tardivă? Ce sens dați noțiunii de „condamnare imposibilă” cu care încheiați acest capitol?

Ținând cont de informațiile recente (colaborarea lui Traian Băsescu cu Securitatea), această condamnare formală capătă sensul ei cel mai deplin. Este vorba în primul rând de o altă „formă fără fond”, destinată a fi pe placul europenilor atâta timp cât ea nu a schimbat, în mod dramatic, modul de raportare la comunism atât al instituțiilor și oamenilor care le populează, și nici politicile publice referitoare la moștenirea comunistă (sub toate formele, inclusiv cele privitoare la pensiile speciale ale celor aflați în aparatul de represiune de care aceștia se bucură în continuare). Pe de altă parte, această condamnare a dus la o mai mare accesibilitate a arhivelor Securității și a deschis calea spre inițierea unor noi politici publice, care se lasă însă așteptate.

Ce ne puteți spune despre percepția actuală a memoriei comunismului în România pe care o definiți drept o „memorie roz sau o pseudo-nostalgie”? Se poate vorbi de diferențe generaționale în maniera în care românii percep acest fenomen?

Memoria, pe care am numit-o roz, reprezintă o altă percepție și un alt tip de discurs, care s-a manifestat în spațiul public românesc în anii 2000 datorită unei noi generații de intelectuali care au reflectat dintr-o altă perspectivă asupra trecutului (lor) comunist. În loc să împartă lumea în buni (anti-comuniștii) și răi (comuniștii), aceștia și-au îndreptat privirea către viața cotidiană. S-au concentrat cu precădere asupra strategiilor și tacticilor utilizate în încercările lor de a evita practicile și politicile regimului dornic să controleze până și viața intimă a cetățenilor săi. Cât despre pseudo-nostalgie, ea este atât rezultatul unui doliu incomplet în sânul societății românești post-comuniste, cât și fructul frustrărilor acumulate de români în ultimii treizeci de ani. Este vorba mai degrabă de o critică a unui prezent incapabil să răspundă așteptărilor cetățenilor. Nostalgie reflexivă este apanajul generației „decreștelor” care și-au trăit copilăria și adolescența în anii 1970-1980. Nostalgie restauratoare (cea care își dorește o întoarcere în

trecut, termenii sunt o traducere după Svetlana Boym) este mai degrabă caracteristică celor care au fost tineri în anii 1960, și mai ales în perioada de deschidere dintre 1964 și 1971.

Putem vorbi astăzi de un bilanț al persecuțiilor politice? Care sunt organismele care încearcă actualmente să adune informații și care sunt instanțele care pot să facă un bilanț al acestor crime?

Persecuțiile politice au făcut obiectul unor cercetări minuțioase, cu rezultate remarcabile. Aceste rezultate ar trebui să figureze în manualele de istorie, în sistemul de învățământ în general și sub toate formele posibile. Mai multe instituții se străduiesc să facă lumină asupra acestor aspecte: institute de cercetare, fundații private, chiar și mass-media. Cât privește bilanțul acestor crime, le rămâne istoricilor datoria de a-l realiza, pe măsură ce datele se acumulează și modul de reflecție depășește cadrul strict al luptelor pentru putere.

Există un bilanț în cifre al victimelor?

Bilanțul victimelor comunismului nu este foarte exact. Există unele estimări în privința numărului de deținuți, al persoanelor persecutate. Este straniu că un regim foarte birocratic, cum a fost regimul comunist, nu a păstrat statistici fiabile legate de acest subiect. Cifrele variază de la o sursă la alta și și merg de la câteva mii, la câteva milioane de persoane persecutate.

Vorbind de metodologia pe care o utilizați în cartea dumneavoastră, menționați la un moment dat conceptul de „récit de vie”, de poveste de viață, împrumutat de la sociologul Daniel Bertaux. Cum ați aplicat acest concept în cazul interlocutoarelor dumneavoastră, ca foste deținute în închisorile comuniste?

Metoda „récits de vie” mi s-a părut cea mai potrivită pentru analiza experiențelor de viață ale fostelor deținute politic, aceasta oferindu-le un rol activ în formularea discursului privitor la ceea ce au trăit și au fost dispuse să povestească. Metoda presupune a cere interlocutoarelor să-și povestească viața,

Persecuțiile politice au făcut obiectul unor cercetări minuțioase, cu rezultate remarcabile. Aceste rezultate ar trebui să figureze în manualele de istorie, în sistemul de învățământ în general și sub toate formele posibile.

după dorința fiecăreia, scoțând în evidență ceea ce le convine cu precădere. E adevărat că tema cercetării mele a orientat tematica acestor povestiri de viață, subiectul cercetării mele fiind axat pe memoria persecuțiilor politice văzută din perspectiva fostelor deținute politic.

Printre victimele represiunii comuniste din anii 1950 în România, vorbiți de cazul doamnei Alexandra G., judecată în cadrul a ceea ce s-a numit „lotul francez”. Despre ce este vorba?

Comuniștii și-au dat toată silința să distrugă sistematic vechile valori naționale. Francofonia era o

În 1948, legea învățământului elaborată de comuniști stipula ca toate școlile și celelalte unități de învățământ în limbi străine (în afară de limba rusă, bineînțeles) să fie închise. Acesta a fost și cazul Institutului francez și al Liceului de Înalte Studii din București.

componentă importantă a identității românilor. Nu numai civilizația franceză era detestată de comuniști, dar și limba ca vehicul important al transmiterii ideologiei, a valorilor și a unei mentalități. În 1948, legea învățământului elaborată de comuniști stipula ca toate școlile și celelalte unități de învățământ în limbi străine (în afară de limba rusă, bineînțeles) să

fie închise. Acesta a fost și cazul Institutului francez și al Liceului de Înalte Studii din București. Cu toate acestea, măsurile luate nu păreau a fi suficiente din punctul de vedere al comuniștilor care voiau cu orice preț să distrugă iubirea românilor pentru Franța. Pentru a avea un impact mai mare asupra populației francofone și nu numai, comuniștii au decis să însceneze un proces împotriva persoanelor care continuau să păstreze legătura cu Franța și cultura ei. Foști profesori și elevi de liceu, membri ai bibliotecii Institutului francez, croitorese care mergeau să consulte ziarele franceze de modă au fost arestați, închiși și chiar trimiși în lagărul de la Canalul Dunăre-Marea Neagră.

Care era regimul de viață cotidiană în închisorile comuniste pentru femeile persecutate ?

Viața de zi cu zi în închisorile comuniste a reprezentat o luptă constantă pentru supraviețuire. Femeile închise acolo trebuiau să uite de foame, de dureri, dar și să reziste la frig, la umilințe și deseori la tortură. Pe de altă parte, viața carcerală a deținutelor politic era plină de discuții pasionante despre istorie, literatură, cinema etc. Rugăciunea, trăită în toată puterea ei salvatoare, le însoțea în fiecare zi, pe ascuns, bineînțeles. Trebuie să mai spunem că acest cotidian era foarte bine organizat de autorități, cu un program strict, urmat în mod riguros de toată lumea.

Cum se face că unele deținute găsesc lucruri pozitive în această experiență, în ciuda ororilor trăite?

Cea mai mare parte a interlocutoarelor mele erau femei foarte tinere în momentul încarcerării lor. Ele se aflau în plin proces de construcție identitară ca femei, dar mai ales ca ființe umane. Detenția le-a dat ocazia să-și înțeleagă fragilitatea, dar și forța, le-a ajutat să-și cunoască limitele și punctele lor slabe. Mai mult, experiența închisorii a avut un efect formator pentru multe dintre ele. Au învățat limbi străine, bunele maniere, și-au construit sau desăvârșit educația literară, artistică etc. Faptul că au găsit în închisoare persoane din același mediu social a constituit pentru ele o manieră de a-și prelungi viața de dinainte, de a regăsi aceleași coduri sociale și culturale.

Printre cele mai de preț pierderi cauzate de represiune citați „inocența, speranța, feminitatea, idealurile de viață”. Deși sunt cu greu măsurabile – sau, poate, tocmai de aceea –, au avut ele vreo influență în reconstruirea vieții fostelor deținute politic? Și a societății, în general?

Experiența carcerală a constituit fără îndoială un traumatism pentru toate fostele deținute politic. Lucrurile pozitive le-au ajutat să supraviețuiască, timpul petrecut în închisoare a fost însă un timp pierdut, furat de comuniști acestor persoane tinere care aparțineau, cele mai multe dintre ele, elitei României interbelice. Închisoarea a cântărit în mod evident asupra vieții lor ulterioare, asupra carierei, a dorinței de a (nu) avea copii, asupra modului lor de a acționa, de a trăi și chiar de a-și povesti viața. Este o traumă pe care n-au reușit niciodată să o depășească în ciuda încercărilor repetate. Toate femeile intervievate de mine au considerat experiența detenției ca fiind un stigmat pe care au încercat să-l ascundă cu tot dinadinsul. Chiar și după căderea regimului, frica impregnată în sufletul lor le-a împiedicat să se bucure de libertatea căpătată după atâta timp.

Vorbind de acest „patrimoniu narativ al represiunii” pe care cartea dumneavoastră, dar și altele încearcă să-l construiască, aș dori să-mi spuneți în ce context situați cercetările realizate și care sunt proiectele viitoare?

După căderea comunismului în România, au fost publicate sute de memorii de închisoare. S-au realizat și numeroase cercetări despre foștii deținuți politici, făcute de cercetători sau de jurnaliști. Acest patrimoniu este o sursă extraordinară pentru înțelegerea trecutului recent al României, a evoluției societății, a obiceiurilor și imaginarului ei social. În ce mă privește, voi continua să mă inspir din aceste surse inestimabile și sunt în proces de documentare pentru o carte în limba română pe același subiect, pentru a oferi încă o perspectivă asupra discursului memorial al fostelor și foștilor deținuți politici din România.

*Toate femeile
intervievate de
mine au considerat
experiența detenției
ca fiind un stigmat
pe care au încercat
să-l ascundă cu tot
dinadinsul. Chiar
și după căderea
regimului, frica
impregnată în sufletul
lor le-a împiedicat
să se bucure de
libertatea căpătată
după atâta timp.*

CARMEN LIDIA VIDU:

„Ține de sănătatea noastră civică să ne investigăm trecutul.”

Segizoaarea Carmen Lidia Vidu lucrează la scenariul spectacolului „Jurnal de România. 1989”. Spectacolul este parte a proiectului său de teatru documentar „Jurnal de România”. și va fi produs de TNB și prezentat public începând cu luna februarie 2020. Scenariul proiectului „Jurnal de România. 1989” se bazează pe interviuri cu actorii, iar contribuțiile nefiltrate ale acestora sunt mixate pentru a oferi „fotografia mai mare” a evenimentului. din decembrie 1989. Spectacolul multimedia se constituie într-un puzzle al istoriei văzută prin prisma biografiilor individuale.

Ai această impresie, că nu ne-am rezolvat bine problemele cu trecutul? Vezi asta ca simptomatologie colectivă? Sunt semne în jur?

Din interviurile pe care le-am luat pentru „Jurnal de România. 1989” înțeleg următoarea situație: nimeni nu se aștepta ca vreodată să cadă comunismul. Existau dizidenți, se asculta Radio Europa Liberă, dar comunismul era puternic în țări din estul Europei, în țări din America de Sud, în China, Coreea, URSS.

Revoluția din '89 a schimbat istoria României. Cât de pregătiți erau oamenii să construiască o democrație, o viață politică nouă, o cultură civică, după ce toată viața au știut de un singur partid, un singur nume și nimic mai mult?! Din copilărie erai confiscat de partid. Șoim, pionier, membru de partid. Cărțile, manualele, ziarele, televizorul... toate începeau cu Ceaușescu. Nu exista alternativă. E dur să-i ceri unui popor să se schimbe peste noapte. Să învețe să gândească politic, civic, social. Între timp, România s-a maturizat enorm

și cred că abia acum începe să-și pună problema trecutului. Cu siguranță au existat voci care au semnalat constant lipsa unui Proces al Revoluției. S-a condamnat comunismul, dar la nivel individual nu cred că s-a dorit o educație nouă.

Cred totuși că ține de sănătatea noastră civică să ne investigăm trecutul. Înțelegerea lucrurilor ține de cercetarea noastră personală și asta ne va da o forță fantastică. Simt totuși o oboseală, o epuizare în viața românului. Dar asta merge mână în mână cu nevoia de a face curat în viața personală. Românul începe să înțeleagă că nu e ok să-ți bați soția, copilul, câinele. Românul iese în stradă și protestează pentru sănătate, justiție, cultură. Românul face voluntariat și începe să simtă că e parte din Uniunea Europeană. Schimbările acestea sunt la pachet cu povara unui trecut care trebuie înțeles.

În februarie începe procesul contra lui Ion Iliescu, pus sub acuzare pentru infracțiuni contra umanității. Este un moment istoric pentru România.

Se va dezbate mult. Se va discuta despre comunism, coaliții, manipulare, minciună, crime. La 30 de ani începe maturizarea. Acum e momentul.

Am propus Teatrului Național din București să realizăm un spectacol documentar dedicat Revoluției de la 1989. Managerul Ion Caramitru tocmai văzuse în Festivalul Național de Teatru spectacolul „Jurnal de România. Timișoara”. Cunoștea proiectul și am primit ok-ul lui pentru a face echipa și a începe lucrul la noul proiect, „Jurnal de România. 1989”.

Cum vine cercetarea asta a ta, acum, după 30 de ani? Simți că lumea și-o dorește? Tu, participanții, publicul?

În România, nu există niciun teatru de stat care să prezinte un proiect dedicat celor 30 de la Revoluție. Publicul nu a cerut așa ceva, actorii, regizorii nu au propus, managerii nu au programat. Ion Caramitru este singurul manager care a acceptat acest proiect. El a fost un actant important al Revoluției televizate. Poate și asta e un motiv de interes pentru subiectul evenimentului din 1989. Actorii cu care am demarat proiectul „Jurnal de România. 1989” au fost foarte deschiși. Materialele strânse ar putea oricând construi un mini-muzeu al comunismului. Sunt poze, haine, ziare, mărturii, documente. Cercetarea pentru acest proiect este importantă. Mie mi s-au limpezit

Cu siguranță au existat voci care au semnalat constant lipsa unui Proces al Revoluției. S-a condamnat comunismul, dar la nivel individual nu cred că s-a dorit o educație nouă.

foarte multe lucruri care țin de realitatea istorică. Acum fac tot posibilul să ordonez aceste materiale și să ofer publicului povestea unui adevăr.

Câtă deschidere găsești la cei cu care colaborezi? Cum vorbesc oamenii despre decembrie 89? Și „ce”, dar și „cum”?

„În partid intrau în primul rând cei care erau prost pregătiți și cei care își doreau o avansare rapidă. Partidul Comunist a fost partidul oportuniștilor și a celor lipsiți de caracter. Recunosc: îmi era frică dar nu

***Anul acesta se
aniversează 30 de la
Revoluția din 1989.
Cu această ocazie
ne întrebăm: cum ne
raportăm la istorie?
Unde sunt poveștile
așa numiților „oameni
obișnuiți”, care se
dovedesc adesea
extraordinari? Unde
sunt amintirile
personale, subiective,
care alcătuiesc
textura fină a unei
vieți, fie ea mai bine
sau mai puțin bine
trăită?***

într-atât încât să mă facă laș.” (text din spectacol, Ion Caramitru).

Din proiect fac parte 5 actori și ei sunt foarte diferiți: Ion Caramitru, Victor Rebengiuc, Oana Pellea, Florentina Țilea, Daniel Badale. Au vârste diferite, istorii diferite și cred că asta e forța documentarului: că nu există o singură voce. Sunt cinci raportări diferite la comunism și la revoluție. Fiecare a trăit-o altfel. Unul era în TAB la Piața Romană, altul era în fața TAB-ului, altul încerca să dea de mâncare soldaților, unul era acasă în fața televizorului etc.

Cum se simte cineva care scrie un scenariu în fața unui astfel de subiect? Care e rețeta cea mai potrivită? Cât la sută rațional și cât la sută emoțional e combinația cu care lucrezi?

Aveam 10 ani la Revoluție și locuiam în centrul orașului Arad. Se auzeau foarte puternic împușcăturile și sunetul manifestanților. Îmi amintesc foarte clar imaginea redată la nesfârșit cu împușcarea Ceaușeștilor. Era ură și euforie. Anul acesta se aniversează 30 de la Revoluția din 1989. Cu această ocazie ne întrebăm: cum ne raportăm la istorie? Unde sunt poveștile așa numiților „oameni obișnuiți”, care se dovedesc adesea extraordinari? Unde sunt amintirile personale, subiective, care alcătuiesc textura fină a unei vieți, fie ea mai bine sau mai puțin bine trăită? În perioada de lucru am citit numai despre comunism, am ascultat numai interviuri și conferințe despre comunism și am vizionat documentare Sahia legate de revoluția din 1989. Am fost și la Târgoviște ca să văd locul în care au fost judecați și executați Nicolae și Elena Ceaușescu. Mi-au fost foarte de folos aceste săptămâni din viața mea. Informațiile oferite de Generalul Militaru au fost cele care m-au marcat cel mai tare. El spune că de 4 ani era pregătită căderea lui Ceaușescu. Iliescu era antrenat în acest sens. Paul Cozighian deține materiale video de la ședința din CC unde Generalul Militaru spune că de 6 luni există FSN-ul. Am urmărit conferințele lui Teodor Doru Mărieș, care este un activist civic anticomunist, și am înțeles logica revoluției de stat de natură militară. Sper să reușesc să adun toate informațiile într-un spectacol coerent de teatru documentar.

Ce ne va spune spectacolul? Sau ce ne va face să ne întrebăm? Sau spre ce va ghida chestionările sau autochestionările fiecăruia dintre noi?

Spectacolul este unul de factură documentară, deci va funcționa pe post de document. Încerc să ofer răspunsuri cu privire la datele pe care istoricii le-au strâns la 30 de ani de la Revoluție.

Personajul principal este Revoluția. Vocile sunt cei 5 actori, o bandă desenată, un regizor de film, un istoric și un activist civic.

E un spectacol dificil de construit. Subiectul este unul sensibil. Când Ceaușeștii au fost împușcați, lumea a aplaudat de bucurie. Asta se întâmpla în 1989. Cred că e greu să te privești acum tu pe tine aplaudând o mascaradă de proces și o execuție. Spectacolul este despre noi, despre comuniști, despre barbari, despre cei supuși, despre cei care nu s-au revoltat, despre cei care s-au lăsat mințiți, despre cei care au răbufnit cu ură, cu violență, despre morți, despre niciun vinovat.

Concluzii la finalul cercetării?

26.000 de revoluționari cu certificat. 162 de morți înainte de 22 decembrie. 942 de morți după 22 decembrie. Notițe la mijloc de etapă de lucru: insitigare internațională, diversiune internațională la Timișoara, revoltă populară la Timișoara, diversiune la mitingul din 21 decembrie organizat pentru susținerea-răsturnarea lui Ceaușescu, represiune în noaptea de 21-22 decembrie, revoltă populară în dimineața de 22 decembrie, lovitură de stat militară în dimineața de 22 decembrie, preluarea puterii de către un grup complotist sprijinit de Uniunea Sovietică, declanșarea unei diversiuni teroriste pentru a distruge serviciul secret al țării, stabilizarea puterii nou constituite care s-a sprijinit fundamental pe armată.

Surprize? Revelații? Satisfacții? Nemulțumiri?

Nu îmi e frică să cercetez Revoluția, dar am văzut că mi-e frică de oamenii care vor să fie doar invulnerabili. Am încă multe de învățat ca om și ca regizor.

***Spectacolul este
despre noi, despre
comuniști, despre
barbari, despre cei
supuși, despre cei
care nu s-au revoltat,
despre cei care s-au
lăsat mințiți, despre
cei care au răbufnit
cu ură, cu violență,
despre morți, despre
niciun vinovat.***

LAVINIA BRANIȘTE:

„Începem să
ridicăm mâna,
să cerem explicații
sau să protestăm,
și asta poate ni se pare
puțin lucru acum”

Scriitoarea Lavinia Braniște a publicat anul acesta romanul „Sonia ridică mâna”, o proză al cărei personaj principal încearcă să documenteze realitățile regimului comunist pentru un scenariu de film. În timp ce scopul cercetării se estompează progresiv, tânăra Sonia explorează reverberațiile trecutului în mărcile prezentului, obsedată de dorința de a înțelege și ce a fost și ce a rămas și cum se pot mapa relațiile de cauzalitate între tarele trecutului și noile configurații sociale.

O fată se așază la coadă în supermarket, cineva se bagă în față, gardianul e indiferent și nu zice nimic, fata încearcă să o atenționeze pe casieră, un bărbat dintre cei care nu respectă rândul îi zice fetei ceva jignitor, cu conotație sexuală. Fata îi povestește psihoterapeutei întâmplarea și umilința. Ce te-a înfuriat, cine e de vină? – e întrebarea acesteia. Nu știi... România – e răspunsul. Apoi avem: „Sonia ridică mâna să pună o întrebare, dar adevărul e că n-o ridică prea sus”. Așa suntem? Indivizi resemnați, foști copii resemnați și convingși că ne merităm toate bețele la palmă, cu o intenție de a regla lucrurile pe care nu o ducem până la capăt?

M-aș feri să generalizez, suntem în multe feluri, iar ceea ce suntem depinde de prea multe lucruri. Bineînțeles că multe vin din copilărie și din educație, dar în vreme ce pe unii palmele la fund îi fac să se simtă defecți tot restul vieții, alții fug de-acasă sau găsesc alte metode de a contesta autoritatea. Depinde și cum suntem echipați genetic. Nu cred că mai suntem atât de resemnați, totuși. În scena de la supermarket, problema e că încă stăm prost la capitolul educație. Iar răspunsul Soniei la întrebarea terapeutei e o sumă a frustrărilor ei. E atât de complicat să explice tot ce nu e în regulă în acea scenă încât, după un timp de gândire, spune „România”, mai degrabă ca un termen umbrelă care

acoperă toate aceste probleme mici de la coadă, care de fapt sunt probleme mari: reguli care nu se respectă, o persoană în uniformă care nu intervine, un bărbat agresiv și misogin, pe care ceilalți îl consideră amuzant și-l încurajează, faptul că o femeie care-și exprimă o nemulțumire e considerată isterică, în vreme ce un bărbat în aceeași situație ar fi fost considerat, cel mai probabil, „coios”, dacă-mi permiteți, etc. În ceea ce privește gestul de a ridica mâna, mi-ar plăcea să văd partea plină a paharului. Începem să ridicăm mâna, să cerem explicații sau să protestăm, și asta poate ni se pare puțin lucru acum, dar dacă ne-am putea întoarce în anii '90 (mai ales aceia dintre noi care erau deja atunci oameni în toată firea și înțelegeau ce se întâmplă în jurul lor) și am putea privi lucrurile din acea perspectivă, o să ne dăm seama cât de departe am ajuns.

Am avut în „Interior zero” o discuție despre prezent. În „Sonia ridică mâna” discuția continuă. Aici apare, însă, și întrebarea „unde e trecutul în discuțiile astea despre prezent”. Există un moment în carte în care relația asta de cauzalitate apare explicit, deși e formulată exact invers: „Unde e prezentul în discuțiile astea despre trecut?”. Te preocupă această relație? La un moment dat spuneai că nu ești interesată în literatura ta de politică, de ideologie. S-a schimbat ceva?

Problema pe care o remarcă Sonia mergând la câteva debateri despre trecutul comunist e modul în care se vorbește despre perioada comunistă ca despre un film care nu mai are legătură cu noi și cu viața noastră de astăzi, din România. Am mers eu însămi la astfel de evenimente când m-am documentat pentru carte și am remarcat această lipsă, această punte inexistentă între „înainte” și „după” momentul '89. Mai degrabă asta m-a preocupat. Apoi i-am dat personajului din frământările mele, așa cum se întâmplă întotdeauna când scrii. Povestea aceasta, așa cum o văd eu, nu e despre politică și ideologie, deși evident că răzbat și acestea, ci despre neputința unui tânăr de treizeci de ani de a înțelege ce s-a întâmplat înainte de 1989, de a sorta sursele de informare și de a-și crea pentru sine o imagine coerentă a trecutului sub un regim opresiv. Iar noi, ca societate, încă n-am făcut ordine în hățișul acesta.

Problema pe care o remarcă Sonia mergând la câteva debateri despre trecutul comunist e modul în care se vorbește despre perioada comunistă ca despre un film care nu mai are legătură cu noi și cu viața noastră de astăzi, din România. Am mers eu însămi la astfel de evenimente când m-am documentat pentru carte și am remarcat această lipsă, această punte inexistentă între „înainte” și „după” momentul '89.

Fiecare poveste are nevoie de un context, iar contextul a fost pentru mine până acum România zilelor noastre. Dar n-am vrut neapărat să semnalez ceva, nu cu gândul acesta am pornit la drum. Scriitorul nu e un barometru al problemelor sociale și dacă și-ar propune așa ceva ar fi deturnat de la arta lui.

Ce spui despre următoarea tipologie: oameni care evită marile frământări, preocupați de un ban în plus, un job mai bun, ceva mai mult timp liber? O recunoști, simți că îi aparții?

Traiu decent și echilibrul între viața profesională și cea personală sunt lucruri extrem de importante, ele dau calitatea vieții și omul este îndreptățit să fie preocupat de ele. Dacă muncești până la epuizare doar pentru chirie și facturi, la un moment dat

poate te gândești să te arunci pe geam – iată o mare frământare. Fiecare dintre cărțile mele a pornit de la dorința de a spune o poveste. Încep să scriu când îmi dau seama că simt personajul în mediul său, când i-am văzut acvariul. Fiecare poveste are nevoie de un context, iar contextul a fost pentru mine până acum România zilelor noastre. Dar n-am vrut neapărat să semnalez ceva, nu cu gândul acesta am pornit la drum. Scriitorul nu e un barometru al problemelor sociale și dacă și-ar propune așa ceva ar fi deturnat de la arta lui. Mie îmi place să citesc literatură pentru personaje, pentru povești și, mai ales, pentru cum scriitorul reușește să pună cuvintele unul după altul într-un fel anume. Nu pentru problemele sociale sau politice sau ideologice pe care le semnaleză. Evident că altcineva poate fi de altă părere.

În cele două romane, personajele sunt pândite, de după colț, de forme diferite de volatilitate, de instabilitate. Nimic din prezentul și din viitorul lor nu are contururi ferme. Se discută mult în ultima vreme despre statutul social al artistului. Despre precaritatea acestui statut. Iar protagonistele tale se încadrează într-o sferă mai extinsă a acestui grup profesional. Cât sau ce din toată această atmosferă a narațiunii vine din propria experiență socială?

Eu am avut o viață precară cât n-am fost artistă. M-am zbatut pe piața muncii vreo zece ani după absolvire, încercând să fac cam tot ce poate face un filolog: am predat, am redactat cărți în edituri, am făcut o sută de feluri de traduceri și am corectat traduceri făcute de roboți. Apoi am decis că o vreme o să fiu artistă, am făcut niște reglaje psihologice, mi-am asumat niște lucruri, am renunțat la niște pretenții și am câștigat, în schimb, o viață. Și n-aș spune despre mine în niciun caz acum că am o situație precară. Însă în România nu e nevoie să fii artist ca să simți pe pielea ta precaritatea. E tărâmul muncii ieftine în mai toate domeniile. Sunt în romanele mele frământările oricui se zbate pentru a se menține pe linia de plutire.

OANA UIOREAN:

„Clasa revoluționară nu e cea a artiștilor”

Scriitoarea Oana Uiorean a publicat în acest an, la Editura frACTalia, romanul „Aporia (Dezbărații)”, carte nominalizată la premiul Sofia Nădejde pentru debut în proză. Pentru autoare, marginalitatea, condiția de migrant, nedreptatea socială și inegalitățile sunt teme predilecte. Este traducătoarea manifestului „Feminismul celor 99%”. Trăiește în Bruxelles, este o activistă implicată, și afirmă despre romanul său că este „un roman comunist”.

Ai ales mijloace literare pentru a spune povestea din „Aporia (Dezbărații)”. Având în vedere receptarea romanului, te gândești acum că ai preferat – dacă ai fi putut – să folosești alte mijloace, ale teatrului sau cinematografului?

Nu mă pricep la teatru, iar la film cu atât mai puțin. Ambele au vocabulare specifice, așa cum îl are și literatura. Nu cred că sunt neapărat medii pe care le poți traduce unul în celălalt cu ușurință. Așadar, am folosit singurul vocabular pe care îl stăpânesc. Dar cred că oricum aș fi ales mediul acesta, dintr-un motiv important. Cartea e una a violenței, de multe feluri. Violența împotriva celor precari, împotriva

persoanelor rasializate, împotriva femeii, împotriva copilului, împotriva bărbatului, împotriva naturii. Cred că imaginea vizuală e inferioară celei pe care o poți construi cu doar o mână de cuvinte. De exemplu, epilogul „Aporiei” transpus în film ar fi probabil un amestec de sexualitate cu oroare, cu dezgust, nimic prea neobișnuit în lumea vizuală în care trăim. Pe când cele 100 de cuvinte pe care le are acum surprind complexitatea aporetică a cărții într-un mod care deschide multiple posibilități de interpretare și deci de îndoială. Cu privire la receptarea romanului, sunt mulțumită. Cei care chiar l-au citit nu-l uită ușor.

Știind că, oficial, cartea în România este tratată ca o marfă de lux, precum viciile, nu te temi că rămâi într-o nișă fără impactul social pe care ți

*Sunt și activistă,
dar nu scriu din
activism, ci pentru că
mă chinuie imagini,
cărora trebuie să le
dau drumul, altfel mă
îmbolnăvesc. Așadar,
nu am scris în ideea de
a avea impact social.
Nu știu în ce măsură
literatura poate
radicaliza, chiar și în
formele sale cele mai
populare.*

I-ai fi dorit? Sau acesta este un risc asumat în speranța că literatura mai poate avea o urmă de relevanță socială violentând dominanța simbolică a „criteriului estetic”?

E adevărat că sunt și activistă, dar nu scriu din activism, ci pentru că mă chinuie imagini, cărora trebuie să le dau drumul, altfel mă îmbolnăvesc. Așadar, nu am scris în ideea de a avea impact social. Nu știu în ce măsură literatura poate radicaliza, chiar și în formele sale cele mai populare. În România, văzută din exil, piața de carte pare dominată de câțiva

străjeri, care țin în mână barierele culturii și lasă să treacă înspre astre doar ce nu zgândăre interesele de clasă. Din fericire, mai sunt și edituri curajoase, așa ca frACTalia, care și-au propus să submineze fix acea structură de clasă și să o descompună. Literatura nu e, însă, cea mai bună furcă în acest sens, dar facem fiecare ce putem.

Tocmai acest lucru mi se pare problematic la o asemenea abordare politizată: sfârșești prin a face tot literatură, iar receptarea de azi se reduce la un public privilegiat. Ce te face să pledezi pentru o poziție de stângă radicală?

Aspirațiile mele sunt comuniste, în sensul clasic al cuvântului, acela al unei societăți fără clase, iar „Aporia (Dezbărații)” este un roman comunist, care se luptă cu astfel de aspirații în fața unei realități dezolante a capitalismului târziu. O realitate în care există oameni care trăiesc în câmpuri de cocioabe, la margini de gropi de gunoi, de unde li se iau copiii. În care se îneacă mii de oameni în Mediterană sau mor sigilați în vreun camion, încercând să scape de războaie. În care binevoitoare Agenții organizează vizite ghidate la groapa de gunoi, un turism voyeur al sărăciei. Vizite ale căror clienți sunt membri ai celeilalte clase, cea care dă titlul romanului, clasa dezbăraților. A celor care trăiesc în spatele pereților de sticlă și care s-au dezbărat, adică s-au lepădat, de aspirația de a face o lume mai bună și se mulțumesc cu cea existentă pentru că, în linii mari, ea le convine și deci au tot interesul să o reproducă, să nu o împartă niciodată cu ceilalți. Dar, în pofida acestor aspirații ale mele, clasa revoluționară nu e cea a artiștilor. Tot ce putem face noi e să zugerăm, sau, așa cum spune Brecht, să nu tăcem când vremurile sunt întunecate. Să le dorim asupriților să își ia în sfârșit lumea înapoi, ca să citez pe unul dintre personajele din roman.

Rostești lucruri greu de acceptat în presa culturală de la noi, deși a intrat în mainstream-ul economic, de la „Capitalul în secolul XXI” al lui Picketty încoace, ideea că inegalitatea extremă este o provocare actuală care nu mai poate fi ignorată de ideologii neoliberalismului. Cât privește inegalitatea încă existentă dintre genuri, știind că ai tradus la noi „Feminismul celor 99%”,

ce relație are romanul tău cu feminismul?

Feminismul a fost într-o asemenea măsură colonizat de ideologia individualistă care reproduce interesele capitalului încât orice referire la feminism are nevoie de calificări. Feminismul la care ader nu e cel care vorbește despre vreun război ancestral între femei și bărbați, nici acela care măsoară emanciparea în funcție de câte femei ajung să-și împartă puterea cu bărbații. Ce relevanță are pentru majoritatea femeilor dacă sunt exploatare de o femeie și nu de un bărbat? Absolut niciuna. Violența împotriva femeilor e în primul rând una economică, chiar dacă adoptă manifestări variate, până la violența sexuală ca instrument de disciplinare. În sensul acesta, romanul meu este cu siguranță unul feminist, pentru că vorbește despre exploatarea specifică a femeii ca reproducătoare, dar o pune în contextul nevoii de emancipare universală. Vorbim deci de un feminism anti-capitalist, neapărat contestatar. Emanciparea femeii se intersectează cu toate celelalte emancipări ale tuturor celorlalți asupriți, ale tuturor celorlalți jefuiți. Ale celor pentru care proprietatea privată, exploatarea naturii, a femeii, a omului ne-alb, nu sunt surse de bogăție mișească, ci distrugătoare de vieți.

Cu alte cuvinte, discursul tău aparține feminismului intersecțional și al decolonialismului, care face apel la contestarea paradigmei occidentale, cu care cultura română, în mod tradițional, are o relație de fascinație necritică. Realitățile occidentale și cele românești te-au inspirat deopotrivă? Există vreun caz real pe care se bazează romanul?

Nu direct, nu de ceva ce mi s-a întâmplat mie, cel puțin nu la nivel de fapte. M-a inspirat tragedia clujeană de la Pata Rât și realitatea refugiaților care soseau în valuri la Bruxelles, unde locuiesc. La nivel de idei și emoții însă, cred că orice roman e unul biografic. Deși el trebuie neapărat citit independent de biografia autorului, așa cum orice operă de artă probabil că are de câștigat din a fi scoasă din îngustimea vieții celui care a creat-o. Așa cum spunea Elena Ferrante undeva, cartea trebuie să-și găsească înțelesul în tovărășie cu fiecare cititor în parte, mult dincolo, și de ce nu, chiar mult peste ceea ce s-a priceput să spună autoarea.

M-a inspirat tragedia clujeană de la Pata Rât și realitatea refugiaților care soseau în valuri la Bruxelles, unde locuiesc. La nivel de idei și emoții însă, cred că orice roman e unul biografic. Deși el trebuie neapărat citit independent de biografia autoarului.

KRISTA SZOCS:

„În poezie simt că trebuie să fiu cât mai true to myself”

Poeta Krista Szocs a publicat în acest an volumul de versuri „berlin”, volum cu care a fost nominalizată la premiile Sofia Nădejde.. Face parte din gruparea „Zona nouă” de la Sibiu și este editor al revistei și organizator al festivalului cu același nume. Versuri ale sale în limba engleză au fost publicate în seria „Poetry will be made by all. 1000 books by 1000 poets”, volumul „locked in silence” (2017). Poezia din volumul „berlin”, subintitulat „iar introvertiții au ieșit din casă”, a fost descrisă ca un discurs cu valențe muzicale și cu toanitate depresivă. Krista Szocs s-a mutat recent în Germania.

Postmodernismul, se spunea la un moment dat, este modernitatea orașelor-metropolă extinsă la nivelul întregii planete. Și totuși, a fost nevoie de experiența din Berlin ca să scrii „berlin”. Crezi că experiența ta de persoană într-o țară străină are ceva de-a face cu însăși procesul poeziei? Oare (și) locul „face” poezia?

Înainte de a aduce în fața audienței «4'33”», John Cage a afirmat „Sunt aici și nu e nimic mai mult de spus. Dacă printre voi sunt câțiva care doresc să ajungă în alt loc, pot să plece în orice moment. Ce avem nevoie este liniștea, iar liniștea are nevoie ca eu să continui acest discurs”. Experiența Berlinului a fost mult înainte să încep scrisul propriu-zis la volum.

Ajunsă în schimb „în țara străină”, am simțit exact ceea ce spunea John Cage, o liniște care avea nevoie de discursului, narativității. Pierdută în subtilitățile acestei liniștii și în încercarea de a stabili relația sigură dintre „Innenwelt” și „Umwelt” aici, mi-am amintit foarte detaliat experiența Berlin-ului și am scris-o altfel decât în multele pagini de jurnal. Mi-am amintit de vizita la Dachau, de concerte, filme, relații, prieteni și toate acestea se regăsesc în carte. Așa, treptat, spațiul în care m-am așezat a devenit loc. Spun narativitate pentru că după câteva luni de liniște am simțit nevoia de poveste, de explicații, nevoia de a mă auzi pe mine vorbind, oricât de narcisist ar suna, de aici și dualitatea din carte. Poemele scurte sunt scrise în Sibiu și în primele luni de Germania, când

încă tăcerea era însușirea caracteristică, iar poemele în proză sunt scrise când am reușit să ofer identitate locului creat. În cazul acesta, locul a făcut poezia și m-a „făcut” și pe mine. A reușit să transforme un introvertit într-o persoană care abia așteaptă să povestească, să asculte muzică cu cineva, să povestească de fapt non-stop, de aici și subtitlul „iar introvertiții au ieșit din casă”.

Volumul, spunea Radu Vancu, „hașurează zone vitale ale umanității noastre postumane”. Dar zonele acestea vitale sunt populate și de lucruri, spațiul și mai ales timpul revin în textele tale. Iată niște versuri de un exemplar postumanism (care nu mai detașează omul de natura micro și macro): „am auzit timpul din rădăcinile copacilor, din multitudinea de microbi, din insecte și mișcările lor agitate. În locul acesta trebuie să te supui vibrației. Împing grămada de iubire din stomac, către insecte. microb care le transformă.” Cât de expresivă crezi că mai poate fi relația dintre noi și lucruri?

Am avut o adevărată obsesie legată de timp. Până să înțeleg că timpul este intim și tot ce există pentru noi există în raza acestui timp privat, a fost nevoie să duc după mine valize întregi cu lucruri. În prea multe locuri. Lucruri care-mi susțineau convingerea că timpul e acolo, împreună cu ele și că dacă le-aș lăsa undeva în alt spațiu decât cel în care mă aflu în prezent, timpul ar deveni ceva palpabil ce trebuie să las în urmă, nu doar data însemnată în calendar, sau ora arătată mare și albastru pe ecranul telefonului.

Ai o voce care afirmă: „e visceral ce spun, da, ce simt nu poate să fie decât visceral” și „sunt omul exceselor”. Și totuși, îmi pare că excesele cumva se anulează și compun un echilibru, că visceralul și intelectualul nu se exclud, că simți cultura – în poezie, asta înseamnă stilul de viață – și ai o percepție holistică pe bucăți, nu în același timp. Nu degeaba scrii: „ca walt whitman, conțin multitudini și, foarte bine, mă contrazic”. Dar ai încerca să practici poezia din postura unor heteronimi sau ți se pare superfluu? Te-ar tenta mijloace mai concrete, vreun gest din sfera performance art?

Poemele scurte sunt scrise în Sibiu și în primele luni de Germania, când încă tăcerea era însușirea caracteristică, iar poemele în proză sunt scrise când am reușit să ofer identitate locului creat. În cazul acesta, locul a făcut poezia și m-a „făcut” și pe mine.

În primul volum am încercat un fel de dialog între mai multe voci - antik, romantik, madi sau madanne -, dar pentru un debut a fost un plan cam îndrăzneț, care nici nu a ieșit exact cum aș fi vrut. Încă am această idee și aș vrea să o pot dezvolta mult mai concret într-un alt volum. Am fost obsedată mult timp de cartea „The Führer Bunker”, unde W.D. Snodgrass reușește să creeze personaje credibile doar prin

*Această libertate,
dacă o pot numi așa,
m-a scos puțin din
rutina obișnuită a
scrisului, din filmul
meu...*

intermediul unor monologuri poetice scurte. Cât despre heteronimie, îmi place enorm de mult „joaca” lui Fernando Pessoa, dar nu cred că eu aș putea să mi-o asum până la capăt. Mi-ar plăcea, de exemplu, să scriu thrillere pe care să le semnez cu alt nume, ca J.K Rowling, și nu aș simți nevoia de confirmare, dar în cazul poeziei e altfel. În poezie simt că trebuie să fiu cât mai „true to myself” și nu aș putea să-mi duc această credință până la capăt dacă mi-aș schimba numele.

Mult timp m-am gândit că aș vrea să fac un fel de spectacol cu muzică și poezie, am învățat foarte puțin să cânt la pian, am avut un plan exact cu ce vreau să transmit, dar cumva am renunțat. Poate o să revină la momentul potrivit.

Acest al doilea volum în română a apărut aproape în același timp și cu alte plachete („ produse miraculoase” de Angelica Stan, de exemplu) care exploatează, ca să zic așa, limba de metal a epocii, cu inserții precum: „dacă vei fi o persoană pozitivă și entuziasmată, oamenii vor dori să-și petreacă timpul cu tine”. Crezi că poezia își face astfel mai bine treaba de a insolita, de a rupe rutina, de a lupta cu inerția cotidiană, ori că își face treaba oricum?

Citatul este din cartea „Atitudinea e totul”, o carte de literatură motivațională din care nu am reușit

să citesc mai mult de 20 de pagini. Și acele pagini au venit dintr-o simplă curiozitate, când lucram la Librăria Habitus și cartea era lunar pe lista de Bestseller. Dar cumva exact această inserție mi-a lăsat impresia că mă scoate din postconfesionalismul de care mă simțeam „vinovată” la fiecare recitare a poemelor. Poate din acest postconfesionalism și nevoia de detașare, inserțiile muzicale, din poemul colaj din „Himmel über Berlin” sau poemul care este de fapt un album întreg al formației post-rock God is an Astronaut. Această libertate, dacă o pot numi așa, m-a scos puțin din rutina obișnuită a scrisului, din filmul meu, și m-a mutat în altul cu aceleași intenții, dar alt efect.

Acum câțiva ani, ai adunat texte din volumul de debut și din antologia efemerei tabere de la Telciu („Tranzbordare 13”) și le-ai publicat în engleză în cadrul unei colecții – „Poetry will be made by all! 1000 books by 1000 poets” – care avea coordonatori, însă autorii nu erau selectați în funcție de vreun criteriu, conta doar a fi născut(ă) din 1989 încoace. Colecția nu a fost promovată cum trebuie, dar cărțile erau tipărite în regim de tipărire la cerere. Ce potențial vezi într-un asemenea sistem pentru poezia care nu este recitată și performată?

Placheta „locked in silence” a apărut în cadrul acestui proiect doar pentru că am fost recomandată de cineva și am primit un mail din partea coordonatorilor. S-au organizat expoziții cu cărțile și lecturi în Zürich, Stockholm, Londra, dar, probabil din cauza bugetului redus, lecturile s-au organizat doar cu autorii aflați acolo în momentul evenimentului. Nu am avut foarte multe așteptări de la această plachetă, deși știu mulți autori care au publicat în cadrul acestui proiect și pe care îi admir, dar eu nu am notorietatea lui Tao Lin sau a Lunei Miguel ca să pot obține foarte multe de pe urma acestei inițiative. Poate că proiectul ar fi meritat să fi fost mai bine promovat, în mai multe țări, pentru că îmi pare admirabil cum au reușit să adune atât de mulți tineri poeți și să-i aducă mai aproape de un public mai larg de cititori.

LIDIA VIANU:

„Traducătorul este pian și pianist în același timp“

Scriitoarea Lidia Vianu traduce literatură română în engleză și poezie contemporană britanică în română. A inițiat, între altele, Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan în cadrul Facultății de Limbi Străine a Universității București și Masterclass-ul de traducere literară „Lidia Vianu’s Students Translates”. Din anul 2017, Lidia Vianu organizează un concurs anual de poezie românească, ai cărui câștigători sunt traduși și publicați în engleză.

Înainte să alcătuiască setul acesta de întrebări, am citit și am ascultat ce ați răspuns în alte interviuri din trecut. Sunteți printre profesorii de la Facultatea de limbi și literaturi străine de la Universitatea din București care au o prezență consistentă în spațiul mediatic, național și internațional, de unde reiese înțelegerea nevoii universitarului de a comunica frecvent cu societatea, cu alte instituții, cu lumea în care trăim. În zilele noastre, mai mult decât în trecut, este esențială cunoașterea unei limbi străine, dacă nu a mai multora. Din fericire, există diverse opțiuni. Dumneavoastră ați învățat limbi străine de la nativi. Ce simțeați? Cum a fost când ați cumpărat primul televizor și ați urmărit primele filme subtitrate în limba română?

Televizorul era o noutate în România când eu abia aveam câțiva ani... Filmele erau întotdeauna subtitrate, în comunism. Da, e drept, am avut acest mic noroc: să învăț și cu profesori pentru care limba predată era limba maternă. La șapte ani am avut norocul să dea părinții mei peste o franțuzoaică: am învățat metodic franceza cu ea, mai bine de doisprezece ani. În clasa a patra am avut la școală o profesoară de rusă rusoaică. Și ce bine mi-a prins. M-a pus să învăț toate declinările și conjugările. Și apoi le-am uitat pe amândouă. Nu de tot, doar atât cât să nu pot vorbi fluent. Pentru că, odată ce m-am concentrat pe engleză, nu mi-a mai ajuns timpul să mă răspândesc. Doar că, la engleză, norocul să am un profesor englez m-a găsit târziu, abia în primul an de facultate.

**Noi ne ocupăm
de o părticică
din inteligența
studenților, dar nu
avem nicio putere
asupra lumii lor.
Iar lumea lor este o
imensitate de
„tab”-uri deschise
simultan în google,
unde altundeva?**

Cum se învăța atunci? Cu ce metode și ce cărți?

Atunci pur și simplu se *învăța*. Deprinderea unei limbi este o chestiune de mare concentrare. Atenția a intrat acum într-o perioadă de dipersare. „Învăț, dar nu mă zgâlțâi: ce, dacă nu țin minte verbele neregulate?” Profesorii ca tine și ca mine fac și ei ce pot. Noi ne ocupăm de o părticică din inteligența studenților, dar nu avem nicio putere asupra lumii lor. Iar lumea lor este o imensitate de „tab”-uri deschise simultan în google, unde altundeva?

Cum v-ați descoperit pasiunea pentru limbi străine? Care a fost momentul când ați spus: îmi place, așa ceva aș vrea să fac eu toată viața?

M-am gândit de multe ori la asta. De ce simt eu că nu aș fi putut face altceva? Nu cred că motivul a fost

marea mea ușurință de a deprinde limbile străine. Mai degrabă a fost o pasiune pentru cuvânt, o nevoie de a afla de ce eu zic Nu, atunci când alte neamuri zic *Non, Nein, No, Hem...* Cum de cuvintele încă seamănă între ele, după veacuri de dispersare în atâtea limbi? Ce limbă se vorbea oare cândva, la începuturi? E pasionant de citit Emanuel Swedenborg, pe tema asta. Dar mai ales *Finnegans Wake*, non-romanul lui James Joyce.

Swedenborg?

E un filozof suedez, autorul unei cărți cu titlul *Heaven and Hell*. A fost scrisă inițial în latină, *De Coelo et Ejus Mirabilibus, et de Inferno, ex Auditibus et Visis*. Foarte târziu în existența mea mi-am dat seama că înainte de vârsta de patru ani – când am început să citesc – eu știam că meseria mea va fi cuvântul. Este, probabil, prima mea amintire, de pe când aveam mai puțin de doi ani: eram singură la geam, priveam copacii îngălbenind și mă întrebam: „De ce or fi zicând toți *Toamnă*, când de fapt ar trebui să fie *Doamnă*?” Era drama cuvintelor a căror origine îndepărtată n-o știm întotdeauna, sau, în orice caz, nu la vârsta de doi ani. Știam vorba [interzisă în comunism] „doamnă”, dar habar nu aveam cum s-a alcătuit grupul de litere „toamnă”. Cam așa a început marea mea aventură cu vorbele... Cu o indignare că nu știu destul. Era, indirect, o indignare împotriva interdicțiilor comuniste, suportate greu de o biată familie burgheză sărăcită sub linia subzistenței. Imitam exasperarea părinților mei, care, nici ei la rândul lor, nu se puteau exprima... Fascinant, câte straturi de sens poate avea pe ea o vorbă aparent univocă, dar de fapt semănând cu un sfeșnic de alamă înegrit de praf, de ceară, de degete. Apare din senin o emoție, o amintire, ceva foarte intim, și istoria câtorva litere la un loc se înviorează, se umple de culori: pentru fiecare în mod diferit. Cine mai poate să creadă în cuvinte univoce, nu are imaginație—ce altceva pot să zic?

Mama dumneavoastră a fost și ea traducătoare. Cum era pe atunci?

La vremea aceea, engleza era și ea în sediul din Strada Edgar Quinet. În Strada Pitar Moș era Institutul Maxim Gorki.

Înseamnă că vorbim despre anii '50, după ce în '48 fusese desființat Institutul Sfânta Maria, iar sediul din Pitar Moș intrase în proprietatea statului...

Da. Cred, însă, că știu mai multe de la George Sandulescu despre perioada aceea decât de la mama mea, care învățase pe pielea ei că, în vremuri de tiranie, unica scăpare este să-ți ții gura. Pentru ea existau în primul rând cărțile – acolo unde comunicai cu o altă inteligență fără să te expui. Ești doar tu și pagina de hârtie. Așa că a adunat o bibliotecă din care norocoasa de mine m-am hrănit multă vreme. Probabil că, dacă aș fi căutat Nietzsche, de pildă, la orice bibliotecă publică în anii '60, mă alegeam cu o notă la securitate. Dar eu aveam acasă *Ainsi parlait Zarathoustra*.

În adolescență ați citit mult. Ce autori v-au rămas la inimă și de ce?

N-am citit nici măcar o părticică din câte aș fi vrut... M-a intrigat primul text citit, o povestioară comunistă, „Oul năzdrăvan.” Nu pot uita repulsia pe care mi-a stârnit-o. Stăteam scufundată într-un fotoliu uriaș, în sobă era jar [la propriu], și eu, la nici patru ani, citeam un amestec stupid de cuvinte, de fraze artificiale. „Dacă astea sunt cărțile, păi mai bine nu citesc,” mi-am spus. Acuma știu că asta se aplică la toată literatura care s-a pus în slujba comunismului. Atunci era o autentică revoltă ignorantă.

Mi-au rămas în suflet toate cărțile adevărate. Dacă mă convingeau, îmi plăceau. Bucuria intelectuală adevărată în fața unei cărți a venit abia în facultate. Noroc că am scăpat cu doar 11 ani de școală comunistă. Sunt mulți care vorbesc nostalgic de școala primară, de liceu. Eu le-am urât cu patimă. Tot ce am învățat, am învățat în afara lor. Acolo era o îndoctrinare continuă, de care abia așteptam să mă scutur, să ajung acasă și să citesc lucruri adevărate. Pasionante au fost bibliografiile cursurilor universitare la engleză. Nu prea puteau să le cenzureze. Nu pot să uit că acolo s-au strecurat *Brave New World* și *Areopagitica* [John Milton despre cenzură la 1644!]. Facultatea de engleză întregă era o conspirație împotriva politizării. Dacă am preda cu adevărat literatura astăzi așa cum se preda ea altădată, dacă studenții ar ajunge să citească cu patimă, zi lumină și mai ales în vacanțele lungi

de vară am mai fi și acum o armă de combătut analfabetismul gândirii. Dar studenții noștri de azi citesc rezumate pe Google și învață pentru examen cursuri înecate în studii culturale. Sigur, asta când nu sunt la serviciu.

Exista vreun cenaclu la care participați sau aveți un mic grup de prieteni cu care purtați discuții pe teme literare?

Exista un cerc studentesc, coordonat de profesorul George Sandulescu. Din anul al doilea de facultate m-a luat să mă ocup de cerc împreună cu el. Veneau mulți colegi. Chiar era interesant.

Înainte de 1989, a trece granița era de cele mai multe ori un delict. Ce ați simțit când ați ieșit din țară prima oară?

Da, asta a fost greu. Visam non-stop să călătoresc. O singură dată, în anul cu marele cutremur, am scăpat 10 zile la Nisipurile de Aur. Nu am ajuns la plajă. Am bătut Bulgaria cu piciorul, cu nesaț: Sofia, Plovdiv, Balcic... Nu conta, și satele îmi plăceau, îmi plăcea tot. E fascinant să vezi oameni locuind în biserică – la propriu: biserica devenise dormitorul unei bătrâne. Ni se puseseră în vedere să nu ne abatem cu mașina de la ruta București-Varna, dar n-am pățit nimic. Presupun că securiștii bulgari erau ocupați cu bulgarii lor. Abia în 1991 am ieșit cu adevărat. M-am trezit din coșmarul comunist direct în „jungla capitalistă”: am predat doi ani la universitățile din New York și San Francisco. M-am dus la ei cu entuziasmul mamei mele: „Să vină americanii!” Și trebuie să recunosc că America a venit pentru mine: am trăit literalmente în bibliotecă. Noaptea îmi luam de citit acasă. Altfel cum aș fi putut eu să predau literatură engleză contemporană, când în facultate ideea de „Secolul XX” se oprise la Virginia Woolf? Bursa mea Fulbright devenise sinonimă cu „Au venit americanii”...

Anul acesta se împlinesc 30 de ani de la Revoluție. Povestiți-ne despre impactul momentului 1989 asupra predării limbilor străine. În ce mă privește, îmi amintesc că rusa învățată în primii cinci ani de studiu s-a împrușcat în următorii trei ani de liceu. Între timp, la Liceul Ion Creangă au fost introduse în programă și alte limbi, cum ar fi japoneza. În

***Nu mă pot împiedica
să încep prin a spune
că încă nu avem
istorie. Suntem într-un
purgatoriu politic.***

dimineața zilei de 11 septembrie 2001 am fost fericită să aflu că am intrat la limbi străine, însă când am ajuns seara acasă, am văzut pe ecranul televizorului cum fumegau turnurile gemene din New York. Extaz și agonie în doar câteva ore. Ce zile istorice v-au rămas întipărite în memorie și de ce?

Nu mă pot împiedica să încep prin a spune că încă nu avem istorie. Suntem într-un purgatoriu politic. Nu am reperi în acești ultimi 30 de ani. Poate că e și din vina mea: m-am opus cu disperare socialismului, am trăit, cum zicea Voltaire, cultivându-mi o „grădină a mea”. Nu am fost și nu sunt sociabilă. Singurătatea a fost un mod de viață și este și acum. Nu votez cu nimeni. Nu vreau să fiu șef și nu am nicio gașcă. Asta explică, bănuiesc, decalajul dintre viața mea interioară și epoca aceasta. Nu m-am mai uitat la televizor de când am înființat editura *Contemporary Literature Press*, pentru care am lucrat 18 ore pe zi, timp de zece ani. „Revoluția” este un cuvânt la care nu subscriu. A fost o scurtă senzație de eliberare. Ni s-a dat liber la cărți și la internet – lucru pentru care sunt profund recunoscătoare. Dar ceea ce s-a petrecut după 25 decembrie a fost cu totul altceva... În ce privește elanul predării limbii engleze imediat

după 1989, aparent el a sporit. De fapt, nivelul a scăzut enorm foarte curând după aceea. A venit peste noi „predarea comunicativă”, care a format și studenții noștri de astăzi. Mare păcat de tradiția românilor în predarea unei limbi străine ca *langue et civilisation*. Acum, o echipă de profesori temerari se străduiesc să revină la predarea de altădată: nu se mai poate. S-a schimbat ceva în mentalul profesorilor. Dacă nu-și amuză clasa, ei simt că nu și-au îndeplinit menirea – și probabil că au dreptate. Și eu am trecut de la cursul tradițional, la facultate, la cursul interactiv. Dar eu făceam asta mascat dintotdeauna: adică predam textul prin discuții cu studenții din sală, evitând să înșir criticii literari care l-au parazitat. Plec din învățământ cu regretul că predarea limbii engleze la toate nivelurile trebuie schimbată din temelii, și eu, una, pur și simplu nu știu încotro ori cum... În puțini ani de aici încolo, cursurile facultății de engleză vor arăta cu totul altfel. De cei din generația ta depinde cum vor arăta ele.

În ziua de azi, când multe dicționare sunt la un clic distanță și se învață mult de pe ecrane, o mare parte dintre abordările pedagogice se transformă sau apar altele noi. Mă întreb cât de pregătiți sunt românii pentru aceste schimbări, cât sunt de conștienți de ele, cât de rezistenți, cât de intuitivi, cât de creativi... În 2006, ați inițiat Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan (MTTLC), specializat în engleză și română, pe care l-am urmat și eu cu mare plăcere. Sunteți de părere că „predarea prin traducere funcționează”. Ce factori credeți că o favorizează?

Predarea prin traducere este singura modalitate de a înțelege textul literar în profunzime. Ea este cea mai bună unealtă critică. Studenții din 2006 erau încă doritori de cultură, citeau mult, discutau cu plăcere. Cultura actuală este cu totul altfel: este dominată de ubicuitate, dispersare prodigioasă a atenției, pierderea noțiunii de carte pe hârtie. S-a schimbat lumea. Nu știu ce anume ar ajunge la sufletul și entuziasmul studenților de azi. Sau poate aș ști, dar mai am foarte multe de făcut și nu mai am timp să mă reinventez.

Într-un interviu anterior, spuneți că „de când l-am pornit, am sentimentul că mă reinventez”.

Ce înseamnă reinventarea personală în contextul instituțional dat?

A fost o iluzie. Nu mă reinventam, din păcate. Știi cum se spune, „năravul din fire...” Am făcut ce știam eu mai bine: analiză de text prin toate mijloacele și mai ales prin traducere, adică înțelegând limbajul autorului până la cele mai subtile nuanțe.

Vorbeați la un moment dat despre acceptarea unei doze de incertitudine în ceea ce faceți. Cum vă motivează în momentul în care apare nevoia de a face schimbări?

Incertitudine este un mod de a numi speranța. Am sperat și eu că ceea ce fac va dura, că masteratul va face școală. După 10 ani și mai bine, văd că nu stau lucrurile chiar așa. Pe de altă parte, mă gândeam că editura va eșua prima. Ei bine, editura crește încă. Am ajuns în *Times Literary Supplement*, în *New York Times Review*, la televiziune, la radio, pe toate continentele... Editura e solidă, câtă vreme pot s-o duc mai departe. Nu văd pe nimeni în jur care să preia ce fac eu. N-are nimic: au să vină alte cauze de apărut. Pentru moment, eu încerc și aștept: *certus an, incertus quando*.

În 2009, ați înființat Contemporary Literature Press, asociată masteratului, prin ale cărei activități le arătați studenților ce înseamnă munca editorială. Care este specificul editurii? Ce fel de cărți sunt?

Am numit-o „Editura online a Universității din București, pentru studiul limbii engleze prin literatură.” A fost ideea Profesorului Sandulescu, care m-a ajutat enorm. Seria de 130 volume *A Manual for the Advanced Study of James Joyce's Finnegans Wake*, i se datorează lui în primul rând. Este unul dintre puținii joyceeni clari, profunzi și care știu să ajungă la rădăcina sensurilor. Am învățat multe de la el. Cred că seria noastră a fost prima resursă recomandată chiar și de James Joyce International Foundation încă din anul 2010. Este acolo cercetare științifică de cea mai bună calitate, făcută în așa fel încât să deschidă ochii și profesorilor, și ucenicilor lor.

Am încercat să promovăm câteva serii la editură. Mai întâi literatura clasică, editată bilingv, uneori

Incertitudine este un mod de a numi speranța. Am sperat și eu că ceea ce fac va dura, că masteratul va face școală. După 10 ani și mai bine, văd că nu stau lucrurile chiar așa. Pe de altă parte, mă gândeam că editura va eșua prima. Ei bine, editura crește încă.

chiar trilingv. Am publicat Petronius în română, engleză și latină, de exemplu. Și multe altele. Am publicat manuale clasice de predare a limbii și literaturii engleze. Manualele vechi de engleză au autori români, mulți uitați, așa că am făcut o colecție de istorie a anglisticii românești. Am adunat în ea cărți abandonate pe nedrept, unele din fondul academiei, altele din biblioteci vechi, cum era cea a Profesorului Sandulescu, ori cea a mamei mele. Am

*Aproape 10 ani,
editura s-a hrănit
din entuziasmul
masteranzilor,
într-adevăr.
Lucram cu ei, îi
învățam să facă
lucruri destul
de complicate –
confruntare de text,
revizuire –, dar și
operații mai simple
de corectură, editare
în pagină, scanare și
asamblarea imaginilor
în volum.*

mai publicat majoritatea pieselor lui Shakespeare în traduceri vechi de referință: aici ne-a ajutat Biblioteca Academiei Române. Mărturisesc cu satisfacție că nu ne-am încurcat cu Studiile Culturale, pe care nici el, nici eu nu le prea înghițim. Debuturile sunt puține, întâmplătoare. Ne-au interesat în primul rând cărțile scrise într-o engleză de la care studentul să aibă ce învăța. În sfârșit, sunt peste 500 de volume aici.

Dintr-un interviu anterior cu poeta Ioana Ieronim reiese că centrul de greutate al tuturor activităților dumneavoastră este ideea aceasta de a lucra cot la cot, profesorul cu studenții. Cum v-ați dat seama de importanța sa? Ați avut profesori care lucrau astfel sau este ceva ce v-ați dorit multă vreme și, într-un final, s-a realizat? Cum funcționează și care sunt avantajele?

Aproape 10 ani, editura s-a hrănit din entuziasmul masteranzilor, într-adevăr. Lucram cu ei, îi învățam să facă lucruri destul de complicate – confruntare de text, revizuire –, dar și operații mai simple de corectură, editare în pagină, scanare și asamblarea imaginilor în volum. Eu am învățat singură. De un an și ceva, entuziasmul a scăzut. E de înțeles: nu editori vor deveni după absolvire masteranzii mei. Practic toate studiile filologice sunt într-o criză produsă de faptul că ele pregăteau în principal profesori, dar în acest moment nimeni nu poate trăi din predare... Soarta unei facultăți căreia i-a murit meseria pentru care își pregătea studenții este sumbră. Încă o dată, sper ca tinerii tăi colegi să redreseze situația, să lege din nou studiul universitar al limbii engleze de o profesie din care studentul să poată trăi după absolvire. Eu caut drumuri de 12 ani... Am încercat tot ce am putut pentru masteranzii mei: subtitrare, supratitrare, traducere de site-uri culturale [gen Radio România Muzical], colaborări cu traduceri de poezie la toate revistele din țară, colaborări cu TVR, UNATC și multe, foarte multe altele. Problema este că slujbele bănoase au migrat din domeniul culturii spre acea meserie instabilă a „serviciilor”, adică ceea ce fac „multinaționalele”. Pentru moment, acolo intră o enormă forță de muncă. Nu va dura mult, și nu este o specializare solidă, dar, acestea fiind vremurile, nu putem lupta cu realitatea. Sau putem. Cu mult curaj, putem. Așa că editura rămâne ce a fost de la bun început: o întreprindere temerară.

V-ați ferit mereu de politică, de politicile impuse și absurde. Lucrul cot la cot, profesorul cu studenții, este totuși și el o politică (polis = oraș), un mod de socializare urbană. Politica dumneavoastră sunt studenții și masteranzii căroră le predați arta traducerii. Apreciați că modul acesta de lucru participativ s-a transformat în normalitate și în domeniul educațional în ultimul timp? Dacă nu încă, de ce anume ar fi nevoie?

Până nu demult, da, am lucrat cot la cot cu masteranzii, pentru că ne lega același entuziasm pentru cartea scrisă, pentru literatură, pentru autorii uitați, care trebuiau păstrați vii. A fost perioada de glorie. Mai am și acum masteranzi doritori de literatură, și care fac și lucruri neplătite, însă marea lor majoritate vin la masterat cu o slujbă fără de care nu pot exista și li se pare o impietate dacă le cer să facă activități neplătite. Ori, editura noastră este sută la sută non-profit... Metoda mea didactică nu mai e de mare folos, iar de ceva vreme încoace chiar mă bate gândul să mă axez pe editură și să mă retrag de la catedră. Trebuia să vină și acest moment. Am multe cărți de editat, am cărțile mele nepublicate și amânate îndelung. Dar ieșirea din profesia căreia i-am fost credincioasă o viață nu e un lucru comod. Nu știu ce anume este „normalitatea” de astăzi. De aici pleacă și tristețea mea.

Lucrați aproape de studenți, le sunteți ca o mamă. Mizați nu doar pe plăcerea lor de a învăța, ci și pe utilitatea masteratului pentru ce vor face ulterior. Ce ar însemna acreditarea lui ca program academic la standarde europene? Ce se negociază și ce nu? Acum câțiva ani, ați trimis dosar la Comisia Europeană pentru a include masteratul de traduceri literare în rețeaua europeană de masterate de traducere. Ce s-a întâmplat?

S-a întâmplat că Europa este cu un pas înaintea noastră. Eram în anul III la engleză atunci când Levițchi ne-a povestit istorioara unui computer care a fost pus să traducă „out of sight, out of mind”, și rezultatul a fost „a blind idiot”... Ca de obicei, învățământul este o pierdere continuă și deloc o acumulare, așa că Europa a făcut un mic pas înainte – traducerea asistată de computer – și un pas de uriaș înapoi: EMT nu acordă titlul de program european [European Master's in Translation] decât aceluia care fac traduceri specializate. Literatura este exclusă, iar cei care traduc texte cu vocabular specializat au obligația să folosească softuri comune, adică să traducă toți la fel. Este aici un sentiment fals de comuniune, și o imbecilizare, necesară, poate, *mais ça n'empêche*. Eu am refuzat să merg în direcția de cerebralizării.

Într-adevăr, în cazul traducerilor literare, computerele sunt utile doar până la un punct.

S-a întâmplat că Europa este cu un pas înaintea noastră.

Factorul uman primează. Poate că a venit momentul ca europenii (inclusiv românii) să-și dea seama că viitorul culturii și literaturii pe continent depinde și de cât de bune sunt școlile locale de traducere, că oricând e loc de mai bine. Într-un interviu recent pentru Radio România Cultural, doamna Florica Dimitrescu, lingvистa noastră nonagenară, amintea că limba română e un *carrefour*, o intersecție de limbi latine, de slavonă, de turcă etc. Dat fiind că traducerea literară presupune pentru noi, evident, și limba română, cum ar putea fi favorizat factorul uman?

Atunci când vine vorba de finanțări, totul e improbabil... Nu sunt bună la *fundraising*. S-ar putea face foarte multe, cu condiția să se ocupe altcineva de contabilitate. De idei nu duc lipsă...

De doisprezece ani încoace, există la MTTLC și cursul de editare media, susținut de traducătorul și jurnalistul Bogdan Stănescu. În ce constă acest curs și cum se derulează?

Este un curs care, am sperat eu, va da masteranzilor o profesie cât de cât legată de literatură și plătită onorabil. Subtitrarea a devenit azi cel mai citit text literar. Bogdan Stănescu, profesorul care o predă, are 25 de ani de subtitrare pentru TVR, și până anul acesta a fost „proful” preferat al masteranzilor. Anul acesta cred că s-a rupt undeva firul. Masteranzii vin cu slujba de acasă și nu renunță la un salariu decent

Ei au inteligența să se adapteze vremurilor. Dascălii lor nu o au și vor plăti cu locul de muncă dacă nu vor descoperi cum să facă un compromis între ceea ce le place lor să predea și ceea ce au nevoie studenții să învețe pentru a-și câștiga traiul.

pentru o cultură cu care abia mai pot să-și cumpere o șapcă și un covrig. Nu este deloc vina lor. Ei au inteligența să se adapteze vremurilor. Dascălii lor nu o au și vor plăti cu locul de muncă dacă nu vor descoperi cum să facă un compromis între ceea ce le place lor să predea și ceea ce au nevoie studenții să învețe pentru a-și câștiga traiul. Acesta este punctul la care, la vârsta mea, îmi permit să bat în retragere.

Ați creat recent la facultate, în sala James Joyce, Biblioteca Leon Levițchi pentru tinerii traducători. Care sunt obiectivele acesteia?

Mai întâi a fost lupta să asigur o sală masteratului. Am făcut ceea ce se chema în 2006 o „platformă”, un grant care a dotat zece săli cu computere, table interactive, aparatură pentru videoconferință. Atunci

am început să gândesc sala James Joyce. Am luptat mult pentru fiecare amănunt [bănci noi, scaune noi, catedră nouă, rafturi pentru cărți], iar în acest moment suntem gata să deschidem porțile. Am avut donații generoase de carte din toate părțile: scriitori, traducători, profesori. Avem și o bibliotecară de la 1 ianuarie 2019, așa că mai trebuie un singur amănunt: să-i găsim pe cei care mai citesc carte pe hârtie.

Au loc aici întâlniri cu scriitori și traducători, un club de traducere. Poate ar fi bun și un club de lectură, un concurs de traducere, un pic mai multă promovare. În ce alte direcții s-ar putea extinde activitățile masteratului?

Eu am încercat tot ce mi-a dat prin minte. Sper să aibă cei tineri mai mult succes.

Să schimbăm puțin cursul interviului. Care sunt valorile pe care le prețuiți cel mai mult și de ce? De-a lungul timpului ați publicat poezie și roman, cărți de critică, antologii, interviuri, traduceri etc. Cum vedeți relația dintre scris și traducere, se ajută reciproc sau sunt în conflict? În ce condiții pot coabita pașnic?

Universitarul are ochelari de cal. Pentru el primul lucru este „publish or perish”. Probabil că acesta este unul dintre motivele pentru care cred că sunt pregătită să fac un pas înapoi. Dintotdeauna am vrut să scriu. Dar am trecut universitatea pe locul întâi. Universitatea din București rămâne pentru mine *alma mater*, locul unde de la 17 ani am vrut să profez. Dar cărțile pe care le-am scris ca universitar nu mă mai reprezintă. Teoria în literatură vine numai după textul studiat și nu înainte, ca să mă exprim civilizat. Nu mai am chef să fac teorie. Cât despre rest, *l'homme propose, Dieu dispose*. De la o vreme, îmi vin tot mai des în minte proverbele franțuzești ale tatălui meu...

Ce diferențe vedeți între cei care sunt doar traducători și traducătorii scriitori?

E un avantaj să știi ce poți face cu limbajul ca scriitor. Dă curaj și dă o unealtă în plus traducătorului din noi. Poate tocmai de aceea am tradus eu mai multă poezie și poate de aceea ea a apărut în Anglia, a luat un premiu european.

După 1989, ați publicat un volum de interviuri despre cenzură cu scriitori români. Povestiți-ne despre istoria apariției acestei cărți. Ce probleme au fost până să fie tipărită? Cum a fost receptată după publicare?

Marea mea bucurie în 1989 a fost că m-am eliberat de opreliștile puse de comunism limbajului și gândirii. N-am putut scoate nicio carte înainte. Nici măcar *Engleza cu cheie* ori măcar o traducere din Joseph Conrad. Am gândit cartea despre cenzură în engleză, dar nu m-am gândit cine o s-o vrea aici în engleză. Nu aveam exercițiul de a mă gândi la publicare. Spre norocul meu, s-a întâmplat să vină în România un mic congres [mai degrabă o șuetă] Joyce, și acolo unul dintre joyceenii americani mi-a sugerat s-o dau la Central European University Press, care avea o directoare și o echipă de americani pe atunci, la începuturi. Au acceptat-o imediat. Nu au modificat nicio virgulă. Din păcate, însă, au tăiat mult din selecția de texte scrise de autorii intervievați, adică din proza ori poezia lor. Puse la un loc, declarațiile din interviu și literatura lor aveau de demonstrat ceva ce nu puteam exprima direct. Și îmi dau seama că și acum aș ezita. Ideea era că, dacă a existat o cenzură adevărată în comunism, literatura scrisă în vremea aceea era un mare compromis. Nu mi-au plăcut niciodată compromisurile. *Censorship in Romania*, abia acum îmi dau seama, era o carte profund morală. Din cauza scurtării selecției de texte gândite de mine, pentru mulți nu a fost deloc limpede de ce, de pildă, încep eu cartea cu fostul ministru al educației. Cartea aceea, *Censorship in Romania*, a adus și primul efect al „junglei capitaliste”: americanii au plecat, editura a rămas pe mâna celor din Budapesta, care m-au trecut doar editor la o carte în care totul era al meu: interviurile, selecția de texte, traducerea lor, corectura. În plus, la o lună după apariție, am primit un răvaș care mă anunța că sunt datoare editurii 500 de dolari pentru că nu am predat un index, care nu mi se ceruse niciodată. De atunci, mușchetarii vând cartea și acum, ca în Dumas, după 20 de ani. Mă întrebă o mulțime de oameni dacă nu am un exemplar în plus, fiindcă prețul nu este comod, și nu mă cred când le spun că am exact un exemplar, al meu. Poveștile liberalizării...

Întreb pentru cititorii interviului, care poate nu au timp să citească studiile recente despre

Marea mea bucurie în 1989 a fost că m-am eliberat de opreliștile puse de comunism limbajului și gândirii. N-am putut scoate nicio carte înainte.

cenzura scrisului de dinainte de 1989: de ce era așa de greu să se publice literatură înainte de 1989?

Mi-e greu să dau un răspuns. În mod cert, eu nu am putut să public, și *it was not for lack of trying*. Am încercat cu traduceri, cu manualul de engleză, cu volume academice. N-am cunoscut pe cine trebuia, n-am fost destul de bună, n-am știut să fac un compromis decent cu ceea ce nu se povestea. Sentimentul meu final a rămas că, oricum ar fi fost, a fost vina mea.

Despre poezia și proza pe care le-ați publicat ați spus mai demult că „au fost un accident” ori că „am scris la noroc”. Au avut cenzura și autocenzura vreun rol în formarea acestui punct de vedere?

Nu cred. A fost o bătălie cu mine, pe care am pierdut-o, probabil, din lipsă de talent. Judec, ca românul, imparțial. Abia acum, în deceniul șapte al vieții mele, mi-am găsit o voce. Poate nu e bună nici asta, dar, pentru prima oară după o viață în care am tot scris, sunt de acord cu mine când recitesc.

Îmi făcusem o metodă a mea, după ce am citit cam tot ce se putea citi, începând cu Levițchi. Știam ce-i trebuie unui elev de școală ca să intre la engleză, știam tot ce nu se face la școală, ce cărți nu au, cum îi pot ajuta. Am pus toate acestea într-o carte cu haz. Am dat la o parte tractoarele și omul nou, le-am înlocuit cu animale, plante, nații, pești, zburătoare: toate au devenit eroi de istorioare care uneori se opreau doar la o propoziție. Am avut grijă să fie acolo gramatica esențială... Cam asta e rețeta: gramatică și haz. După Motanul Arpagic al Anei Blandiana, nu mă mir că cei care m-ar fi putut ajuta să o public s-au înspăimântat. Confirmarea acestei părți a vieții mele – lucrul cu un singur elev, până când ajunge student – a venit curând după 1990, când am scos cartea din sertar și a ajuns să fie cumpărată peste tot în țară. Alt bestseller nu am.

bine. Profesorii de engleză au avut întotdeauna o a doua slujbă: meditațiile. Îmi făcusem o metodă a mea, după ce am citit cam tot ce se putea citi, începând cu Levițchi. Știam ce-i trebuie unui elev de școală ca să intre la engleză, știam tot ce nu se face la școală, ce cărți nu au, cum îi pot ajuta. Am pus toate acestea într-o carte cu haz. Am dat la o parte tractoarele și omul nou, le-am înlocuit cu animale, plante, nații, pești, zburătoare: toate au devenit eroi de istorioare care uneori se opreau doar la o propoziție. Am avut grijă să fie acolo gramatica esențială... Cam asta e rețeta: gramatică și haz. După Motanul Arpagic al Anei Blandiana, nu mă mir că cei care m-ar fi putut ajuta să o public s-au înspăimântat. Confirmarea acestei părți a vieții mele – lucrul cu un singur elev, până când ajunge student – a venit curând după 1990, când am scos cartea din sertar și a ajuns să fie cumpărată peste tot în țară. Alt bestseller nu am.

Cu cine sau cu ce ați compara traducătorul? Dar actul traducerii, cu ce seamănă?

Traducătorul este pian și pianist în același timp. Atâta grijă trebuie să aibă traducătorul, să nu traducă niciodată „a blind idiot”. El regândește opera unui scriitor, englez ori de altă nație, în limba lui maternă: o rescrie. Se pune exact în papucii autorului, înțelege bine tot ce vrea să spună acesta, iar după aceea reia enunțul, lăsând cuvintele să vină la el. Nu ajunge dicționarul. E foarte rară situația în care merge traducerea cuvânt cu cuvânt. Un traducător are nevoie și el de inspirație. Drept care el chiar se simte partener la creație. Apropierea aproape intimă de creator, însă, îl poate face să traducă adesea altceva decât a spus scriitorul. Orgoliul traducătorului e un mare pericol. Sigur, Paul Valéry avea dreptate când zicea, *L'homme de génie est celui qui m'en donne*. Firește că ne lăsăm uneori duși de val, și credem că fără noi cartea aceea pe care o traducem nu ar exista. Trebuie să avem grijă să ne revenim din extaz înainte ca cineva să ne spună: amice, scoți traduceri din mâneci ca un saltimbanc.

De-a lungul anilor ați tradus nenumărate cărți, mai ales de poezie. Care ar fi virtuțile unui bun traducător și cum le-ați interpreta în lumina zilelor noastre?

Să vorbim puțin despre volumul *English with a Key*, la care și eu am lucrat cu mare plăcere și am învățat să pescuiesc sensuri. Prin alegerea unor „cuvinte potrivite”, ați reușit să lăsați în urmă nu doar o carte de exerciții pentru tinerii porniți pe drumul traducerilor, ci și să transmiteți bucuria, entuziasmul de a scrie și nevoia de a folosi cuvântul pentru a păstra un echilibru între limba sursă și limba țintă. Ce simțeați când scriați la ea?

Văzând eu că nu am nicio șansă să public nimic nicăieri, m-am gândit la o carte despre ce fac eu mai

Mă feresc să gândesc reguli. Un traducător bun este cu siguranță creator. Creația lui este alta decât cea a autorului. Întotdeauna am preferat să învăț din practică. Teoria e marota acestor timpuri și, din păcate, a eșuat. Nimic nu poate fi explicat sută la sută. E bine să căutăm explicații, curiozitatea este esențială, dar să nu ne așteptăm la răspunsuri: noi le găsim, noi le aplicăm și tot noi ne dăm seama la un moment dat că totul este fluid, totul trebuie luat și înțeles de la capăt, iar și iar.

Se vorbește despre invizibilitatea traducătorului. Ce înseamnă lucrul acesta?

E un cuvânt. Găsit de un teoretician și eseist, el însuși traducător. De multe ori m-am întrebat dacă nu a simțit și el că propriii lui termeni *come back to haunt him*, cum a pățit T. S. Eliot. Cum pățesc toți cei care cred că au produs o teorie, cheia tuturor situațiilor practice. Tot ce produc ei de fapt sunt cuvinte. Cuvintele acestea, citate la nesfârșit, uneori prelungite de teoriile altora, se demonetizează, ajung să fie folosite de persoane care nu au citit textul întreg, dar au auzit formula și se gândesc că ea „dă bine” într-un text academic, pentru că toată lumea a auzit de Lawrence Venuti, nu-i așa? Aceste vocabule sacre, deseori inventate de scriitori de geniu, au sens numai în textul original. Reluate la nesfârșit, ele fac mai mult rău decât bine. Cum zicea atât de adevărat David Lodge [iată, comit și eu păcatul de a cita un alt critic, dar *it's for a good cause*], *words come to the writer already violated by other men* [cuvintele unui scriitor au fost deja violate de alții înaintea lui]...

Se spune despre intuiție că este un mod de a privi cu sufletul. Cât de mult contează intuiția pentru traducători și interpreți?

Frumos. Da, intuiția este esențială. Ea cuprinde tot ceea ce nu putem spune, nu putem teoretiza, nu putem legifera. Ea este pentru traducător ceea ce este talentul pentru autor. Și, dacă mă gândesc bine, tot talent se cheamă...

Care sunt traducătorii români pe care îi admirați?

Mi-ar plăcea să pot răspunde, dar în viața asta nu am avut vreme să citesc în traducere decât textele pe

Întotdeauna am preferat să învăț din practică. Teoria e marota acestor timpuri și, din păcate, a eșuat. Nimic nu poate fi explicat sută la sută.

care eventual le-am confruntat cu originalul. Cum nu există text perfect, greșeli găsim în tot locul, așa că nu admir niciun traducător, începând cu mine însămi. Revenind în timp la propriile mele traduceri, mi-am găsit atât de multe alunecări, încât mi-a fost rușine de mine. Dar găsesc uneori la alții soluții de traducere care mă fac să gândesc: „Genial!”

Ce părere aveți despre retraducere, când este necesară și de ce?

Întrucât, după părerea mea, traducerea este cea mai bună interpretare a unei opere literare, în mod sigur o re-traducere va aduce o lumină nouă. Nu deține nimeni monopolul asupra unui text și nu există doi traducători care să traducă exact la fel, cu toate că se folosesc de aceeași limbă. Limba maternă este vie, se schimbă, își pierde expresii, creează altele, convențiile ei se modifică și de cele mai multe ori

***Aprob cu ochii închiși
orice activitate
care promovează
literatura, pentru că în
ziua de azi mă tem că
literatura este în mare
pericol. Se pierde
mult, dar se câștigă o
șansă la supraviețuire.***

greșelile devin norme, după o vreme. Dacă cineva traduce drama din Dickens, iar altcineva este sensibil la umorul autorului, cei doi vor traduce de fapt două cărți diferite. Opera își are deschiderea ei: „Lăsați traducătorii să vină la mine...”

Dar despre retraducerea intralingvistică (de exemplu, *Alice in Wonderland* pentru cine cunoaște limba la nivel elementar)?

Aprob cu ochii închiși orice activitate care promovează literatura, pentru că în ziua de azi mă tem că literatura este în mare pericol. Se pierde mult, dar se câștigă o șansă la supraviețuire.

Ați tradus multe poezii de-a lungul timpului. Care dintre ele v-au rămas la suflet și de ce? Atunci când este nevoie să alegeți textele pe care le traduceți, de ce criterii țineți seama în mod special? Cum vă dați seama că un text este bun de tradus?

Nu spun ceva nou dacă răspund că cel mai mult iubesc textul pe care-l traduc acum. Le-am iubit pe toate la vremea lor. Orice text este potrivit să fie tradus, chiar și lozincile își au interesul lor. Un singur criteriu am: să văd eu ceva în textul acela. Nu mă încumet să spun ce anume. Intuiția, cum ziceai, face asta în locul meu și mă descarc de responsabilitate cu încântare. Acum îmi dau seama: atâția teoreticieni ai traducerii au fost ori sunt și niciunul nu s-a gândit să discute o teorie a talentului... *That will be the day.*

Ce traduceți în acest moment? Cum sună?

Traduc o miniantologie a poezilor Bloodaxe, apoi un volum de inedite pe care mi l-a încredințat Alan Brownjohn, volumul concursului național de poezie „Lidia Vianu Translates” și două poete foarte bune din Anglia... Ar mai fi, dar nu știu cât apuc să fac.

Ce ați observat în fața unor specii literare diverse în momentul traducerii? *Totul trebuie tradus* (2015) afirmă Bogdan Ghiu. Chiar poate fi tradus totul?

O să mă ierți dacă o să am aici o reacție exclusivistă... Da, totul poate fi tradus. Dacă traducătorul simte așa, atunci chiar trebuie tradus. Și, cu toate acestea, filologul din mine nu se poate împiedica să spună: dacă vrei să citești Voltaire, învață franțuzește. Cândva, așa făceau iubitorii de literatură. *Nel mezzo del cammin di nostra vita...* Eliot a învățat italiană învățând Dante pe dinafară. Nu putem – ce păcat – să învățăm toate limbile lumii. Dacă ne-am încumeta, ori dacă vrem să discutăm ce și când [nu] trebuie să traducem, poate ar fi bine de început cu James Joyce, *Finnegans Wake*.

La masterclass-ul pe care l-ați lansat în urmă cu trei ani la MTTLC, participanții care au lucrat împreună cu poezii britanici au putut vedea că fidelitatea traducerii este un mit. Tânăra traducător crește și se obișnuiește cu ideea de a urmări fidelitatea față de textul original, însă în practică este nevoie și de orientarea spre audiență, deci pot exista variante în funcție de publicul cititor care nu este o masă amorfă, ci format din segmente diverse. Cum comentați existența acestor faze?

Cum ziceam, fiecare traducere este pe de o parte opera originală, iar pe de altă parte ea este altă carte. Îmi amintesc fără să vreau o scurtă întâmplare. Un nevăzător îmi povestea că ascultă Dickens, *David Copperfield*. I-am spus că e plin internetul de audio-texts, pot să-i indic câteva foarte profesioniste, care pun în valoare originalul. „A, nu,” mi-a răspuns. „Eu citesc rescrieri.” Nu înțelegem. „Adică cineva reia povestea și o scrie altfel, alt final, de pildă.” Sigur, variante și variante. Nu intru în discuția aceea cu rezumatele cărților de pe google, care înlocuiesc lectura din ce în ce mai conștiincios. Viața merge înainte. Cum zicea și Stalin, „Nu contează că dușmanii ne ponegresc. Important este că se vorbește despre noi peste tot!” Cam așa stau lucrurile și cu literatura.

Care ar fi tipurile de capcane de care devin conștienți tinerii traducători?

Tu vrei să fac eu aici un mic curs despre cei care se pricep prea bine să arate cu degetul: „la uite ce prostie zice ăla!” Sigur că sunt capcane, iar „a blind idiot” este una clasică. Nimeni nu e ferit de gafe, ba chiar unele de proporții. Unicul meu sfat pentru traducător este să se recitească periodic și va descoperi singur... Teoria Traducerii, ca și Studiile Culturale ori Teoria Literaturii, creează texte fără obiect. Ele etalează o falsă cultură. Traducerea se fură, se muncește, își trage seva dintr-o trudă de pălmaș, ca să ajungi să înțelegi corect contextele pe care le traduci. Îți alegi singur ceea ce te școlește mai bine în opera altora, înveți din propriile greșeli și, mai ales, nu crezi că o traducere este veșnică. Vârstele traducătorului sunt multe. Un singur lucru ar trebui să aibă ele în comun: conștiința că el a tradus întotdeauna *to the best of his abilities* [cât au putut ei de bine]. Drept care, detest profesorii care fac haz între ei pe seama greșelilor făcute de învățăceii lor. Ce bine zicea bietul Noica: „Un tânăr căruia nu-i poți trece nici o incertitudine îți este o înfrângere.” Da, traducerea este o uriașă incertitudine, pe care n-o învățăm din teoria traducerii, ci din practica ei. Atâta le-aș spune celor tineri: citiți.

Cum se pot vedea distanțele dintre intraductibil, greu de tradus și ușor de tradus? Ce se întâmplă pe aceste intervale? Ce rol are libertatea în acest

Teoria Traducerii, ca și Studiile Culturale ori Teoria Literaturii, creează texte fără obiect. Ele etalează o falsă cultură. Traducerea se fură, se muncește, își trage seva dintr-o trudă de pălmaș.

context? De ce mai este nevoie pentru a circula cu încredere în aceste spații?

Libertatea traducătorului... Un miraj frumos. Scriitorul este oare liber? Liber să-și urmeze talentul, vocea, intuiția. Dar ce luptă cu el însuși până când se găsește! Cam la fel e și cu traducătorii: se caută o viață, se găsesc pe ultima sută de metri și în cea ultimă clipă încep să dea interviuri. Căutarea este tinerețea lor. Dogmele pe care se apucă să le formuleze sunt ca imaginea lui John Donne: „His first minute, after noon, is night.”

În volumul *Liminal* (2015), poeta Oana Avasilichioaei, stabilită în Canada, începe explorarea spațiului dintre limbi în felul acesta: „Border, you terrify. Border, you must dictate your own dismantling or we will perish. Purge. Border, are you listening? Are you empire?” Frontiera pare un monstru indiferent, îngrozește, nu știm sigur dacă va răspunde și

**Toată teoria asta a
frontierelor este o
pledoarie mascată
pentru „găștile”
literare, dacă mă
gândesc bine.**

**are o forță augustă. Cum se vede abordarea
aceasta a frontierei, face to face, din perspectiva
traducătorului est-european, unde există o
lungă istorie a frontierei, poate nu îndeajuns
investigată și din punct de vedere al traducerilor?**

Toată teoria asta a frontierelor este o pledoarie mascată pentru „găștile” literare, dacă mă gândesc bine. Sunt scriitorii care vor să fie acceptați în spații care nu au habar de ei. Pentru a deveni parte din *establishment*, este nevoie de multe. Nu e un lucru de rușine că un critic ori un romancier sau poet est-european vrea și el în „grupa mare”. Am trecut cu toții pe aici. Tot globul vorbește engleza, dar nu toți sunt acceptați de editurile londoneze. Nu demult, un editor foarte bun mi-a declarat onest: „Eu nu public decât cunoscători nativi ai limbii engleze.” Este oare nefiresc? Suntem oare îndreptățiti să ne lamentăm? Putem face plângere la stăpânire? De ce nu se plâng de existența frontierei decât aceia care nu o pot forța, aceia care se află în afara ei?

Predam la Berkeley în anul 1997, în momentul când statul american a decis să anuleze ceea ce numeau ei *affirmative action*, adică facilitățile menite să ajute un sector de studenți defavorizați să intre la universitate. M-am trezit, când mergeam la ore, că cei proaspăt împinși în afara „graniței” se cocoțaseră în copac, la fel ca maimuțele. Protestau. Voiau înapoi privilegiile:

să intre fără teste, să ia ușor notele etc. Nu pot decât să mă întreb, citind întrebarea ta: oare nu este „granița” un concept prea politizat pentru a mai fi de încredere într-o discuție nemanipulată?

**Am acasă două dintre volumele de poezii pe care
le-ați tradus împreună cu Adam J. Sorkin pentru
editura University of Plymouth Press: *Lines Poems
Poetry* de Mircea Ivănescu și *The Book of Winter
and Other Poems* de Ion Mureșan, fiecare însoțit
de lucrările unor artiști plastici, Florica Prevenda
în primul caz, Ciprian Paleologu în al doilea caz.
Prin ce încercări ați trecut traducând aceste
volume și ce mulțumire v-au adus?**

Aici este de lăudat tocmai „granița”. Am tradus acele două cărți cu un nativ, Adam Sorkin. Am învățat enorm din lucrul cu el. Nu am fost întotdeauna de acord cu stilul lui de a suci vorbele, dar fără el nu aș fi avut siguranța că textul va spune ceva, măcar, americanilor. El avea încredere că eu nu scap sensuri, iar eu mă puteam baza pe el pentru adaptarea englezei mele la timpul și spațiul cărora le era cartea adresată. E frustrant, dar este un rău necesar: atunci când nu traducem în limba noastră maternă, nu putem fi siguri că facem bine ceea ce facem fără girul unui nativ cultivat. Și, cum eu am tradus mai mult în engleză decât invers, am avut întotdeauna mare grijă să lucrez cu un poet englez ori să dau textul la citit unuia dintre ei. E drept că a fost o bucurie să știu că un volum de critică a apărut la Northwestern University Press în traducerea mea, fără ca cineva să se atingă de text câtuși de puțin, sau că Central European University Press mi-a publicat *Censorship in Romania* fără nici cea mai mică corectură. Dar, desigur, niciodată nu este prea târziu... Așa că le sunt recunoscătoare tuturor nativilor care m-au ajutat ori mă vor ajuta.

**Păstrați de multă vreme legătura cu poeți și poete
de limbă engleză, britanici mai ales, iar unii dintre
ei au și fost la București cu mai multe ocazii. În ce
fel poate contribui poezia ca mod de relaționare
și stil de viață la sănătatea unei societăți? Poate
fi poezia un pansament sau un medicament
întru comunicare, evoluție culturală și renaștere
spirituală?**

Frumoasă întrebare. Și, da, eu sunt optimistă. Se întâmplă ceva acum, în era internetului: toată lumea poate posta poeme ori povestiri, sperând că va avea un public. Ziceam noi odată, românul e născut poet. Internauții, și ei, par să simtă că s-au născut poeți. Ei știu engleză cât de cât, au o memorie colectivă care este google-it și atenția lor este pe segmente scurte. Prin urmare, scriu cu toții poeme ori povești foarte, foarte scurte. Tot ce vrea autorul [scriitor, traducător etc.], tot ce vor defavorizații pe care frontierele îi țin la ușă, este să fie recunoscuți. Internetul a rezolvat problema. Eficient. Cartea pe hârtie devine treptat incomodă. Ca redactor de editură online, știu: e cu mult mai simplu să dai un link către o carte online, decât să duci cu tine zeci de volume în geamantan... Cartea nu moare, se transformă. La fel și cititorii ei.

Vă preocupă relevanța a ceea ce se traduce din română într-o limbă străină și modul cum se traduce. Cum susțin instituțiile de la noi și cele internaționale interesul pentru titlurile unor autori români, atunci când sunt relevante? A început să funcționeze această legătură sau încă este fragilă?

Susținerea aceasta din partea instituțiilor înseamnă bani publici. Prin urmare, nu prea știu ce să răspund. Mă bucur de sprijinul ICR, îi sunt foarte recunoscătoare că mă legitimează. Caut instituțiile care mă recomandă: Universitatea București, British Council, Muzeul Literaturii, Uniunea Scriitorilor, Ministerul Culturii. Dar mesagerii culturali cu vocație, ca tine și ca mine, o fac de drag, fără implicații pecuniare. Ei sunt adevărata rețea culturală. Spun asta după o viață de muncă. Cunosc poezii englezi și unii dintre ei mă știu bine. Colaborăm, avem încredere unii în alții. Se poate și mai bine, dar... nemulțumitului i se ia darul. Așa că tac și continui să traduc.

Să ne imaginăm că suntem într-o universitate care dorește să investească în modernizare și are mijloacele necesare. Care ar fi câteva dintre propunerile dumneavoastră pentru Facultatea de limbi și literaturi străine?

Aș lua-o de la numele instituției în jos. Literaturi... Acolo e problema majoră. Din anii 1990 am simțit

Dacă studenții au nevoie de o altă față a literaturii decât cea teroretică, ori îi ajutați, ori îi pierdeți.

că teoria literară nu e suficientă. Studiile culturale informează studentul, însă nu-l formează. Desigur, nu putem descrie o carte cu Ah! și Oh! ca în lenăchiță Văcărescu. Avem nevoie de o poziție teoretică la fel de mult cum avem nevoie de analiza de text. Problema este comunicarea cu studenții. Un curs-monolog, plin de acele vocabule sacre, cum ar fi „historiographic metafiction”, va fi sigur un fiasco. Avem nevoie de cursuri interactive [ca să nu vedem studenții butonând telefonul pe sub bancă], de primatul textului literar. Trebuie dat la o parte balastul discursurilor pestrice, pline de cuvinte învățate din alți critici, care semnalizează violent: „sunt din grupa mare, știu limba, vorbesc ca ei!” Studentul nu are nicio vină că trăiește în altă lume decât au cunoscut profesorii lui. Când m-am apucat eu să lucrez *Engleza cu cheie*, știam exact ce au, ce vor și pentru ce se pregătesc studenții. E rândul generației tale să facă la fel. Dacă studenții au nevoie de o altă față a literaturii decât cea teroretică, ori îi ajutați, ori îi pierdeți.

INTERVIU REALIZAT DE MONICA MANOLACHI

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura Imagine din exercițiul documentar „Orchestra” (Florin Raicea, Osica de Sus, Olt)

Internetul și comunicarea

UN MATERIAL DE IULIANA ALEXA

Mulți din cei care au astăzi peste 40 de ani s-au adaptat rapid la internet, iar cei născuți și crescuți în era digitală înoată lejer ca niște pești în acest ecosistem fluid, schimbător, mereu updatat, proteic, colorat și zgomotos care este informația. Trăim, respirăm, adesea adormim cu telefonul sub nas pe vremea din platformele media la care suntem abonați. Suntem dependenți de informație, până acolo încât au apărut clinici de detoxifiere de internet. Comunicarea, așa cum o știam, s-a schimbat. Cum evoluează, în acest context, literatura, artele vizuale etc? Ce rol au mesajele comerciale în viața noastră de zi cu zi? Cum te faci auzit pe internet, în condițiile în care concurezi cu alte sute de mii de inși care vor să se facă auziți în exact același moment? Internetul poate crea staruri, poate răsturna guverne, poate fi folosit pentru a salva vieți sau pentru a genera mișcări nocive (white supremacy, de exemplu). Internetul, în sine, e amoral. Felul cum îl folosim contează.

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Orchestra” (Florin Raicea, Osica de Sus, Olt)

Presă tradițională și internetul

VIOLETA POPESCU

În mai 2011 Keith Urbahn, fostul șef de echipă al lui Donald Rumsfeld a spus: „Cineva l-a omorât pe Osama bin Laden!” Înainte să fie la fața locului reporterii presei celei mari, ai presei cotidiene, această veste a făcut ocolul lumii pe Twitter. Mai bine de 80.000 de oameni au postat mesajul, inclusiv reporterul New York Times Brian Stelter. În 2 minute peste 300 de reacții la postarea originală, dar numărul real e mult mai mare. Oamenii au aflat de moartea lui Bin Laden nu privind la un post TV sau din ziare, ci citind un post care a circulat pe Twitter, Facebook și restul rețelelor sociale. Înseamnă asta finalul presei tradiționale?

Să luăm în considerare patru evenimente importante: asasinarea lui Kennedy, Watergate, căderea zidului Berlinului și evenimentele de pe 11 septembrie. În fiecare din acestea, jurnaliști profesioniști care lucrau cu media mainstream au jucat un rol crucial în distribuirea informațiilor către o audiență de masă. În cazul lui Kennedy, știrile difuzate de Walter Crokite pe CBS au dat forma experienței afective a milioane de americani. Cine nu a fost mișcat vazând un jurnalist care se îneca de plâns anunțând moartea președintelui? Apoi numele altor doi jurnaliști respectați, Carl Bernstein și Bob Woodward, au fost legate inextricabil de afacerea Watergate.

Nicăieri în lume amenințarea pentru instituțiile mari nu e mai evidentă decât pe terenul știrilor de azi. Nu cu multă vreme în urmă erau câteva rețele mari de televiziune și câteva ziare care dominau știrile. Acum, din cauza internetului, mai puțin de 30% din oameni

se informează din surse tradiționale și mai mult de pe Twitter, Facebook... Audiențele au dispărut și jurnaliștii sunt dați afară pentru că sursele „go direct” sunt mult mai active. Mari companii de transmisie de știri sunt boicotate chiar de propriii reporteri care transmit direct pe Twitter. Marile trusturi de știri pierd banii și încearcă să își schimbe modelele de business, unele închid porțile.

Să fim bucuroși că această mare conectivitate adusă azi de Internet face știrile mai accesibile? Sau mai... low budget? Pe de o parte, da. Prin scurtcircuitarea modelelor de business tradiționale și prin democratizarea știrilor ne permitem să combatem multe rele prezente la trusturile mari de știri: faptul că nu îndrăznesc de mult să se ia de puternicii zilei (sau să facă propaganda unilaterală și să fie instrumente de manipulare, n.n.).

Jurnalismul, în calitate de „câine de pază al democrației”, are un miez politic. Nu au existat articole prea agresive cu politicienii americani în timpul celui de al doilea război din Golf. Nici despre semnele ce prevesteau criza financiară din 2007. Situația e și mai gravă când organizațiile mari de știri suspendă banii pentru investigații.

Însă rămâne neclar dacă organizațiile de știri noi, fragmentare, împuțnite de conectivitatea radicală adusă de Internet, pot asigura genul de critică pe care media mainstream nu o mai aduce de mult. Puterii. „Jurnalismul are nevoie de propriile sale instituții, din simplul motiv că scrie despre instituții mai mari decât sine.” (Dean Starkman). Fără media puternice ne vedem la cheremul corupției și abuzurilor de putere. Dacă nu construim mecanismul de „câine de pază al

democrației” în instituțiile media emergente de azi, vom vedea o serie infinită de știri „user generated”, care nu scriu mare lucru despre decăderea instituțiilor democratice și despre creșterea corupției și demagogiei.

Presa și publicitatea

Cu câteva decenii în urmă, presa scrisă și televiziunea puteau fi considerate pe val. Sau următorul val... Pentru a susține investițiile mari, organizațiile de presă aveau nevoie de venituri din publicitate generate de audiențele mari. Big Business avea nevoie de Big News pentru a ajunge la consumatori. Dar încă de atunci era neclar ce succes avea acest model de business. John Wanamaker, milionar din retail, spunea: „știu că jumătate din reclamele mele nu funcționează. Problema e că nu știu care jumătate”. Seth Godin, guru al marketingului, spunea că abia 1% din reclame oferă azi celor care le plătesc rezultatele dorite.

Azi, ziarele care odată jucaseră un rol major abia dacă fac față concurenței internetului. De ce? Trusturile mari de presă au fost asediate pentru că nu au oferit destule oportunități pentru outsiders să intre în ele. Big News a pierdut cota de piață prin abdicarea de la sarcinile sale tradiționale de sistem de adunare de informații imparțial.

În ultimii ani, organizațiile de media au fost prea mult în sprijinul puterii, preocupate de securizarea accesului la informație și transformându-se în uzine profitabile. Marile trusturi de media au scăzut dramatic bugetele pentru investigații. Este tentant să ne gândim că trusturile de presă de știri au capitulat în fața celor mici, a bloggerilor și amatorilor. Dar establishmentul jurnalistic a existat dintr-un anumit motiv. Pentru a cere socoteală puternicilor zilei. Ce se va întâmpla în era dispersării conținutului, a conectivității radicale?

Mare parte din blogurile de știri au ca sursă ziare și posturi TV de la care preiau știrile de calitate. Așadar, jurnalismul tradițional supraviețuiește și este nevoie de el. Investigațiile făcute de un reporter bun nu sunt concurate de știrile de pe net. Niciodată.

*În ultimii ani,
organizațiile de
media au fost prea
mult în sprijinul
puterii, preocupate de
securizarea accesului
la informație și
transformându-se în
uzine profitabile.*

Fragmentarea informației

Pericolele aduse de fragmentarea audienței nu sunt neapărat insurmontabile. Dar sunt reale. Conectivitatea radicală face posibil să publici orice și fără niciun cost. Acum ne bucurăm de libertatea presei, dar această libertate s-au putea să nu mai aibă aceeași valoare pe care o avea cândva. Dar nu știm nici ce resurse trebuie pentru ca jurnalismul să își îndeplinească rolul istoric în sprijinul publicului. Experimentele actuale sunt interesante, dar, oare, pot micile redacții să ceară socoteală puterii așa cum o făceau pe vremuri ziarele mari? Sunt sustenabile pe termen lung? Încă avem nevoie oare de un spațiu public concentrat pe anumite subiecte? Dar ce ar trebui să facem noi, societatea, să susținem jurnalismul scump care cere socoteală puterii în mod obiectiv?

Violeta Popescu este masterandă,
specializarea Jurnalism

Mesaje virale. Ce sunt, cum se fac, la ce folosesc?

ANTON MOISE

Ce este viralitatea? Ce e un mesaj viral? După o definiție simplă, este ceva care are premisele de a fi foarte interesant pentru mase mari de oameni și de a fi distribuit către mase mari de oameni.

Dar ce anume face ca un mesaj să fie dat mai departe, să devină viral? Ce anume face ca un zvon să „prindă”? Deși aceste întrebări depășesc cumva sfera scrisului digital, ele țin de subiectul mai larg al comunicării și se aplică ori de câte ori dorim să facem o campanie de mare impact pentru un produs, oricare ar fi el. Sunt întrebări de care se lovește orice marketer bun sau oricine lucrează în domeniul comunicării, fie că e vorba de a comunica un om politic, o idee culturală sau... pasta de dinți.

Și cum comunicarea se îndreaptă către conținut, devine procuparea oricui să scrie și să vorbească în așa manieră încât mesajul să fie distribuit mai departe. „Share-uit”, cum se spune. Așadar, cum de „prinde” un mesaj? Care sunt mecanismele interne de viralizare? De unde vin așa zisele „epidemii” sociale, comportamente colective pornite de la o idee care se răspândește precum... epidemia?

Un motiv ar fi că sunt pur și simplu mai bune. Oamenii preferă site-uri mai ușor de folosit, medicamente care acționează repede etc. Sau sunt mai ieftine. Apoi mai contează transmisia socială sau word of mouth. Este cauza principală pentru 20-50% din achiziții, voturi etc. Dar să nu ne amăgim... nu e simplu să crezi viralitate. Pe internet viralitatea, e cam de 7% raportat la totalitatea conținutului încărcat. De ce? Explicații ar fi multe. În primul rând, e foarte greu să crezi ceva care să facă atenți zeci de mii de oameni, în plus, online, oamenii nu dau atâta atenție, fiind inundați de alte mesaje, din toate direcțiile.

Am fost întrebat care sunt mecanismele care ar putea face un mesaj să devină viral. Ei bine, nu știu. Zău că nu știu... Deși vedem atâtea mesaje virale, este greu de făcut o rețetă pentru viralitate. Putem, cel mult, să facem un fel de reverse engineering și să vedem ce ingrediente au cele care au ajuns la sute de mii de oameni. Aceste ar fi:

Capitalul social

Capitalul social e tot ce te face să fii popular, interesant, inteligent etc. Pentru a crea un mesaj ce conferă capital social, trebuie găsit caracterul remarcabil care îi face pe oameni să fie populari, intereșanți etc. dacă îl dau mai departe. Deci dă-le oamenilor o unealtă prin care să arate bine când vorbesc ori dau mai departe informații despre

produsul tău. Cum? O idee ar fi să găsești caracterul inherent remarcabil al faptului comunicat. Apoi să te joci, da. Folosește jocul. Fii ludic, fii inventiv și nu miza pe seriozitate. Altă idee ar fi că trebuie contrazise așteptările oamenilor pentru a face un mesaj remarcabil. Gândește-te ce poate fi remarcabil la un produs banal sau serviciu de orice tip și scoate în față acele atribute. Periuța de dinți: ce poate fi mai banal? Dar dacă vă spun că egiptenii foloseau periuțe de dinți încă din anul 3000 î.Cr., nu o veți mai privi cu atâta indiferență pe banala periuță. Asta voiam să zic.

Competiția

Oamenilor le place să fie primii, să concureze și să câștige. Și să se afle ulterior că au câștigat! Competiția încurajează comparația socială („eu am mai multe mile aeriene decât Cutare“, deci pun pe Facebook că am atins 10 000 de mile, iuhuu! Bucurie mare pentru compania aeriană cu care zbor și care astfel are parte de marketing gratuit de la un client mulțumit). Competiția socială e atât de motivantă încât îi poate face pe oameni să renunțe la un câștig, numai să fie mai presus decât ceilalți. Adică dacă eu am 10000 de mile aeriene și Gigel are doar 5000, e musai să spun asta lumii!

Oamenii sunt sensibili la ierarhie: de exemplu, cu câțiva ani în urmă, niște studenți la Harvard au fost rugați să aleagă: vor un job unde să câștige 50 000 \$ (opțiunea A) pe an sau 100 000 \$ pe an (opțiunea B)? Aparent o alegere simplă. Doar că exista un catch: în opțiunea A ar fi fost plătiți de două ori mai mult ca alții, care ar fi câștigat numai 25 000. În opțiunea B ar fi fost plătiți de două ori mai puțin decât alții, care ar fi luat 200 000\$. Deci, la comparația socială, ar fi dat mai prost. Majoritatea studenților au ales A. Au ales să piardă în termeni absoluți, numai să fie mai sus decât alții, în termeni relativi. Așadar oamenilor le pasă de ce fac alții și vor să vadă că ceea ce fac se situează mai sus decât un grup-reper. Oamenilor le place ierarhia (și maimuțelor le place...)

Declanșatori, triggers

Stimulii care îi fac pe oameni să se gândească la ceva atunci când sunt expuși la ei pot fi folosiți în comunicare. Dacă spui „câine“, te gândești la un

***Comunicarea cea
mai eficientă are loc
între oamenii care
au încredere în alți
oameni. Cineva spune
ceva, fiind persoană
de încredere, vorba
sa este preluată,
este colportată mai
departe...***

moment dat și la „piscă“. Dacă spui „iPhone“, te gândești probabil și la „Android“. Așadar, dacă vrem să creăm buzz, zvon, vorbă în lume, trebuie să creăm mesaje care sunt „triggered“ de mediu sau de stimulii deja existenți. Dacă spui „Cărtărescu“, spui best-seller. Dacă spui „hărțuire sexuală“, spui „metoo“. Aceste concepte care se atrag sunt folosite pe larg în comunicare de către cei care se pricep.

Apoi, comunicarea cea mai eficientă are loc între oamenii care au încredere în alți oameni. Cineva spune ceva, fiind persoană de încredere, vorba sa este preluată, este colportată mai departe... iată un mod bun de a face marketing! Acest buzz, zvon, sau practică de a crea zvonuri, a stat la baza unei agenții de marketing de succes, numită BuzzAgency.

**Conținutul cel mai
des distribuit online
și offline este cel care
evocă o emoție de
vreo natură sau alta.**

Deci cum se creează buzz? BuzzAgency dă produse oamenilor pentru a fi testate. Ei pot să le încerce și să le recomande amicilor (numai dacă vor, no pressure). Rata de succes este enormă!

Se vorbește foarte mult în ultimul timp și despre „nudge” („ghiont”), adică despre un mod de a influența percepția oamenilor și de a-i face să ia o decizie sau alta. Ce înseamnă „nudging”? Între altele, ar însemna plasarea în mediu a unor stimuli care să aducă aminte oamenilor de ceea ce vrei tu de la ei, mici reminder-uri din mediu care amintesc de concepte relaționate. Sunt extrem de eficiente, pentru că acestea duc la acțiune (știți că muzica franceză duce la de două ori mai multe achiziții de vin francez în magazinul unde se aude?) Nudging-ul este foarte eficient pentru vot (când votarea a avut loc într-o școală, legea care cerea bani mai mulți pentru educație a fost votată în număr mai mare).

Emoția

„When we care, we share”, se spune. Conținutul cel mai des distribuit online și offline este cel care evocă

o emoție de vreo natură sau alta. Trebuie, ca să generăm buzz, zvon, să ne concentrăm pe anumite emoții. Dar atenție, nu orice emoție generează viralitate! Iată un exemplu: cel mai viralizat articol din New York Times a fost unul din octombrie 2007, despre... „Teoriile despre dinamica gazelor și fluidelor ce pot fi folosite în cercetarea medicală”. Cum așa?! Da, ceva arid și abstract a fost viral, pentru un detaliu semnificativ din acel text: fotografiile. Pozele expuse în acel articol, în care era o sursă mică de lumină, lentilele corect plasate și o oglindă curbată ajutau la vizionarea fluctuațiilor de aer. Oamenii vedeau aerul! Iată de ce a fost viral. Pentru că prin fotografie poți vedea lucruri transparente. Asta da informație demnă de dat mai departe. De altfel, textele de știință sunt deseori virale pentru că ele spun povești despre descoperiri uluitoare. Emoția inerentă e uimirea. Așadar, creează content care uimește și vei deveni viral.

Ce alte emoții mai au potențial viral? Păi, mirarea și furia. „If it bleeds, it leads”, spun teoreticienii comunicării. Adică tot ce e negativ e... distribuibil. Adevărat? Da și nu. Experiența arată că ceea ce este vesel este mai share-uit decât ceea ce e trist. Emoțiile intense, stimulatoare, au mai mare potențial de viralitate. Ca teorie, emoțiile pozitive intense precum mirarea, amuzamentul au mai mare potențial viral decât cele mai slabe (precum mulțumirea), iar cele negative intense, precum furia sau anxietatea, sunt mai virale decât cele triste și slabe (tristețea). Încă un detaliu interesant: orice tip de stimulare fizică (chiar și încălzirea dată de jogging) propulsează comportamentul de sharing. Stimulați de anxietate indusă de Campionatul de Fotbal American, oamenii vorbesc mai mult despre produsele din pauzele de publicitate... Așadar, este bine, în comunicare, să te axezi pe emoții.

Comportament public

Oamenii imită oameni. Dacă cineva face ceva și este vizibil acel comportament, este mai probabil să fie imitat de ceilalți. „If it is built to show, it is built to grow” (de aceea, este bine să cauți un restaurant unde mai sunt oameni în interior, nu unul gol; faptul că sunt oameni în el e un marketing bun, înseamnă că servește ce trebuie). Se numește „social proof” –

sau... psihologie de turmă. De exemplu, studenții nu prea știu ei ce cale de carieră să aleagă, deci se uită la ceilalți ce declară și, dacă îi întrebi, opțiunile lor sunt foarte asemănătoare. De asemenea, dacă îi întrebi, studenții dezaprobă obiceiul colegilor de a bea alcool, cu toate acestea beau și ei. De ce? Pentru că spiritul de grup primează.

Valoare practică și povești

Se dă mai departe tot ceea ce este util. Ceva care scutește timp, bani, salvează vieți etc. Apoi, oamenii nu dau mai departe informația, pur și simplu, într-un fel de PowerPoint... ei spun povești! O poveste bună este un cal troian care conține mesajul tău. Trebuie să ne construim așadar propriii cai troieni care să

fie cărașii mesajelor. Și să fie atât de bine integrați, încât oamenii să nu poată spune povestea fără a spune mesajul nostru.

De pildă, compania de produs sandwichuri Subway a avut parte de awareness extraordinar pentru că un student obez s-a decis ca timp de 3 luni să mănânce exclusiv sandwichuri vegetariene de la Subway. Și a pierdut 90 de kilograme... Povestea e excepțională, are valoare practică și e de neuitat. Subway nu putea să spera la o reclamă mai bună. Dacă voia să facă reclamă sandwichului său vegetarian nu reușea așa de bine.

Anton Moise este
social media marketer

Psihologia comunicării

ANDREI IONESCU

Trebuie să mă lasați să spun că sunt fanul cărților a doi autori americani de popularizare a psihologiei și mai cu seamă a teoriilor despre comunicare. Cheap și Dan Heath, căci despre ei este vorba, în cartea *Made to stick - Why some ideas take hold and others come unstuck*, spun că lista de atribute pentru un mesaj eficient este Simple, Unexpected, Concrete Credential Emotional Story. Pe scurt, SUCCES. Le voi detalia mai jos.

Simplitatea. O idee trebuie redusă la esența ei pentru a fi memorabilă („cut the crap!” cum ar zice

amercanii). O idee trebuie „decojită” până la esența ei conceptuală, care trebuie apoi comunicată. Cel mai bine este ca această esență să fie comunicată în „lead” (intro, șapou). Construcția mesajului este mai eficace dacă e sub forma piramidei inversate, cu ceea ce e mai important la bază, în prima poziție.

Cei doi autori spuneau: „If you say 3 things, you don't say anything.” Spre exemplu, în 1992 economia americană era în recesiune și Bill Clinton concura cu Ross Perot. James Carville, șeful de campanie al lui Clinton, a schițat pe o tablă câteva idei pe care să se bazeze comunicarea. Esența a fost „It's the economy, stupid!”. Carville a explicat ulterior că era un mesaj pentru staff-ul lui Clinton, mesajul de a nu complica lucrurile. Ross Perot vorbea despre bugete etc. Adică

***Trebuie mereu
contrazise așteptările
dacă vrei să crezi
mesaje memorabile.
Oamenilor le atrage
atenția dacă se
acționează sau se
comunică contrar
tiparelor lor de
funcționare.***

da, corect, dar prea complicat pentru un mesaj politic de masă!

O altă consecință utilă a ideii de mai sus ar fi că, dacă vrei ca oamenii să ia o anumită decizie, nu le da de ales dintre multe alternative (riscă să se oprescă precum măgarul lui Buridan între posibilități egale ca valoare pentru ei – așa zisa paralizie a deciziei – sau să ia decizii iraționale, prostesti; nu uitați că mai multe opțiuni nu sunt neapărat bune!). Așadar, dragi prieteni, studenți și oameni preocupați de comunicare, într-o campanie de comunicare sau articol, ce poate fi „dezgolit” până la esența comunicării și mesajului? Să vă mai dau un exemplu: o formă în care mesajele profunde se prezintă simplu e proverbul. Proberbele sunt expresii analogice ale unor situații complexe de viață. „Nu da pasărea din

mână pe cea de pe gard” reprezintă chintesența unui comportament precaut etc. Așadar, ce analogii se pot folosi în situații complexe, de zi cu zi, care să facă mesajele memorabile? Este un tip de exercițiu de gândire pe care îl putem face toți ca să învățăm a comunica mai bine cu oricine!

Caracterul neașteptat (unexpected). Trebuie mereu contrazise așteptările dacă vrei să crezi mesaje memorabile. Oamenilor le atrage atenția dacă se acționează sau se comunică contrar tiparelor lor de funcționare. Surpriza este bună! Umorul se bazează pe surpriză și element neașteptat, de aceea oamenii rețin bancurile! Comunicarea cu accent pe surpriză imprimă caracterul memorabil. Trebuie, așadar, găsită esența unei idei și aceasta trebuie comunicată într-un fel care sparge tiparele. Întrebări utile pentru cei preocupați de idei și de felul cum pot acestea să fie mai bine „vândute”: ce are inerent neașteptat o idee și poate fi comunicat? Ce este contraintuitiv? Rețineți că bunul-simț și așteptările îndeplinite nu duc la mesaje eficiente...

Un studiu de caz pentru caracterul neașteptat

Imediat după 9/11, mai bine de jumătate din americani erau convingși că SUA oferă prea mulți bani ca ajutor statelor subdezvoltate.

Un mesaj de la Intercommunity Peace and Justice Center, dorind să contrazică această percepție greșită, spunea așa: „Americani cred în continuare că dăm prea mulți bani pe ajutor extern. În anul 2003, Bush a dispus acordarea de 15 miliarde de dolari ajutor, din care 7 miliarde vor fi ajutoare militare, nu economice. Cele 8 miliarde de dolari ajutor economic însumează mai puțin decât cheltuielile de război în Irak timp de... o lună. Așadar, dintre toate țările industrializate, SUA acordă cel mai mic ajutor financiar, proporțional cu puterea sa economică. Toată Africa Subsahariană primește anual 1 miliard de dolari, mai puțin decât costă un B2 Bomber. Așadar, realitatea contrazice ideea că SUA sunt renumiți pentru binefaceri în lume.”

Ideea ar fi putut fi exprimată mai bine (contrazicând frontal și virulent – și folosind și caracterul de simplitate descris mai sus - așteptările, și devenind astfel mai pregnantă):

„Programele SUA nu susțin ideea că America este cel mai generos stat. Publicul crede că noi cheltuim o grămadă de bani ajutând alte state. Sondajele spun că americanii cred că Guvernul lor cheltuie până la 15% din buget pe ajutoare externe. Adevărul este că noi cheltuim mai puțin de 1%, cel mai puțin dintre statele industrializate. Toată Africa Subsahariană primește cam 1 miliard de dolari. Dacă fiecare persoană din SUA ar ceda prețul unei singure băuturi carbogazoase, am putea dubla ajutorul acordat acestei zone. Dacă fiecare din americani ar ceda prețul unei băuturi plus prețul unui bilet la film, am putea dubla ajutorul acordat în prezent Africii și Asiei.” Morala? E destul de clară, nu? Este bine să contrazici așteptările în comunicare dacă vrei să convingi.

Concret, nu abstract!

Alt atribut al unui mesaj memorabil este concretețea. Cu alte cuvinte, trebuie să comunici clar, ca pentru copii. Nu te pierde în adjective și încercări stilistice. Fă din lucrurile abstracte ceva concret dacă vrei să convingi.

Si pentru că noi toți în ziua de azi încercăm pe Facebook sau în alte locuri să aducem bani pentru o cauză, să căpătăm aliați pentru o idee, să fim mai bine auziți, vă propun următorul exercițiu: cum faceți dintr-o cauză, orice cauză, idee, personaj politic, ceva concret, palpabil, eventual foarte personal pentru publicul pentru care scrieți? Faceți o campanie de donații în contul cercetării unei afecțiuni rare. Sau pentru conștientizarea încălzirii globale. Cum concepi mesajele astfel încât ele să fie cât mai simple și mai personale?

Credibilitatea. Un mesaj trebuie fie formulat peremptoriu. Ronald Reagan, în 1980, la alegeri, a lansat un singur mesaj către electorat: „Întrebați-vă dacă sunteți mai bine economic acum decât în urmă

***Un mesaj trebuie fie
formulat peremptoriu.***

***Ronald Reagan, în
1980, la alegeri, a
lansat un singur
mesaj către electorat:***

***„Întrebați-vă dacă
sunteți mai bine
economic acum decât
în urmă cu 4 ani.”***

***A fost destul ca el
să câștige contra lui
Jimmy Carter.***

cu 4 ani.” A fost destul ca el să câștige contra lui Jimmy Carter.

Credibilitatea este dată și de recursul la autoritate într-un domeniu anume, oameni care au o anumită poziție în câmpul științific, politic etc. Dar și de cei obișnuiți, cu care receptorul mesajului se identifică (de ce credeți că testimonialele la tigăi-minune sunt

**Trebuie mereu
contrazise așteptările
dacă vrei să crezi
mesaje memorabile.
Oamenilor le atrage
atenția dacă se
acționează sau se
comunică contrar
tiparelor lor de
funcționare.**

luate de la doamne oarecare, care le folosesc, și nu de la adolescenți, de exemplu?).

O scurtă paranteză legată de psihologie

În psihologia cognitivă se vorbește foarte frecvent în ultima vreme despre caracterul persuasiv al efectului de „availability bias”. Ce înseamnă asta? Înseamnă că oamenii își amintesc anumite informații pentru că sunt mai intens emoționale, nu neapărat mai frecvente. Când realizează (lucru adevărat) că sinuciderea e de două ori mai frecventă decât omuciderea, că se poate muri mai repede din cauza unei căprioare (care se izbește de mașină) decât într-un atac al unui rechin, că se moare de 9 ori mai mult de tuberculoză decât de inundații, că sunt cu 80% mai multe decese de astm decât de tornade sau că zborul cu avionul e mult mai sigur (statistic) decât mersul

cu mașina... iată ce înseamnă „availability bias”. El poate fi folosit în comunicare pur și simplu, așa cum am făcut mai sus, punând în oglindă informația reală cu cea percepută (și greșită). Contrastul acesta este unul care face mesajul mai pregnant în mintea receptorilor, nu vi se pare?

Let's get emotional, baby!

Emoții. Un mesaj emoționant și emoțional este mai memorabil decât unul rece, rațional. Acesta e motivul pentru care oamenii mai degrabă fac o donație către un singur copil sărac și neajutorat decât pentru o comunitate. Copilul acela trezește compasiunea în fiecare, o comunitate e o chestiune de statistică. Maica Tereza spunea odată: „Dacă mă uit la mulțime, nu fac nimic. Dacă mă uit doar la un copil, acționez.” În comunicare este bine, simetric, să ne ferim de „efectul picăturii în ocean”: este descurajant să te gândești că donația sau efortul tău sunt numai o picătură în ocean. Este mai încurajator să te gândești că poți face ceva pentru cineva concret. Așadar, când vrei să convingeți pe cineva, amintiți-vă că atenția umană este foarte limitată și trebuie concentrată pe ceva concret, pe un individ și nu pe un grup. Un grup de zeci de mii de imigranți lasă lumea rece, din păcate, dar un singur copil mort pe o plajă trezește la realitate oamenii desensibilizați. Într-o campanie de strângere de fonduri, când li s-au cerut oamenilor donații cu textul: „mai mult de 1 milion de oameni din Zambia sunt sub pragul foametei” versus „banii tăi vor merge la Rokia, fetița de 8 ani din Mali care nu are cele mai elementare nevoi îndeplinite”, oamenii au donat de 2 ori mai muți bani pentru Rokia. QED.

(Bibliografie: Chip & Dan Heath, *Make It Stick. Why some ideas take hold and others come unstuck*; Jonah Berger - *Contagious. Why Things Catch On*. Simon&Schuster, New York)

Andrei Ionescu este
social media marketer

Cum să îți formezi publicul online

MARIA ALEXEEV

Dacă tot m-ați invitat să scriu aici despre conținut și comunicare pe Internet (adică ceea ce fac în mod cotidian), aș începe prin a spune că sunt un mare admirator al unui specialist actual în marketing digital, și anume Mark Schaefer. Nu s-a auzit despre el pe piața editorială românească. Încă. Sper să fie tradus, pentru că ideile sale sunt foarte utile oricui postează un mesaj pe Facebook Instagram sau blog. Adică majoritatea locuitorilor țării cu acces la Internet...

Ce spune Schaefer: spune că trăim într-o eră în care suntem suprasaturați de mesaje și de conținut. Peste tot se scrie ceva, o postare, se pune o fotografie, se uploadează un clip pe YouTube. O fi bine? O fi rău? Depinde, ar fi răspunsul. În orice caz, este tot mai greu să te faci auzit, asta e clar, pentru că toată lumea face la fel: scrie pe Internet.

Experții cred că în următoarele decenii majoritatea informației va veni de la branduri și de la indivizi. Orice persoană de pe pământ poate avea acum canalul său de televiziune. Se cheamă YouTube! Minunat pentru oameni, dar o sursă de zgomot urât pentru mesajele de brand și pentru state, de ce nu... Cantitatea de conținut este enormă, uriașă, colosală. Azi, anumiți gameri consumă mai bine de 18 ore de content pe zi și ne apropiem de limita fiziologică a consumului de content.

„Content is king – iată un mit persistent în marketingul de azi”, spune Schaefer. Se spune că, dacă reușești să produci acel conținut grozav, sigur lumea va vedea și va veni către tine. Suntem prinși în prejudecata că un conținut valoros va atrage lumea. Dar, atenție mare, azi există un dezechilibru major între cantitatea de conținut și capacitatea noastră fizică de a o consuma! Ziua are tot 24 de ore...

În plus, dacă vă iluzionați că mesajele voastre ajung la cine doriți, ei bine, iar veți avea parte de dezamăgire. Organic reach a declinat cataclismic din 2011. În unele industrii se apropie de 0. Explicația data de Facebook este că „există prea mult content”. User-ul mediu de Facebook vede în medie cam 2000 de subiecte în newsfeed-ul lui zilnic. Este prea mult pentru a putea consuma, deci FB folosește un algoritm numit EdgeRank pentru a edita ceea ce văd clienții. Și vă imaginați că cenzurează enorm... Să luăm cazul în care vrem să comunicăm pe Internet în scop comercial. Pentru o firmă mică, ce depinde de Facebook pentru a se conecta cu clienții săi (și sunt multe astfel de firme mici), sunt posibile doar două soluții: 1. să plătească mai mulți bani pe producția de conținut de calitate, în încercarea de a-l vedea ieșind la suprafață în newsfeed-ul userilor și 2. să plătească Facebook pentru a da boost la un post. În ambele cazuri, acest nou nivel vine cu un cost adăugat.

Dar chiar și această strategie de aruncat cu bani poate să iasă prost. E un simplu adevăr economic: cu cât mai mulți oameni cumpără un număr limitat de reclame pe Facebook, prețul acestora crește și devine prea mare pentru firmele mici. Oricum o dai, tot prost iese.

Viitorul este al celor care fac propriul conținut să explodeze, să devină viral. Nu al celor care mai scriu o postare sau mai pun o poză pe Instagram... Mark Schaefer mai vorbește despre crearea publicului. Da, platformele media își creează publicul, îl hrănesc cu conținutul de care acesta are nevoie și astfel fac din acei oameni ambasadori ai ideilor proprii.

Deci ce facem? Stăm și ne uităm cum munca noastră de comunicatori online devine o marfă tot mai slab evaluată? Evident că nu. Avem nevoie de răspunsuri și de idei.

Avem nevoie de explozie de conținut, deși ideea era să nu mai scriem în plus. Însă prioritatea nu mai este producția de conținut, ci distribuția acestuia. Prioritatea pentru transmiterea conținutului este o combinație de artă, știință și de puțină magie matematică. Schaefer spune că avem nevoie de un nou cod de producere a conținutului care să ne facă auziți, citiți, vizionați. Avem nevoie deeeee... BADASS, acronim americanesc pentru: 1. Brand development, 2. Audience and influencers, 3. Distribution, advertising, promotion and SEO, 4. Authority, 5. Shareability embedded into each piece of content, 6. Social proof and social signals.

Viitorul este al celor care fac propriul conținut să explodeze, să devină viral. Nu al celor care mai scriu o postare sau mai pun o poză pe Instagram... Mark Schaefer mai vorbește despre crearea publicului. Da, platformele media își creează publicul, îl hrănesc cu conținutul de care acesta are nevoie și astfel fac din acei oameni ambasadori ai ideilor proprii. Acest public alfa, cum îl numește Schaefer, poate fi creat și menținut astfel: implicându-l în creație (concursuri, cereri explicite de comentarii, invitația de a scrie pentru site-ul respectiv) oamenii se vor simți flatați că sunt invitați și vor spune tuturor. Și nu asta vrem? Mai trebuie să fim atenți la cei mai fideli dintre aceștia. Să îi curțăm permanent, să vorbim cu ei, să le oferim ocazii unice de a fi alături de noi, produsele pe care le comunicăm, oamenii politici etc.; mai trebuie să nu fim niciodată plicticoși (ei, asta depinde de talentul fiecăruia), să publicăm tot ceea ce publicăm cu empatie și injectând emoție în texte, video, etc. Mai spune Schaefer că este bine să nu luăm poziții partizane și că ar trebui să țintim să avem aliați (nu fani) între cei cărora ne adresăm. Lucru mai simplu de spus decât de făcut, dar nu imposibil.

Conținutul creat de utilizatori Între aspirația la artă și valențele sociabilității

CARMEN CORBU

Există un concept recent de „mobile art” încă insuficient definit. Specialiștii își construiesc teoriile în jurul mai multor dimensiuni, fie că este vorba despre prezența interfețelor mobile în realizarea lucrărilor, fie că este vorba despre livrarea acestor lucrări prin intermediul aceluiași interfețe, fie că este vorba despre co-participare în realizarea lucrărilor, bazată pe potențialul interfețelor mobile de a asigura rețele și echipe de lucru ad-hoc sau de a reuni și suprapune creații individuale în creații colective.

Începutul acestor practici creative se leagă de capacitatea tehnologiilor de comunicație de a mapa locuri, momente, experiențe. În timp, telefoanele mobile, telefoanele cu camere foto, telefoanele smart au devenit martori și diseminatori pentru diferite contexte cotidiene și în diferite tipuri de transmitere a acestora: de la momente festive personale la dezastre, de la

text la audio, de la fotografie la film. Practicile contemporane legate de pachetul tehnologic de care dispune un smartphone instituie un context care reunește creația, performativitatea, estetica și sociabilitatea într-un foarte accesibil „do-it-yourself”. De aici și până la „art- yourself” nu mai este decât un pas. Aflat în proces de evaluare sub raportul lui cu teoriile estetice, dar și cu cele sociale sau politice, pasul este acceptat cel puțin ca formă de creativitate emergentă și incluzivă, ca formă de transgresiune a artelor către acel „conținut creat de utilizator”.

Tokio, „Keitai shousetsu”. Sfârșitul sau nu al erei profesionistului

În jurul anului 2000, în Japonia apărea fenomenul „Keitai shousetsu”, o explozie a distribuirii prin intermediul telefoanelor și a internetului a unor conținuturi create de utilizatori. Micro-narațiuni scrise, citite și comentate de milioane de călători în trenul lor zilnic către și de la serviciu. O formă de producere și de consum de literatură care instituie un sentiment al locului înțeles nu doar ca o noțiune geografică, spațială, ci ca un spațiu social, politic și emoțional. Cercetătorii fenomenului vorbesc despre milioane de astfel de mici scriituri impregnate de un generic

Sub genericul „În ce mod pot contribui tehnologiile mobile la consolidarea democrației, culturii, artei, ecologiei, păcii, educației, sănătății și sectorului terțial?”, discuțiile au explorat relația dintre noile tehnologii și cultură...

caracter epistolar, toate centrându-se pe un nucleu personal, emoțional și social. Aceste noi forme de expresie au relevat o paradigmă specială a abordării perechilor de categorii scriitor-cititor sau amator-profesionist. Fenomenul a determinat apariția a mulți fani, dar și a numeroși critici. Pe de o parte, keitai shousetsu propunea forme noi și accesibile de lectură publică și de stocare într-un spațiu public a unor conținuturi culturale, iar stilul narativ comprimat făcea conținuturile compatibile cu acest tip de consum imediat, pe de altă parte, propunea forme modificate ale paradigmei autorului profesionist și transforma practici tradiționale ale media. Keitai shousetsu, prin capacitatea lui de a capta, stoca și partaja rapid rezultatul creativității cotidiene oferă o lentilă prin care pot fi privite evoluțiile ulterioare ale acestui tip de creativitate. O astfel de practică inspiră utilizatorii să devină scriitori, să găsească forme de adaptare pentru alte medii de exprimare sau să facă parte dintr-o

tendință mai largă spre profesionalizarea creării de conținut cultural.

**Londra, „Mobilefest”.
De la conținut cultural
la angajament social**

Diverse festivaluri de „film de buzunar” apăreau, începând cu anul 2005, la Paris, Londra și Berlin. Apoi la Sao Paolo, Toronto, Zürich și Moscova. În noiembrie 2009, Mobilefest Londra, eveniment susținut de Filmobile în colaborare cu Universitatea pentru Tehnologii Creative Limkokwing, a inclus prezentări ale ale mai multor practicieni din industriile creative: artiști vizuali, cinești, artiști media. Sub genericul „În ce mod pot contribui tehnologiile mobile la consolidarea democrației, culturii, artei, ecologiei, păcii, educației, sănătății și sectorului terțial?”, discuțiile au explorat relația dintre noile tehnologii și cultură, prin reliefarea schimburilor între ele. Concuziile acestor dezbateri – dincolo de importanța focusării pe proiectele colaborative – s-au referit la angajamentul social pe care media mobile îl favorizează, la perspectivele de dezvoltare a creativității și la potențialul de care dispun noile generații pentru producerea de conținuturi culturale. Panelul de la Mobilefest Londra a inclus și un proiect de cercetare ale cărui rezultate au punctat faptul că proiectele care utilizează tehnologiile mobile ca instrumente ale creativității pot fi integrate în educație și chiar recomandarea ca asemenea proiecte să fie incluse în curricula existentă. Prin intermediul atelierelor de film cu telefonul mobil, studenții pot înțelege potențialul tehnologiilor mobile și sunt educați să se angajeze în înțelegerea transformărilor din peisajul social. Potrivit acestor concluzii, noile tehnologii fac disponibilă expresia creativității și pot contribui la dezvoltarea mediului educativ în strânsă legătură cu mediul de dincolo de pereții claselor de studiu.

**Copalnic-Mănăștur,
România Mobilementary.
Creativitate și sociabilitate**

Camera foto a propriului telefon, un site pentru stocare colectivă, o echipă de mentori alcătuită din regizori și comunicatori și, la final, o întâlnire pentru vizionare cu public, evaluări, dezbateri,

lămuriri și felicitări reciproce. Cam aceasta a fost, în mare, schema de lucru a programului „România Mobilementary”.

Subtitlul programului, „Voci, povești, autoreprezentări”, a stabilit dimensiunea autoreferențială la nivel personal și comunitar a mini-filmelor documentare realizate în cadrul programului. Sarcina echipei de proiect a fost aceea de a mobiliza patru echipe din tineri din patru sate ale României să realizeze, cu ajutorul smartphone-ului și a softurilor și app-urilor gratuite de care acesta dispune, o serie de filme documentare „de buzunar”, în încercarea de a demara o mapare a cotidianului și a realităților din zonele rurale ale României. A fost un proiect pilot care s-a desfășurat în Bazna (Sibiu), Berința – Copalnic-Mănăștur (Maramureș), Osica de Sus (Olt) și Vidra (Vrancea) și a inclus 40 de participanți și 30 de finaliști. Sarcina fiecărui realizator al exercițiului de mobilementary a fost aceea de a vedea, a înțelege și a spune mai departe o poveste despre el, despre cei din jur, despre moduri de viață, cercuri de preocupări

etc. Programul își propune să continue, în fiecare an, cu alți participanți, din alte localități, seria de povești video, de spotlight-uri puse pe aspectele sociale, educaționale, economice și atitudinale care pot descrie România rurală și creșterea exponențială a numărului de tineri implicați în activități creative. Dincolo de cele câteva deprinderi tehnice pe care le dobândesc în timpul atelierelor de lucru, tinerii reprezentanți ai comunităților locale se instituie în veritabili agenți sociali, exersând privirea obiectivă, înțelegerea relațiilor de cauzalitate, gândirea critică și sentimentul apartenenței. Pe de altă parte, punerea în legătură – fie mediată de tehnologiile de comunicații, fie directă – a unor grupuri implicate într-un proiect comun stabilește fundamentul unei sociabilități, ca punct de plecare pentru cunoaștere, înțelegere și armonizare socială.

Carmen Corbu este jurnalist cultural și manager de programe de educație prin artă și cultură

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura „Imagine din exercițiul documentar Repetiție” (Simona Gogoșanu, Osica de Sus, Olt)

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Fierărie” (Aladyn Ciocan, Osica de Sus, Olt)

CAIET DE CRITIC

Un poem întunecat și vizionar

Cosmin Perța

Arșița

Editura Paralela 45, 2019

ANDREEA RĂSUCEANU

Poematice, scurte și intense, cele trei părți ale trilogiei lui Cosmin Perța care îl are în centru pe călugărul Teofil (primele volume sunt „Teofil și Câinele de lemn” și „În urmă nu mai e nimic”, scrise în 2012 și, respectiv, 2015) poartă marca unui poet convertit la proză, în cel mai fericit mod însă. O poezie vizionară, violentă, întunecată până la morbid infuzează textul, fără să dăuneze sau să pună în umbră un material epic perfect gestionat, străbătut de un fir de suspans bine întreținut până la final.

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Sat” (Iasmina Daniș, Vidra, Vrancea)

Romanul „Arșița” dezvăluie o narațiune atent construită, ale cărei resorturi funcționează subteran, lăsându-se descoperite treptat, și reușind, în ciuda desfășurării epice de mici dimensiuni, cu minime mijloace, să contureze credibil câteva personaje emblematice: călugărul Teofil, al cărui profil cititorul și-l poate reprezenta chiar și în absența lecturii celorlalte volume ale trilogiei, doctorul militar Wolkonsky, alcoolic marcat de ororile războiului, cititor rafinat, posesor al unei impresionante biblioteci și al unui spațiu subteran cu deschideri către o altă dimensiune a realului, subpământa, soția însărcinată a acestuia, Izabella, un colonel al armatei asediatoare (desprins parcă din universul realismului magic sud-american), crud, întunecat, măcinat de nemulțumiri și traume vechi, emasculat accidental de fetița pe care încearcă s-o violeze. Pe lângă acestea, cei doi inocenți care supraviețuiesc masacrului, salvați de mama lor și apoi de călugăr, două personaje ivite parcă din lumea vechilor balade întunecate care alcătuiesc fondul mitologic al oricărei culturi est-europene, pădurarul și vânătorul, uniți și ei de o poveste tragică, sângeroasă, de un conflict străvechi, motanul Aleoșa, o replică, mai puțin malefică și răutăcioasă, la Behemoth-ul bulgakovian.

Romanul se deschide cu imaginea ermitului care contemplă, ca un Sfânt Anton al pustiei, neobișnuitul fenomen meteorologic al ceții mov, cu înșelătorul ei miros de trandafir, o ceață „care-ți intra în suflet”, ce anunță însă moartea și distrugerea: „A apărut de nicăieri, era un noiembrie ploios și rece. Prima dată a apărut ceața. O ceață mov, cum nimeni nu mai văzuse prin părțile-acelea”. Dincolo de mirajul pe care-l țese aceasta însă, peisajul pe care-l descoperă Teofil e unul infernal: într-o scenă macabră, de o violență dusă la extrem, în cea mai cumplită dintre manifestările sale, căci e îndreptată împotriva inocenților, o sută patruzeci și patru de copii sunt omorâți din ordinul colonelului armatei asediatoare. Aceștia sunt agățați în cârlige, eviscerați și torturați în piața publică, într-un fel de masacru al inocenților declanșat de frustrarea colonelului: „Când a ajuns Teofil la marginea satului, încărcau morții în remorcile camioanelor cu lamele buldozerelor. De la poalele pădurii, pe deal, se vedea piața centrală. Acolo

stătuseră în urmă cu câteva ore lunetiștii. Piața era luminată, buldozerele își făceau treaba, totul părea liniștit, ordonat, perfect. În mijlocul pieței, încă se mai puteau vedea cârligele în care fuseseră atârnați cei osutăpatruzecișipatru de copii, iar sub ele câteva zeci de câini înfulecau ceva ce semăna cu niște șerpi. Ghicind cam ce ar putea fi șerpii aceia, Teofil s-a cutremurat și și-a pierdut echilibrul, alunecând cu picioarele în tufa după care se ascundea”. Imaginile, de o poezie întunecată, vizionară, halucinantă, care rămâne amprenta inconfundabilă a prozei lui Cosmin Perța, anunță o apocalipsă inerentă. Un fel de vrajă rea amenință să invadeze lumea, o atmosferă apăsătoare, bizară, lipsită de orice refugiu și speranță, din care mijesc pericole nebănuite, învâluie totul; în mijlocul ei, ființa devine de o singurătate și o vulnerabilitate copleșitoare. Lăsând în urmă sângerosul tablou – aproape trei mii de oameni sunt uciși de soldații colonelului, vânați de lunetiști dacă încearcă să evadeze din satul ocupat – Teofil și cei doi copii pornesc la drum, ca într-un scenariu distopic clasic, încercând să ajungă, după traversarea unui munte, în oraș. Și aici atmosfera rămâne unul dintre punctele forte ale romanului, imaginile puternic sugestive, fauviste, lipsite de orice exces stilistic însă, contribuind la coerența unui univers care ar fi putut cu ușurință cădea în clișeu, dacă firul întâmplărilor ar fi fost condus spre o narațiune strict distopică (și atunci și interpretarea ar fi fost limitată de restricțiile genului). Dar narațiunea are numeroase deschideri, în „Arșița”, spre un tip de fantastic pe care autorul îl implementează foarte convingător în peisajul literaturii noastre de azi, dominată de realism, în care încercările de acest fel sunt rare. Foarte important, autorul reușește să creeze, la fel de convingător, un tip de spațiu specific narațiunii fantastice, la granița dintre asprimea unui peisaj montan, sălbatic, plin de capcane, care acutizează sentimentul singurătății, al zădărnicii și implacabilului, și dezolarea unui teritoriu urban ca un spațiu concentraționar, unde izolarea e însăși condiția supraviețuirii. Drumul anevoios pe munte, întâlnirea cu cei doi, vânătorul și pădurarul, totul descris cu aceeași economie de mijloace, dar extrem de sugestiv, dialogurile succinte, dar puternice, ca într-un scenariu de scriere străveche, condiția celor doi de a le lăsa copiii spre a-i ajuta la treburile gospodărești, ca într-un basm, totul se leagă într-o narațiune cu prelungiri în mitic, cu nimic disonantă

însă față de cele ce vor urma. În Oraș, și el izolat, cuprins treptat de asediul ucigător, și ulterior, după plecarea colonelului și a armatei sale, de ceața tot mai densă și mai nocivă pentru oameni, cei trei se retrag în adăpostul casei doctorului militar Wolkonski, care, după experiențele traumatizante trăite în Afganistan și Congo, a devenit alcoolic, și a soției lui Izabella, care așteaptă un copil. Și scenele de interior îi reușesc lui Cosmin Perța, cu dialogurile concentrate între membrii noii familii improvizate, în prezența fetei dracului, personaj însoțitor al călugărului Teofil, invizibilă, dar pe care o aud cu toții, inclusiv cei doi copii, a căror ocrotitoare devine. În așteptarea unei schimbări, cei trei adulți vorbesc despre suferință și consecințele acesteia asupra existenței lor, despre refugiul doctorului în alcool și lectură, despre subpământa pe care nu știu dacă o pot socoti un spațiu benefic, salvator, sau o gură a iadului mascată de un înșelător parfum floral (ca și ceața cu miros de trandafiri...). O mică istorie a acesteia, a legendei care s-a dezvoltat în jurul ei și a primei sale descoperiri, cândva în secolul al XVIII-lea, nu fac decât să adâncească misterul. Topos care se sustrage spațiului convențional, cu semnificațiile ei catabasice, subpământa se va dovedi în cele din urmă singura cale de evadare pentru Izabella și cei doi copii rămași izolați în spațiul casei, în vreme ce Teofil va reface drumul inițial, pornind înapoi spre satul copiilor spre a le găsi mama, iar doctorul va îngriji la spitalul local cazurile grave de intoxicație cu ceața mov. Că e vorba despre un spațiu benefic sau nu, despre un Tărâm al Blajinilor din care nu mai există cale de întoarcere, sau despre intrarea într-o bolgie infernală spre care îi conduce, abilă, fata dracului, cititorul nu poate decât specula, pentru că deznodământul cărții nu oferă niciun fel de rezolvări. De altfel, rezolvările, decriptările sau mesajele de orice fel lipsesc, textul încheindu-se brusc, cu aceeași violență extremă și lipsă de speranță care emană din întreaga narațiune, cu imaginea deja anticipată a apocalipsei inevitabile: „Apoi a văzut lumina, o lumină care semăna cu ce își imaginase el că va fi când urma să apară Iisus pe nori pentru a aduce lumii judecată de apoi. Orbitoare, ca o mie de blitzuri îți invadează retina și creierul pentru a-ți aminti micimea, prezența infimă și mai ales neputința. Putea să moară liniștit în lumina aceea, voia s-o facă, era deja obosit, dar apoi și-a amintit de copii și, după ce a clipit de câteva ori, a văzut crescând, triumfătoare, ciuperca”.

„Putea să moară liniștit

în lumina aceea, voia

s-o facă, era deja obosit,

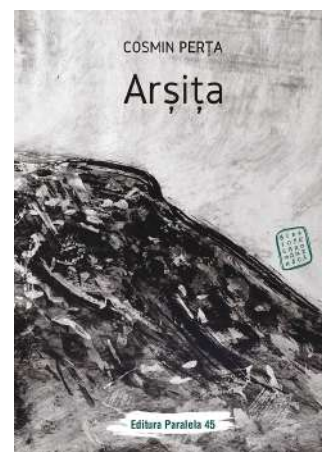
dar apoi și-a amintit de

copii și, după ce a clipit

de câteva ori, a văzut

crescând, triumfătoare,

ciuperca.”

Nu în ultimul rând, un alt câștig al cărții, de data aceasta la nivel stilistic, care nu trebuie ignorat, sunt micile poeme în proză care deschid unele dintre capitole, de aceeași frumusețe stranie, întunecată, mult mai concentrată de această dată, ce definește întreaga carte, ca aici, într-un fel de poem negru al orașului: „Spaime de sute de ani cățărându-se pe ziduri ca iedera, infiltrându-se ca igrasia până în creierul moale și crud al locuitorilor tăi. Mi-ai vrut binele, orașule, m-ai înfiat ca să mă poți supune și nenoroci. Mi-ai promis mult și m-ai hrănit cu iluzii. Te-ai șters cu mine la fund și eu mă întorc la tine. Ce faci cu cerșetorii tăi, cu violatorii tăi, cu pedofilii și ucigașii tăi, orașule? Ce te faci cu copiii din canale, cu păpușile lor tăvălite printre seringi? Cu copiii despicați, ciuruiți, asasinați, ce te faci? Te faci că nu știi, că nu-ți pasă, că «se-ntâmplă»”.

De la farfurie la conștiință

Pentru o nouă ordine alimentară mondială

EMANUEL COPILAȘ

Jurnalist militant din ce în ce mai cunoscut în spațiul global al activismului social, Raj Patel propune o lucrare voluminoasă, dar în același timp accesibilă, despre conflictele nevăzute care jalonează funcționarea cotidiană a sistemului mondial alimentar. Ipoteza fundamentală a cărții, verificabilă de altfel în viața cotidiană, este aceea că felul în care ne sunt oferite alimentele (cum le alegem are din ce în ce mai puțină importanță, deoarece alternative nu prea există) creează puternice asimetrii sociale între un Nord global în care obezitatea este deja o boală „la modă” și un Sud global în care subnutriția are deja o tradiție îngrijorătoare.

Asimetria din ipoteza lui Raj Patel denotă iraționalitatea funciară a sistemului alimentar global, deoarece și obezitatea și subnutriția reprezintă fațete ale aceleiași proces capitalist axat pe amplificarea generalizată a inegalităților, tradusă astăzi prin forme de oprimare noi, necunoscute în trecut, și cu ramificații din ce în ce mai extinse.

Problema nu poate fi redusă la moralitatea, respectiv la lipsa de moralitate a unei alegeri individuale. „Condamnarea morală funcționează numai în cazul în care condamnării ar fi putut acționa în mod diferit, dacă ar fi avut posibilitatea de a alege. Cu toate acestea, prevalența foametei și a obezității

Raj Patel

**Îndopați și înfomețați.
De pe câmp în farfurie.
Lupta nevăzută pentru
sistemul alimentar mondial**

Traducere de Daniela Pandichi,
Editura Seneca, București, 2018

afectează populațiile cu mult prea multă regularitate, în mult prea multe locuri diferite, pentru ca acestea să fie rezultatul unor cusururi personale. O parte din motivul pentru care judecata noastră este atât de deficitară este faptul că felul în care citim corpurile nu a ținut pasul cu vremurile. Deși probabil odată era adevărată, ipoteza care echivalează supraponderabilitatea cu bogăția nu mai este valabilă” (p. 19).

În continuare, Patel ne propune o incursiune în lumea cafelei, care creează sărăcie și disperare în lumea rurală a Africii și a Americii de Sud. Corporații multinaționale ca Starbucks sau Nestle au accelerat în ultimele decenii concentrarea profiturilor rezultate în urma comerțului cu cafea în Nordul global, fapt care

îi împinge pe fermierii din Sud la o existență pauperă, tot mai lipsită de perspective. Nu este o întâmplare că ratele suicidului în mediile rurale, nu numai din Sudul global, ci inclusiv din Statele Unite, au crescut îngrijorător de mult în raport cu cele din mediul urban.

Să luăm, de exemplu, cazul Mexicului, care a aderat în 1994 la North American Free Trade Organisation (NAFTA). În acel moment, 60% din culturile agricole ale acestei țări erau reprezentate de porumb, aproximativ 40 de soiuri domestice cultivate destul de frecvent și alte câteva sute mai rare. După aderare, porumbul mexican, divers din punct de vedere al speciilor cultivate și având o legătură strânsă cu identitatea culturală mexicană, a fost înlocuit rapid de porumbul american, mult mai ieftin, bazat pe câteva soiuri nepretențioase și profitabile. Fermierii americani își permiteau să vândă porumbul sub prețul de producție, deoarece primeau finanțări masive din partea statului, ceea ce nu se întâmpla însă în cazul fermierilor mexicani. În scurt timp după integrarea Mexicului în NAFTA, valoarea monedei naționale (peso) s-a depreciat radical – 42%! Populația rurală a Mexicului a suferit o lovitură devastatoare, de pe urma căreia nu și-a revenit nici până astăzi. Ratele crescute ale sinuciderilor, migrației interne și externe, diminuarea salariilor cu aproximativ 10% și scăderea simțitoare a nivelului de trai se numără printre cele mai importante consecințe ale liberalizării comerțului cu porumb între Mexic și Statele Unite. Deși statul mexican avea opțiunea de a impozita orice cantitate de porumb american care depășea o anumită limită, acesta a ales să nu o facă, pe motiv că se contribuia astfel la reducerea inflației. Pe scurt, „Negocierea NAFTA a reprezentat o trecere de la un angajament, oricât de fragil, privind mijloacele de trai ale sărmanilor la un aranjament tehnocratic, menit să le aducă beneficii celor extrem de bogați” (p. 65). Astăzi, obezitatea mexicanilor a atins cote record, supermarketurile americane de tip Walmart au împânzit țara, consumul de Coca-Cola, produse dietetice și de cereale importate din Statele Unite a depășit consumul de lapte, fasole sau orez. Zonele rurale devastate de liberalizarea comerțului cu porumb supraviețuiesc acum cu ajutorul imigrației mai mult sau mai puțin legale, împotriva căreia președintele american Donald Trump a decis recent să extindă și să consolideze „zidul” aflat la granița

dintre cele două state și lung de aproape 2000 de kilometri, a cărui construcție a început în urmă cu aproximativ un deceniu.

Mai departe, autorul ne introduce în problematica universităților, care au devenit tot mai deconectate de spațiul public și tot mai aservite intereselor private, trăgând de asemenea un semnal de alarmă în ceea ce privește pericolul monoculturilor și consecințele sociale agresive ale utilizării lor pe scară extinsă, așa cum se întâmplă cu producția de soia în Brazilia. La fel ca în cazul schimbărilor climatice, unele voci din mediul academic sunt persuadate prin diferite mijloace să cosmetizeze genul acesta de deznodăminte, insistând asupra creșterii PIB-ului, dar neglijând cu bună știință distribuția acestuia la nivel social. Inegalitățile flagrante din Brazilia, însoțite de o lungă cultură a violenței, au dus la apariția Landless Rural Workers Movement (LRWM), pe care „Noam Chomsky a numit-o cea mai importantă mișcare socială din lume, pentru că a reușit să reinstaleze peste 1.000.000 de persoane pe propriile pământuri de la înființarea sa în anii 1970 în Brazilia de Sud, dezvoltând ferme, mijloace de trai, sisteme de asistență medicală, biserici și, mai presus de toate, educația. S-a demonstrat de nenumărate ori că politicile sale agrare erau superioare celor ale guvernului, deși acest lucru nu a împiedicat reprimarea și denunțarea violentă a organizației de către forțele guvernamentale, proprietarii de terenuri, forțele înarmate angajate și mass-media” (p. 194).

După ce trece în revistă avantajele biotehnologiei agricole practicate în Cuba, mai prietenoasă cu mediul și cu sănătatea cetățenilor cubanezi, dar și dezavantajele sistemului agricol ale acestei țări, care nu este nici pe departe un „paradis ecologic” (p. 155), Patel aduce în discuție tehnologiile manipulative ale supermarketurilor, inclusiv ale celor care își arogă o genealogie „verde” și/sau „fair trade” (pp. 201-211), ajungând în final la concluzia, mai mult decât politicoasă, dar fermă, conform căreia toate mișcările sociale prezentate cu lux de amănunte în lucrarea sa „nu își doresc să desființeze piețele, inovațiile sau vigoarea, ci doar să le aducă sub propriul control, în loc să fie controlate de ele. Iar asta”, adaugă autorul, „poate funcționa în sistemul alimentară” (p. 231). De fapt, am impresia că „poate” nu mai este suficient, și că „trebuie” a devenit, pe nesimțite, noul „poate”.

Tehnica „blind date” Un regizor, un actor

CRISTINA RUSIECKI

Printre spectacolele prezentate de Teatrul Tineretului din Piatra Neamț în cadrul Festivalul Internațional de Teatru s-a numărat și „O cameră doar a ta”. Este prima producție din cadrul programului „Blind Date”, care se bazează pe întâlnirea unui regizor și a unui actor care nu se cunosc. A reieșit un one-woman show, după scrierile Virginiei Woolf, în regia Mariane Cămărășan și în interpretarea Adinei Suci.

In micuța Sală Studio a teatrului, decorată cu fotografii vechi, printre care se distinge figura soțului, Leonard Woolf, o doamnă în ținută de epocă se pregătește de plecare. Își pune pălăria, apoi își scoate pălăria, scrie ceva pe foi diferite, își citește corespondența. Își schimbă

O cameră doar a ta
după scrierile Virginiei Woolf
Regia: Mariane Cămărășan
Teatrul Tineretului din Piatra Neamț

hainele, apoi, din nou, pălăria, notează cu ruj pe oglindă „Who’s afraid of Virginia Woolf?” și râde. Mai ales râde.

Lungul extratext de la început anunță liniile subtile prin care regizoarea înțelege să sugereze doar, foarte de departe, surescitarea și instabilitatea emoțională a scriitoarei, semnele tulburării sale bipolare. Cele două creatoare ale spectacolului vor alege, în mod fericit, să nu facă nicio mențiune explicită despre boală sau sinucidere. Dimpotrivă, optează pentru o lectură cu accente feministe, prezente în interpretarea pe care critica literară din ultimele decenii a dat-o volumului-eseu „O cameră doar a ta”. Cartea se fundamentează pe două prelegeri susținute de scriitoare la Cambridge, cu tema „Femeile și ficțiunea”, în care deplânge „efectul sărăciei asupra minții”. „Câte femei au muncit atâția ani fără să aibă nimic al lor?” „Să faci o muncă pe care nu ți-o dorești, ca un sclav umil și cerșetor. De frică!”, punctează Virginia Woolf, conștientă de destinul atâtor virtuale artiste talentate care au eșuat din cauza precarității financiare, a prejudecăților din societatea patriarhală închistată și a lipsei de șanse egale cu bărbații. „O femeie trebuie

să dispună de bani și de o cameră separată, dacă vrea să scrie ficțiune”, afirmă scriitoarea, bucurată de primirea, în aceeași zi, a unei moșteniri, o rentă de cinci sute de lire, și a dreptului de vot.

Decupând fin diferitele momente, monologul creionează figura intelectuală, relația sa cu cărțile, cu biblioteca, inapetența (din viața reală a scriitoarei)

pentru întâlnirile de societate, pentru banalitatea și conversațiile anoste, trase la xerox. Regia subliniază subtil și crescendo-ul surescitării, al iritabilității, al efervescenței din dinamica interioară a Virginiei Woolf. Cu o interpretare clasică, actrița Adina Suciuc construiește personajul scriitoarei în tușe explicite, reușind un portret unitar, care asigură coerența spectacolului și a mesajului său.

Experimentul de-teatralizării

Pe ei!

Regie și scenariu:
Ionuț Caraș

Școala de Vară
Fenomenul Pitești

GINA ȘERBĂNESCU

Acum mai bine de doi ani, în peisajul cultural autohton, la Cluj-Napoca, lua naștere, la inițiativa actorului Ionuț Caraș, însoțit de la început pe acest drum artistic alternativ de colegul său Matei Rotaru, o formă de propunere artistică numită „Texte bune în locuri nebune”. Acest demers intenționat să aducă în fața publicului texte care nu aveau ca destinație manifestări teatrale bine cunoscute ca formă și convenție. Născut sub forma unor spectacole-lectură, proiectul s-a metamorfozat în timp, transformându-se într-o explorare a memoriei spațiilor, într-o arheologie a unor perioade istorice adesea necunoscute auditoriului, dar cu efecte pe termen lung asupra biografiilor personale și colective.

„Texte bune în locuri nebune” a devenit astfel o formă de artă de tip site specific, în care profilul unui spațiu impregnează încărcătura textelor alese. De fapt, se instituie un dialog permanent, o colaborare și o negociere eficiente între cuvinte și ziduri, între actor și raportarea sa la mesajul transmis.

Unul dintre episoadele proiectului este recentul demers „Pe ei!”. Mă feresc să aplic eticheta „spectacol” asupra produselor artistice din cadrul „Textelor bune...” tocmai pentru a sublinia manifestul inițial al demersului care vizează o de-teatralizare a

muncii actorului, prin confruntarea acestuia cu texte care solicită o formă de empatie distinctă de cea necesară pentru construirea unui personaj.

Integrat Școlii de Vară Fenomenul Pitești, „Pe ei!” are ca loc de manifestare Memorialul Închisoarea Pitești, mai precis spațiul de sub geamul camerei 4-spital al fostei închisori în care s-au petrecut unele dintre cele mai mari atrocități ale istoriei sud-est europene: între 1949 și 1952, securitatea pune în practică un program de reeducare prin tortură care avea ca scop o intervenție brutală la nivel identitar, astfel încât deținutului i se modifica personalitatea până la transformarea sa în susținător al cauzelor comuniste de tip bolșevic. Mijloacele aplicate își dovedeau eficiența malefică atunci când torturatul ajungea să se transforme în torționar, când victima se metamorfoza în călău. Personajul central al experimentului de la Pitești este Eugen Țurcanu, care făcuse parte din Frățiile de Cruce ale legionarilor, în perioada anilor 1940-1941, fiind condamnat de Securitate în 1948 la șapte ani de închisoare corecțională. El a fost trimis la Pitești, unde a devenit torționarul a sute de deținuți.

În spiritul proiectului „Texte bune în locuri nebune”, „Pe ei!” are ca suport scrieri care nu au finalitate dramaturgică și scenică. Mărturiile unor foști deținuți sau versuri (precum poemul „Unde-s nebunii”, scris de Demostene Andronescu sau „Ochii fratelui” de Eugen Măgirescu) stau la baza scenariului care

reprezintă în esență atât un exercițiu de empatie cu cei torturați, dar și o investigație psihologică realizată cu mijloace artistice a profilului călăului.

Există doi piloni principali ai experimentului „Pe ei!” care au o importanță similară: semnificația binomului călău-victimă și starea de conștiință a spectatorilor. În spiritul logicii tradiționale, obișnuim să gândim dihotomic, să turnăm lumea în concepte situate în raport de contradicție. Pentru confortul nostru psihologic e mai bine să avem la dispoziție sertare în care binele să stea la un loc cu ceea ce este frumos și curat, iar răul cu ceea ce este urât și murdar. Oamenii sunt judecați adesea după impresii fugare și etichetați în funcție de anumite acte comise, fără a fi lăsată deschisă vreo portiță pentru o ipostază contrară.

Ionuț Caras și actorii pe care i-a luat cu el în barca acestui demers în egală măsură curajos și riscant (Andrei Mărcuța, Bogdan Neciu, Viktor Hegedus, Tibor Szekely, Dragoș Ioniță, Alina Mișoc, Diana Buluga, Alexandra Cheroiu și Ciprian Butnaru) ne zdruncină cu succes percepția duală asupra lumii noastre cotidiene, ne scot din confortul judecăților comode și neproblematică cu privire la profilul moral al semenilor și ne arată că, în condiții de insuportabilitate, de manifestare atroce a unui spirit la care cei mai mulți nu am fost părtași, identitatea poate fluctua între parametri greu de cuantificat.

***Există doi piloni
principali ai
experimentului
„Pe ei!” care au o
importanță similară:
semnificația
binomului
călău-victimă și
starea de conștiință
a spectatorilor.***

Se produce un puternic efect de conștientizare, de provocare în martor a resimțirii nevoii de a nu uita...

Actorii care transmit drama celor torturați devin pe rând Eugen Țurcanu, dovedind astfel clar că avatarurile unui călău pot prinde formă din substanța torturii, că în fiecare dintre noi există riscul de a sălășlui o latură a lui Eugen Țurcanu sau a celor ca

el. Victima și călăul nu mai sunt astfel termeni aflați în raport de contradicție, ei se impun ca termeni corelativi, ca entități care pot germina în aceeași structură psihologică.

Importanța spectatorilor este majoră în contextul acestui experiment artistic. Nu e vorba doar de o oglindă pusă în fața unui segment al societății contemporane. Mai degrabă, prin integrarea unor martori într-o propunere manifestată chiar în locul în care au avut loc acte care forțează violent limitele imaginației umane (în sensul cel mai cumplit) și prin materializarea, în spirit site-specific, a unui act artistic a cărei condiție sine qua non este violența la nivelul limbajului și al imaginii rezultate din acțiune se produce un puternic efect de conștientizare, de provocare în martor a resimțirii nevoii de a nu uita, de a păstra în memorie gândul că necesitatea istorică ne cuprinde pe toți, iar durerea (fie ea fizică, psihică sau ambele) are și ea scara sa Richter.

Faptul că „Pe ei!” se încheie cu versurile poemului lui Eugen Măgirescu (care din torturat a devenit torționar) este cât se poate de sugestiv pentru înțelegerea modului în care istoria operează cu granița fragilă dintre contradicții:

„Măi frate, iubite, mă frate,/ Și tu porți în ochi mușcătură de moarte,/ Ce s-a ales din credințele noastre curate?!”

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Prietenii” (Teodor Potop, Vidra, Vrancea)

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Istoriei” (Bogdan Nechita, Copalnic-Mănăștur, Maramureș)

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Istori” (Bogdan Nechita, Copalnic-Mănăștur, Maramureș)

Preocuparea pentru mediu

România ca societate postmaterialistă

INSCOP RESEARCH

Dacă în urmă cu 20-30 de ani, problematica mediului era aproape inexistentă pe agenda publică din România, în prezent, media discută din ce în ce mai mult despre efectele poluării asupra sănătății populației (în special în marile orașe), reducerea costurilor prin creșterea eficienței energetice sau adoptarea de soluții alternative, legătura dintre fenomene meteo extreme și schimbările climatice.

Chiar dacă dezbateră publică de la noi pe marginea agendei ecologiste nu este la fel de intensă precum în anumite state occidentale, datele Barometrului de Securitate Energetică, realizat de Inscop Research în perioada 4-12 septembrie 2019, la comanda Laboratorului de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică (LARICS) din cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române (ISPRI), indică o receptivitate ridicată a populației față de problematica generală a protejării mediului. Mai mult, analiza socio-demografică a răspunsurilor de la diverșii itemi relevanți indică emergența unui segment de populație, cu un statut socio-economic ridicat, care acordă o importanță sporită protejării mediului.

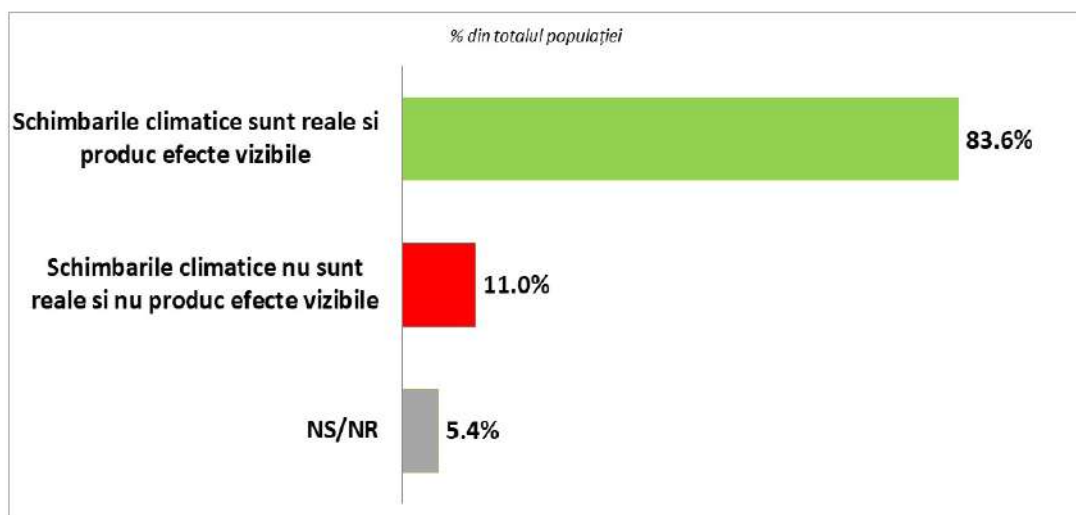
Societatea românească pare că începe să se apropie de acel punct de dezvoltare socio-economică de la care populația tinde să fie preocupată de problemele care influențează în mod direct calitatea vieții și nu doar de cele legate de asigurarea traiului de zi cu zi. De altminteri, ipoteza este susținută de evoluțiile

pute în evidență prin studiile World Values Survey, care arată că în România, la fel ca în alte țări estice din fostul bloc comunist, asistăm la o schimbare graduală a sistemului de valori, respectiv o reducere a dominației valorilor supraviețuirii în favoarea celor ale auto-exprimării.

Altfel spus, România se îndreaptă către statutul de societate postmaterialistă, așa cum este definit de Ronald Inglehart, chiar dacă, fără îndoială, mai este cale lungă până la a ajunge acolo.

Potrivit teoriei schimbării valorilor sociale elaborată de politologul american Ronald Inglehart (1991), populația din țările dezvoltate economic, caracterizate printr-o orientare postmaterialistă, tinde să fie mai preocupată de probleme ce țin de o calitate superioară a vieții, inclusiv de starea mediului înconjurător. La polul opus, populația din societățile mai puțin dezvoltate economic, caracterizate printr-o orientare preponderent materialistă, tinde să fie preocupată în principal de asigurarea traiului cotidian. Materialismul se referă la valori ale supraviețuirii, ale orientării către satisfacerea nevoilor de bază și asigurarea ordinii, în timp ce valorile postmaterialiste vizează valori ale autoexprimării

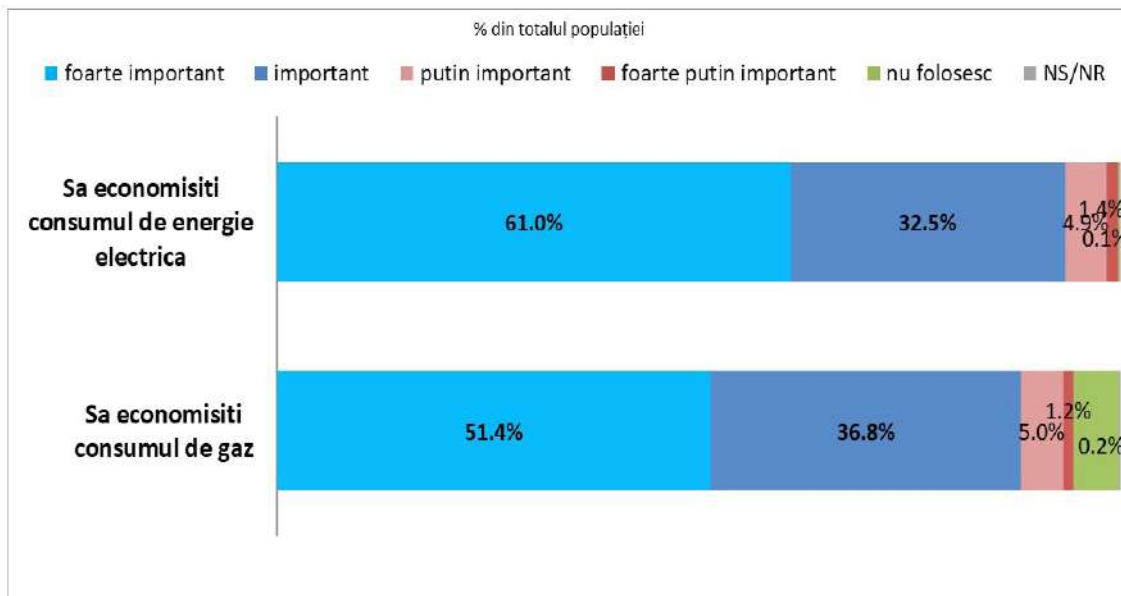
Dvs considerați că schimbările climatice sunt un fenomen real, vizibil deja pe toată planeta, sau unul fals, inventat în scopul promovării comerciale a unor tehnologii?

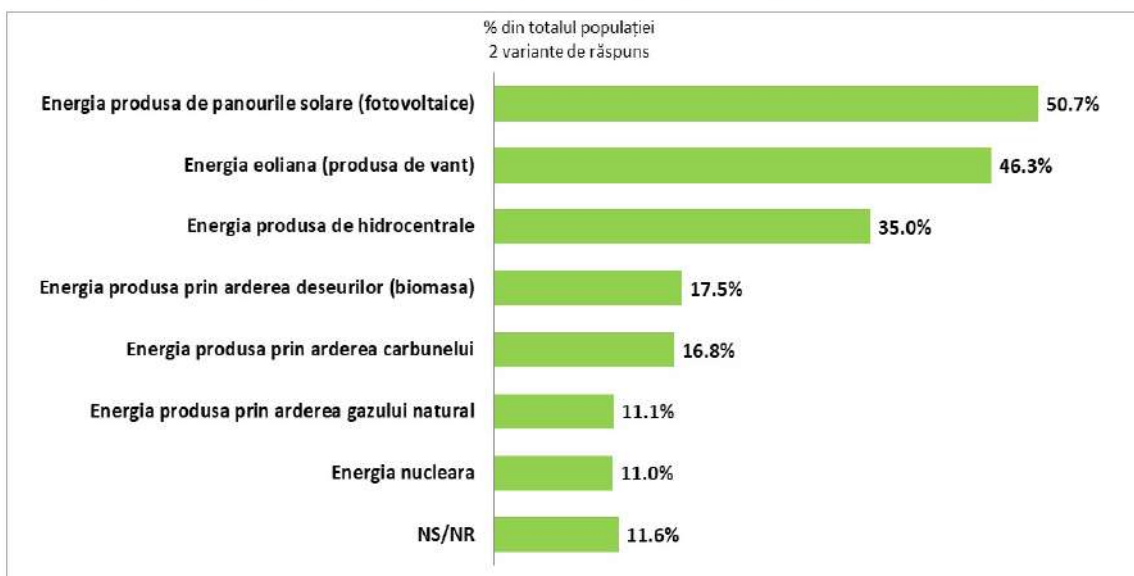
și auto-realizării, respectiv o preocupare pentru nevoi mai sofisticate. Conform tezei lui Inglehart, pe măsură ce se înregistrează dezvoltare economică

într-o anumită societate, este de așteptat să asistăm la o schimbare a orientărilor de valoare dinspre materialism către postmaterialism.

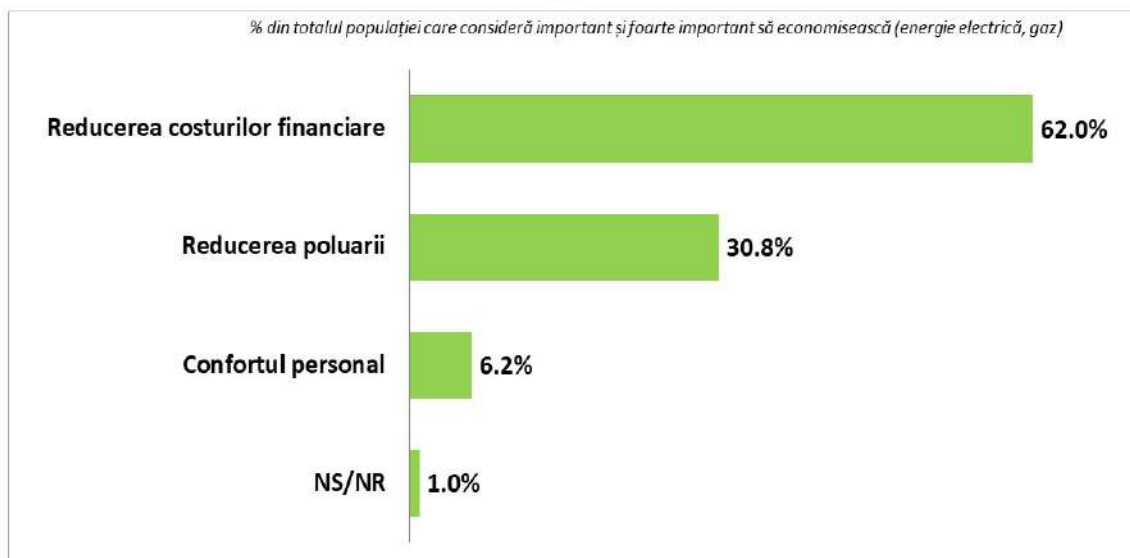
Cât de important este pentru dumneavoastră.....?

Care credeți că sunt sursele de energie care ar trebui încurajate cel mai mult în România?

Care este motivul principal pentru care considerați importantă economisirea de energie?

LARICS.RO BAROMETRUL SECURITĂȚII ENERGETICE

2014

INSCOP RESEARCH

Datele sondajului INSCOP arată un grad ridicat de conștientizare în rândul populației privind fenomenul încălzirii globale. Întrebați dacă schimbările climatice sunt un fenomen real, vizibil deja pe toată planeta, sau unul fals, inventat în scopul promovării comerciale a unor tehnologii, 83,6% dintre români consideră schimbările climatice reale, producând efecte vizibile, în timp ce 11% cred contrariul. Procentul non-răspunsurilor (nu știu sau nu răspund) este de doar 5,4%, ceea sugerează că notorietatea temei este una ridicată.

Așadar, marea majoritate apreciază că schimbările climatice sunt reale și produc efecte vizibile, ceea ce indică o sensibilitate potențială sporită a românilor cu privire la agenda ecologistă. De asemenea, faptul că doar 1 din 10 români cred că "schimbările climatice nu sunt reale și nu produc efecte vizibile" arată că, la acest moment, teoriile conspiraționiste cu privire la veridicitatea fenomenului schimbărilor climatice au o adeziune scăzută în România.

Ipoteza receptivității unei părți semnificative a populației față de agenda ecologistă este susținută și de distribuția răspunsurilor la întrebarea privind sursele de energie care ar trebui încurajate cel mai

mult în România. Astfel, românii sprijină mai degrabă încurajarea surselor de energie regenerabilă decât a celor clasice, considerate mai dăunătoare mediului (precum arderea gazului natural și a cărbunelui). Mai precis, rugați să-și exprime opinia cu privire la sursele de energie care ar trebui încurajate cel mai mult în România (două variante de răspuns posibile), 50,7% dintre respondenți menționează energia produsă de panourile solare (fotovoltaice), 46,3% energia eoliană (produsa de vânt), 35% energia produsă de hidrocentrale, 17,5% energia produsă prin arderea deșeurilor (biomasa), 16,8% energia produsă prin arderea cărbunelui, 11,1% energia produsă prin arderea gazului natural, 11% energia nucleară. 11,6% dintre cei chestionați nu știu sau nu răspund.

Așadar, cei intervievați consideră că sursele de energie care ar trebui încurajate prin politici publice sunt cele nepoluante (solară, eoliană) sau parțial nepoluante (cea produsă de hidrocentrale). Comparativ cu alte surse, energia nucleară nu este foarte populară, cel mai probabil, din cauza riscurilor. De asemenea, remarcăm că energia produsă prin arderea cărbunelui se bucură de un sprijin mai larg decât cea obținută prin arderea gazului natural, în ciuda faptului că prima este mai poluantă decât cea

de a doua. Printre explicațiile posibile se numără informarea deficitară cu privire la caracterul poluant al celor două surse de energie sau sprijinul pentru energia pe bază de cărbune alimentat de costurile sociale care însoțesc închiderea exploatărilor de acest tip.

Barometrul de Securitate Energetică a cuprins și un set de întrebări cu privire la economisirea consumului de energie, respectiv a motivațiilor pentru un asemenea comportament, care ne oferă indicii prețioase cu privire la prioritatea acordată impactului consumului de energie asupra mediului.

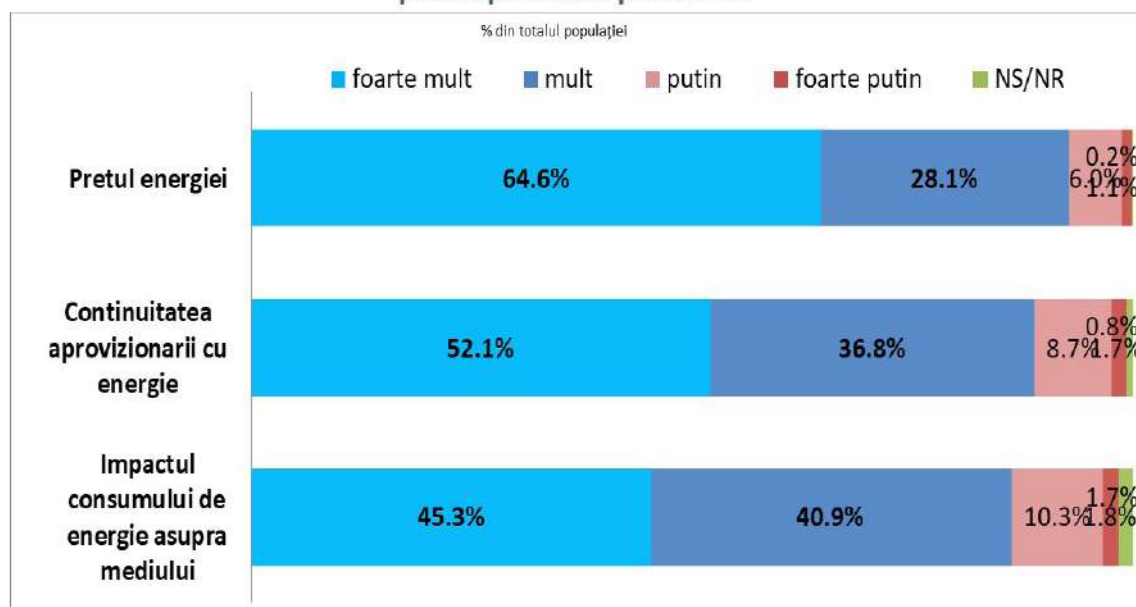
În general, românii acordă o importanță ridicată economisirii consumului de energie, însă motivele din spatele acestui comportament sunt predominant de ordin financiar. Astfel, pentru peste jumătate dintre români este foarte importantă economisirea atât a consumului de energie electrică, cât și a consumului de gaz. Mai precis, 61% dintre români apreciază că economisirea consumului de energie electrică este foarte importantă pentru ei, 32,5% că este importantă, 4,9% puțin importantă, 1,4% foarte puțin importantă. 51,4% dintre respondenți consideră

că economisirea consumului de gaz este foarte importantă pentru ei, 36,8% că este importantă, 5% puțin importantă, 1,2% foarte puțin importantă. 5,4% declară că nu folosesc gaz.

Comportamentul de economisire a consumului de energie este motivat predominant de reducerea costurilor financiare. Astfel, la întrebarea „Care este motivul principal pentru care considerați importantă economisirea de energie?”, 62% indică reducerea costurilor financiare, 30,8% reducerea poluării și 6,2% confortul personal.

Deși aproape două treimi dintre respondenți declară că fac economie la consumul de energie pentru a reduce costul facturilor, o pondere semnificativă (30,8%), aproape 1 din 3 respondenți, menționează reducerea poluării drept principal raționament. Analiza socio-demografică relevă că segmentul de populație care își motivează comportamentul de economisire a energiei prin reducerea poluării este alcătuit cu precădere din persoane cu vârsta sub 60 de ani, cu studii superioare, care au un venit ridicat și sunt rezidenți în urbanul mare.

Vă voi citi o lista de probleme din domeniul energiei. Vă rog să indicați cât de mult vă preocupă aceste probleme?

Analiza socio-demografică relevă că segmentul de populație preocupat de impactul consumului asupra mediului este alcătuit cu precădere din persoane de vârstă activă, care au studii superioare și un venit ridicat, rezidenți în urbanul mare.

Chestionați cu privire la o serie de teme de interes din sfera energetică, cei intervievați indică drept principale preocupări prețul energiei, continuitatea aprovizionării și impactul consumului asupra

mediului. Astfel, 64,6% dintre respondenți se declară preocupați foarte mult de prețul energiei, 52,1% de continuitatea aprovizionării cu energie, în timp ce 45,3% de impactul consumului de energie asupra mediului. Chiar dacă românii sunt preocupați cel mai mult de prețul energiei, problematica impactului consumului de energie asupra mediului este apreciată ca fiind foarte importantă de o proporție semnificativă din populație.

Și în acest caz, analiza socio-demografică relevă că segmentul de populație preocupat de impactul consumului asupra mediului este alcătuit cu precădere din persoane de vârstă activă, care au studii superioare și un venit ridicat, rezidenți în urbanul mare.

În concluzie, datele Barometrului de Securitate Energetică indică emergența unui segment de populație cu un statut socio-economic ridicat și de vârstă activă, din mediul urban, care acordă o importanță sporită protejării mediului. Judecând după profilul socio-demografic, este de presupus că aceia care fac parte din această categorie sunt mai informați cu privire la problemele de mediu și la dezbaterile legate de stoparea încălzirii globale. Emergența unei astfel de categorii, care are o pondere deloc neglijabilă în totalul populației și care este de așteptat să crească pe fondul menținerii trendului pozitiv de dezvoltare economică, pune presiune asupra autorităților pentru găsirea de soluții la diversele problemele legate de calitatea mediului înconjurător, cum ar fi reducerea poluării în orașele mari.

Este de presupus că această presiune asupra autorităților se va amplifica în condițiile în care problematica mediului tinde să ocupe un spațiu tot mai extins pe agenda publică din România, nu doar sub influența dezbaterilor de la nivel global și a reglementărilor UE din domeniu, ci și a unor evoluții din plan intern (cum ar fi acoperirea mediatică a unor teme precum poluarea în marile orașe sau defrișările ilegale, ori interesul populației pentru surse de energie alternative, nepoluante).

Dincolo de segmentul de populație care acordă o importanță sporită problematicii mediului, datele de

sondaj indică receptivitatea potențială a unei ponderi largi a populației față de agenda ecologistă. Această receptivitate poate fi privită și drept oportunitate pentru elaborarea și implementarea de politici publice în sfera protejării mediului și a reducerii poluării, sprijinul publicului larg fiind esențial pentru succesul politicilor publice în domeniu.

De la exprimarea unei preocupări generale pentru protecția a mediului la adoptarea de comportamente concrete în acest sens, mai ales când vorbim ca indivizii să depună eforturi suplimentare sau să suporte costuri financiare, este cale lungă. Cu toate acestea, fructificarea receptivității potențiale a unei părți a populației față de problema mediului nu se poate realiza de la sine, oricât de rapidă ar fi evoluția economică a României. Ritmul de dezvoltare creează o oportunitate, dar concretizarea ei implică acțiuni concrete și concertate, care ar trebui să aducă împreună decidenții politici, societatea civilă și actorii din mediul privat în vederea creșterii gradului de informare a populației, derulării de campanii de educare specifice, elaborării de politici de încurajare a comportamentelor de protejare a mediului, precum și a creării infrastructurii necesare pentru adoptarea unor astfel de comportamente (cum ar fi infrastructura pentru colectarea selectivă a gunoaielor).

În absența unor răspunsuri adecvate la așteptările tot mai ridicate ale populației vis-a-vis de includerea problematicii de mediu pe lista de politici publice prioritare, în timp există riscul să apară o prăpastie tot mai adâncă între public și decidenții politici. Or, o asemenea prăpastie crează premisele unei radicalizări a susținătorilor agendei ecologiste, cu posibile efecte adverse asupra încrederii în diversele instituții ale statului.

Până una alta, datele sociologice arată tot mai clar că, după 30 de ani de la schimbarea de regim și după decenii de tranziție socio-economică dificilă în care valorile supraviețuirii au dominat agenda publică, observăm la nivelul societății românești germeii unei noi revoluții. Iar de data aceasta, revoluția nu este nici de catifea și nici violentă, ci una pașnică, la nivelul valorilor și reprezentărilor sociale, o veritabilă "revoluție verde" care are în prim plan preocuparea față de mediu, cu toate implicațiile sale profunde asupra calității vieții.

Barometrul de Securitate Energetică a fost realizat de Inscop Research (www.inscop.ro) la comanda Laboratorului de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică (LARICS) (www.larics.ro) din cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române (ISPRI). Datele au fost culese în perioada 4 – 12 septembrie 2018 pe un eșantion de 1050 subiecți reprezentativ pentru populația României, neinstituționalizată, cu vârsta de 18 ani și peste 18 ani. Eroarea maximă admisă a datelor este de $\pm 3\%$, la un grad de încredere de 95% pe un tipul de eșantion multi-stratificat, probabilistic. Metoda de culegere a datelor a fost cea a sondajului de opinie pe baza unui chestionar aplicat de operatorii de interviu la domiciliul respondenților. Eșantionul a fost validat pe baza datelor oficiale ale Institutului Național de Statistică.

INSCOP Research (www.inscop.ro) este una dintre cele mai active și mai respectate companii de cercetare a opiniei publice din România, formată din experți cu o experiență profesională de peste douăzeci de ani în activitățile de cercetare sociologică, comunicare publică, științe politice și activități academice. Studiile realizate de INSCOP Research sunt citate în mii de articole publicate în presa românească și internațională, în rapoarte oficiale naționale și internaționale, în evaluări de specialitate ale unor think-tank-uri românești și internaționale prestigioase sau în publicații academice.

România Mobilementary 2019, un program de educație prin artă al Fundației Augustin Buzura
Imagine din exercițiul documentar „Biblioteca” (Andrei Szas, Bazna, Sibiu)

Modificările invizibile ale gândirii

DORU MĂRGINEANU

Încep cu lectura recentă a unui eseu științific cu titlul „Când creierul devine masculin”, scris de un strălucit biolog de la Universitatea din Liège (Belgia), Jacques Balthazart, autoritate mondială în neuroendocrinologia comportamentului animal și, pentru mine, un vechi prieten. Pe parcursul a 250 de pagini, acel eseu de difuzare a științei prezintă într-o manieră ușor de urmărit și atractivă esențialul celor mai recente achiziții ale cercetărilor referitoare la particularitățile specifice creierului masculin și, respectiv, celui feminin, evidențind mecanismele biologice – hormoni, gene și modificări epigenetice – care le generează specificitățile. Interesul pentru publicul larg al cărții lui Balthazart rezidă în bogăția informației și claritatea cu care sunt analizate consecințele funcționale ale acelor specificități pentru fiziologia și comportamentul indivizilor din cele două sexe, la specii de pe toată scara evoluției, ajungând până la om și la activitățile cognitive tipice lui. Poziția clară a autorului este că recunoașterea diferențelor între specii, deci și a particularităților speciei umane, nu poate anula caracterul general al proceselor biologice fundamentale, care se exprimă în forme eventual distincte, dar sunt prezente și la om, dată fiind natura sa biologică.

Pentru oricine a asimilat o cultură științifică chiar elementară, determinismul biologic ține de domeniul evidenței, fără să aibă nimic șocant. Totuși, autorul își justifică în mod repetat abaterea de la poziția corectă politic – dominantă actualmente în mass-media occidentale, cu precădere din Franța – de a considera că diferențele de funcționare mentală sunt induse numai de factori educaționali, fiind deci complet modelabile de către societate, în timp ce toți indivizii umani ar fi potențial identici. Iar în scurta prezentare de pe coperta a IV-a a eseului citat, editura subliniază că este o carte „incorectă politic, dar științific ireproșabilă”. Ei bine, faptul că acum, în lumea occidentală democratică, o lucrare de difuzare a noutăților pur științifice de biologie poate fi sub incidența unei judecăți a corectitudinii dintr-o perspectivă nu științifică, ci ideologică – ca în lumea sovietică, din vremea lui Stalin – mi-a trimis gândul la fenomene din Occident care sugerează o afecțiune degenerativă a societății. Nu este, din păcate, deloc singura astfel de „afecțiune”, dar justifică prioritar semnalarea, date fiind amploarea impactului asupra societății și tendința ei de propagare. Subiectul a fost evocat ocazional în ultimii ani și în România – de exemplu, de Ana Blandiana, într-o conferință reluată în volumul „Istoria ca viitor și alte conferințe și pagini” (editura Humanitas, 2017) – iar în vara trecută a apărut la o editură pariziană un foarte consistent eseu istorico-filosofic despre corectitudinea politică,

***Este firesc să te
întrebi ce mai are de
adus sau de impus
corectitudinea
politică, dincolo de
drepturile umane?***

al remarcabilului sociolog canadian Mathieu Bock-Côtéⁱⁱ. Recomand fără rezerve această carte cititorului interesat de o analiză detaliată a corectitudinii politice. Rândurile care urmează exprimă doar efortul meu de a pricepe dominarea mass-media și a vieții politice din Apus de constrângeri greu de înțeles cuiva care a plecat din țara lui acum mai mult de trei decenii, sufocat de totalitarismul comunist, în căutarea libertății democratice.

Expresia „political correctness” (corectitudine politică), cu sensul actual, datează din anii 1970, când a fost introdusă de mișcarea Noua Stângă americană, după care utilizarea ei s-a extins rapid. Principalele dicționare on-line definesc accepția acestei sintagme drept evitare a expresiilor sau acțiunilor care pot insulta, marginaliza sau da un sentiment de excludere unor persoane dezavantajate sau discriminate pe baza oricărei caracteristici percepută ca potențial diminuantă, în special datorită rasei, sexului și orientării sexuale, dar și a religiei, vârstei sau aspectului fizic. Cu un astfel de sens nu poți să nu fii de acord, însă el reprezintă

doar teoria, în timp ce manifestarea practică a corectitudinii politice este astfel că primul dintre cele două cuvinte ale sintagmei ar trebui mai degrabă pus între ghilimele. Să nu insulte pe nimeni și să nu discrimineze pentru orice caracteristică personală care nu împiedică viața în societate este firesc pentru tot omul normal, mai ales atunci când educația l-a adus în contact cu ideea creștinească de iubire a aproapelui și cu preceptul iluminist de egalitate în drepturi a tuturor membrilor societății. Cele 30 de articole ale Declarației universale a drepturilor omuluiⁱⁱⁱ, adoptată de ONU la 10 decembrie 1948, încep cu afirmația clară „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi” și apoi detaliază toate drepturile a căror aplicare ar asigura viața împlinită a tuturor, indiferent de sex, rasă, religie sau opinii. Așa fiind, este firesc să te întrebi ce mai are de adus sau de impus corectitudinea politică, dincolo de drepturile umane? Normele acestei atitudini, vehiculate de medii universitare care își afirmă orgolios natura „de stânga” și descendența din ideologia agitațiilor studentești din mai 1968, norme dominante în mass-media occidentale, par la prima vedere să vizeze limbajul. Să nu mai spunem „sexul slab”, căci poate fi foarte tare ..., și nici „sexul frumos”, căci nu are datoria să placă. Să nu mai utilizăm apelativul „domnișoară”, căci poate fi neplăcut unei adulte necăsătorită (în engleza scrisă, titlurile Miss și Mrs. trebuie înlocuite cu indiferentul Ms.). Despre americani să nu mai spunem nici „negri”, nici „albi”, ci „afro-americani” și „de rasă caucaziană” etc, etc.

Dacă s-ar limita la limbaj, corectitudinea politică ar putea să pară relativ benignă, fiind doar (!) o formă de cenzură și auto-cenzură – constrângeri sociale binecunoscute celor de vârsta mea. Dar obiectivele și impactul ei sunt cu mult mai extinse, căci violentează și tinde să anuleze toate identitățile tradiționale, atât colective, precum apartenența la o anumită națiune, cât și personale, inclusiv pe cele mai profund ancorate în natura umană, cum sunt femininul și masculinul, corespunzând mamei și tatălui. Cartea lui Jacques Balthazard este „incorectă politic” doar fiindcă reamintește că între creierul feminin și cel masculin sunt diferențe determinate biologic, chiar dacă autorul nu face absolut nicio aluzie despre vreo posibilă superioritate a vreunui și nici vorbă de a sugera vreo inegalitate în drepturi.

Specificul corectitudinii politice este ca, pornind de la dreptul firesc de a nu fi persecutat sau blamat pentru caracteristici personale care nu îi lezează pe alții, să transforme acceptarea diversității în condamnare a identității naturale și promovarea de politici care să o abolească. Acest demers de deformare a realității este deosebit de pregnant referitor la gen și sexualitate. Conform sondajelor actuale, în Europa și în America de Nord câteva procente din populația adultă, atât masculină cât și feminină, se declară atrasă sexual de persoane de același sex (homosexualitate) sau de persoane din ambele sexe (bisexualitate)^{iv}. Pe de altă parte, între 0,3 și 0,6 % dintre indivizi se simt de alt sex (transsexualitate) decât cel atribuit lor la naștere pe baza caracteristicilor anatomice. În ansamblu, acronimul LGBT – provenind din cuvintele engleze lesbian, gay, bisexual, transgender – desemnează în jur de 5% din populație, care își declară altă orientare sexuală decât heterosexualitatea sau care se simte de alt sex. Ostilitatea istorică față de homosexualitate, înscrisă în precepte religioase și în legi, a dus la drame ca întemnițarea lui Oscar Wilde, tragedii ca sinuciderea genialului om de știință Alan Turing și la cine știe câte alte suferințe nejustificate, așa că nu putem decât să fim bucuroși de evoluția spre toleranță a civilizației occidentale din ultima jumătate de secol. La fel, sunt de admirat progresele medicale și juridice care permit punerea în acord a aparențelor exterioare cu trăirea mentală intimă a identității de gen. Acceptarea senină a caracteristicilor minoritare pur personale, ca homo- și transsexualitatea, este însă cu totul altceva decât să aplauzi grotescul parăzilor gay pride și transsexual pride, al căror exhibiționism șochează la fel ca pornografia etalată public. Iar împingerea dorinței de nediscriminare până la voința de a utiliza progresele medicale pentru ștergerea identităților mamă și tată – înlocuindu-le cu doi părinți similari – ca și efortul de a anula prin educație orice specificitate feminină și masculină înseamnă în mod evident violentarea naturii.

Corectitudinea politică comite același tip de exagerare deformantă și prin încurajarea imigrației masive extra-europene, empatia firească față de persoane individuale aflate în primejdie fiind transferată aberant în legitimarea migrațiilor de masă. Intrarea invazivă în Europa de populații

***Specificul
corectitudinii politice
este ca, pornind de
la dreptul firesc de
a nu fi persecutat
sau blamat pentru
caracteristici
personale care nu
îi lezează pe alții,
să transforme
acceptarea diversității
în condamnare a
identității naturale și
promovarea de politici
care să o abolească.***

musulmane – a căror aservire la preceptele islamice (care le controlează integral viața) și refuz fățiș al valorilor morale europene le sunt tolerate cu inconștientă și încurajate în numele multiculturalismului – este un fenomen apusean de maximă gravitate, putând duce la dizolvarea istoric rapidă a națiunilor europene. Cui ar fi tentat să vadă vreo exagerare în afirmația precedentă îi propun să reflecteze la schimbarea șocantă a

***„De ce sunt laureații
Nobel pentru științe
atât de albi și atât de
bătrâni?” Nu am ce să
mai comentez despre
o astfel de punere a
problemei...***

peisajului uman din marile orașe apusene și la nesfârșitul șir de crime comise doar în ultimii ani în numele islamului^v în țările occidentale cu politica cea mai favorabilă imigrării. De exemplu, în Franța, spectrul criminalității motivată religios în numele Islamului este de-a dreptul năucitor, de la asasinarea caricaturiştilor „blasfematori” de la Charlie Hebdo, la crime de masă cu automatul în săli de spectacol (la Bataclan) sau cu camionul pe străzi de plimbare în zi de sărbătoare (la Nisa) și, cel mai frecvent, asasinate cu orice instrument a găsit respectivul „soldat al lui Allah”: armă de foc care să ucidă polițiști și soldați de gardă sau chiar copii în fața școlii (la Toulouse), satâr, cuțit care să ucidă bătrâni în biserică (la Rouen), sau colegi de serviciu chiar în sediul Prefecturii de poliție din Paris (recent, la 3 octombrie trecut). Situația este asemănătoare în Germania, în Anglia etc, iar peste tot autoritățile respective se străduiesc mereu să

escamoteze prin artificii verbale rolul intrinsec al Islamului, fiind paralizate de corectitudinea politică.

Un alt aspect, nu tragic ca precedentul, totuși cu efecte profund nefaste pe termen lung asupra societății, este relativizarea și răsturnarea valorilor practicate deliberat de mass-media și de intelectuali impregnați de corectitudine politică. Cu precădere Noua Stângă americană, dar și alte „stângi” de descendență marxistă, frustrate de perimarea luptei „de clasă”, găsesc alți „exploatare” care trebuie combătuți. În primul rând, omul alb creștin, colonizator brutal care jefuiește alte popoare și le diminuează culturile originale, iar în țara lui oprimă femeile! Elementul central este repudierea eurocentrismului, a imaginii tradiționale din secolul XIV încoace că civilizația umană are originile în spațiul mediteranean (antichitatea greco-romană) și a înflorit în Europa occidentală (Renașterea, revoluția științifică, Iluminismul, revoluția industrială) și în extensiile ei din America de Nord și Australia, care, în sens cultural, constituie Occidentul^{vi}. Indiferent cât de marcată sau cât de trecătoare este dominația civilizației Vestice, ca să pretinzi că știința (efectiv interesantă!) a vracilor africani sau a șamanilor este la fel de importantă ca a unui Aristotel sau da Vinci trebuie să fii foarte... original! Fără să analizez nici justificarea filosofică^{vii}, nici perniciozitatea socială a relativismului valoric, ca simplă ilustrare a exprimării lui în contextul corectitudinii politice, citez titlul comentariului on-line despre premiile Nobel pentru științe din acest an al celebrei reviste americane National Geographic (16 octombrie 2019): „De ce sunt laureații Nobel pentru științe atât de albi și atât de bătrâni?” Nu am ce să mai comentez despre o astfel de punere a problemei, așa că închei subiectul relativizării corecte politic a valorilor, semnalând și climatismul obsesiv al mass-media, în care abundă prezentarea de catastrofe climatice, atribuite exclusiv unor cauze umane, altele decât cea fundamentală: creșterea explozivă a populației în țările subdezvoltate economic. Ilustrativ pentru climatismul actual este rolul de emblemă atribuit unor adolescenți a căror tulburare proprie vârstei ia forma dării de lecții climatice, fenomenul Greta Thunberg reamintind teribil cruciada copiilor^{viii} din Evul Mediu.

Din punct de vedere principial, cerințele corectitudinii politice provin din considerarea diversității umane drept valoare absolută, pe care nu o poate limita nicio respectare a opiniilor tradiționale, oricât ar fi acestea de majoritare. Într-o astfel de optică, orice conservatism este taxat drept populism și chiar încadrat în anxietăți fobice, pentru care s-au confecționat o serie de denumiri incriminatorii: homofobie, transfobie, xenofobie, islamofobie ... listă deschisă! Psihiatrizarea oricărei opoziții față de corectitudinea politică amintește, încă o dată, realități sovietice când, în vremea lui Hrușciiov, dizidenții erau internați în clinici psihiatrice.

Referitor la spațiul unde se manifestă corectitudinea politică, apare evident că el coincide cu acea parte, net minoritară, a lumii unde își are originea însăși ideea de drepturi ale omului și unde acestea sunt cel mai din plin respectate – Europa occidentală și America de Nord. Astfel, vehemența corectitudinii politice este maximă exact acolo unde ar fi cel mai puțin nevoie, în timp ce este complet absentă în statele islamice rigoriste (ca Iranul, Arabia Saudită și altele) și virtual absentă în toată lumea musulmană, care nu acceptă egalitatea de drepturi a femeilor cu bărbații și condamnă sever homosexualitatea. În marile țări cu regimuri autoritare, China și Rusia, referirile oficiale la corectitudine politică sunt aproape exclusiv ironice, iar în țările din estul Europei, deci și la noi, amintirea trecutului comunist a lăsat o reticență firească față de o nouă cenzură. Iată deci că distribuția în lume a corectitudinii politice mă obligă, în timp ce îmi permit să o consider o boală, să nu o privez de recunoașterea caracterului boieresc! O boierie decadentă, pe care ar fi de dorit să nu ne-o însușim, străduindu-ne să preluăm din mentalitatea Apusului calitățile remarcabile care au permis înflorirea civilizației europene, nu și alterările degenerative care acum o periclitează. Mi se pare potrivit să închei aceste reflecții citând afirmarea fermă a importanței schimbărilor de mentalitate de către Gustave Le Bon, întemeietorul psihologiei sociale: „Singurele modificări importante care duc la înlocuirea civilizațiilor se produc în idei, concepții și credințe. Evenimentele memorabile ale istoriei sunt efectele vizibile ale modificărilor invizibile ale gândirii oamenilor”^{ix}.

***Psihiatrizarea
oricărei opoziții față
de corectitudinea
politică amintește,
încă o dată, realități
sovietice când, în
vremea lui Hrușciiov,
dizidenții erau
internați în clinici
psihiatrice.***

Note:

1. Jacques Balthazart „Quand le cerveau devient masculin”, Éditions humenSciences, Paris, 2019.
2. Mathieu Bock-Côté „L’empire du politiquement correct”, Les Editions du Cerf, Paris 2019.
3. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Sexual_orientation
5. Lista cronologică a atacurilor teroriste islamiste din toate țările, consultabilă pe Wikipedia https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Islamist_terrorist_attacks arată abundența lor din 2015 încoace.
6. O scriere fundamentală asupra preeminenței Occidentului este eseul lui Niall Ferguson „Civilization: The West and the Rest”, Penguin Press, New York, 2011, apărut și în românește la editura Polirom.
7. <https://plato.stanford.edu/entries/relativism/#1.2>
8. https://ro.wikipedia.org/wiki/Cruciaada_copiilor
9. Gustave Le Bon „Psychologie des foules”, Éd. F. Alcan, 1895. Lucrare clasică, accesibilă în format PDF pe diverse site-uri, de exemplu: https://www.psychanalyse.com/pdf/Psychologie_des_foules.pdf.

De ce nu susțin izolarea sau Despre noile forme ale sărăciei

NICU ILIE

Îmi place istoria, dar ea nu e un loc în care să poți trăi. Poți trăi doar în prezent. Iar istoria e valoroasă doar când aduce instrumente care te ajută să trăiești (puțin) în viitor. Cu o jumătate de pas. Iar pentru asta trebuie citită inteligent și creativ.

Istoria ne arată că nu au fost dintotdeauna granițe. Că ele, ca și cetățenia, au apărut după războiul de 30 de ani. Că au fost un mare pas înainte, comparat cu „lipirea de glie” a perioadei precedente, dar că ambele – cetățenia și granițele – sunt o extensie inteligentă, compatibilă cu epoca modernă, a „lipirii de pământ”. S-au lărgit mult limitele, au fost dinamizate relațiile și ierarhia socială din cadrul acestora, au fost creați noi fermenti culturali și artistici – dar limitele au rămas

prezente, iar adesea au fost apăsătoare. Mai mult, rigidizarea acestor limite a fost combustibilul oricărui totalitarism și chiar al terorismului de stat în atâtea cazuri din secolul 20.

Mobilitatea pe care o aduce globalismul extinde și mai mult limitele. E iluzoriu că ele ar dispărea, dar, devenind mai largi, aduc o reducere a presiunii pe condiția umană. Fie că e cazul globalizării informației, prin internet și prin noile capacități comunicaționale, fie al globalizării capitalului, fie al constituirii de entități politico-economice suprastatale, fie, pur și simplu, al migrației populației. Individul și individualul capătă un spațiu mai mare de expresie și de afirmare.

Sigur, o asemenea „lume lărgită” are nevoi de reguli și vectori de funcționare. Și-i va găsi singură, când va veni timpul. Dar acum încă își testează funcțiile și capacitățile, trăim acea emulație „hectică” prin care a trecut și societatea renescentistă înainte de a defini acceptabilul și inacceptabilul. Este și asta o

lecție a istoriei, disponibilă, bine documentată – criza societății medievale în tranziția ei către iluminism și capital; ca și acum, în centrul crizei politico-sociale se afla o tehnologie comunicațională democratizantă. Cu cinci secole în urmă cartea și tiparul erau tehnologia care topea anchilozatele relații sociale. Azi este internetul.

Sunt stridente, sunt riscuri, sunt exacerbări ale inegalităților – ale inegalităților culturale în primul rând. Pentru că, dacă revoluțiile romantice și preromantice aveau în substrat abstractizarea, generalizarea și lichefierea capitalurilor, substratul actualilor schimbări este unul care ține de creativitate: licențe, patente, conținut premium, know-how sensibil, informație privilegiată și tehnologii bazate pe asemenea informație. Însă prima barieră este aceea a accesului și a know-how-ului esențial. Pe de altă parte, globalizarea și fenomenele conexe sunt, prin excelență, fenomene culturale. Unele care afectează teribil fundamentul și cutumele actualelor așezăminte instituționale, croite încă pentru epoci trecute.

În noua lume a creativității, sărăcia înseamnă lipsa accesului, izolarea. Lipsa unei educații utile și bine articulate. Acceptarea situației de a fi devenit obsolet. Autoizolarea în orice formă de paseism sau autocompătire. Lipsa networkingului social și intelectual.

E o realitate care aduce multe provocări pentru fiecare individ și pentru orice tip de instituție. Confuzia pe care o aduc unele tempo-uri din dinamica socială, hiperdezvoltarea prezenteismului, adoptarea a-critică a tot felul de mode și futilități sunt elemente care pot stimula reflexe conservatoare. Cu precădere instituțiile – și statul, ca sumă geometrică a acestora – sunt tentate de conservatorism și izolaționism. E și o doză de firesc aici pentru că ele nu își permit aventura pe terenuri necartografiate. Însă răspunsul corect este cartografierea noilor realități, redefinirea strategică și tactică. Nu discursul romantic și ultraconservator. Pentru că în noua tranziție, ca în toate tranzițiile de până acum, unele state vor da faliment și unele vor prospera, iar inadaptarea e drumul sigur spre eșec.

***Dacă substanța
noii lumi este
creativă și culturală,
atitudinea critică,
disponibilitatea,
stimularea accesului,
interculturalitatea și
multidisciplinaritatea,
polilingvismul,
mobilitatea constituie
primele trepte ale
adaptării și ale
succesului.***

Când noile tehnologii și globalizarea se vor osifica și ele într-o măsură, noua societate va păstra mult mai multe lucruri din cea veche decât am fi astăzi tentați să credem. Și nu tehnologiile-vedetă de azi vor fi cele pe care istoria le va reține, ci elemente de substrat ideatic și social cărora azi nici nu le intuim valoarea. Însă, dacă substanța noii lumi este creativă și culturală, atitudinea critică, disponibilitatea, stimularea accesului, interculturalitatea și multidisciplinaritatea, polilingvismul, mobilitatea constituie primele trepte ale adaptării și ale succesului.

Lupta contra ignoranței, un proces înnăscut

JEAN-JCQUES ASKENASY

Filosoful și eseistul Andrei Gabriel Pleșu a ținut o conferință despre prostie, pe care o consider excepțională pentru umorul narativului ei. Eu voi aborda același subiect dintr-o perspectivă mai aridă, concluzia fiind însă asemănătoare. Dânsul consideră că toți rămânem proști, eu voi analiza raportul dintre ignoranță/ cunoaștere pentru a ajunge la aceeași concluzie, că toți murim ignoranți. LCI-ul (Lupta contra ignoranței) din creierul nostru dăinuie până la moarte, el este motorul procesului de învățare. LCI și cunoașterea sunt infinite, dar capacitatea noastră de a cunoaște și de a elimina ignoranța este finită. Ignoranța este lipsa de cunoaștere și nu lipsă de inteligență. Inteligența și cunoașterea sunt două fenomene diferite. Un ignorant poate fi inteligent și un cunoscător poate fi lipsit de inteligență. Cunoașterea este legată de memorie, adică de capacitatea de înmagazinare, care este un proces independent, în timp ce inteligența este legată de capacitatea de raționament. Platon descrie în „Apologie” cum Socrate, în fața plenului de judecată, preferă să refuze, cu riscul morții, o gândire ignorantă, adică lipsită de un

raționament logic. Ignoranța ca și cunoașterea sunt fenomene veșnice, existente în creierul nostru, ca o unitate a contrariilor de tip hegelian. Nu s-a născut încă un creier care să cunoască totul și un ignorant care să nu cunoască nimic. Toți suntem ignoranți, chiar și premianții Nobel, și toți suntem cunoscători, chiar și imbecilii și idioții.

Încă din scrierile lui Socrate, citate de Platon, cunoașterea este intuitivă ca un impuls. La peste 2000 de ani, odată cu descoperirea genomului, s-a constatat că 80% din genele umane sunt angrenate în funcțiile creierului. Cercetările despre genele implicate în LCI sunt în plină desfășurare. Setea de cunoaștere se transmite în mod ereditar de la un *homo sapiens* la altul. Existența formei înnăscute de LCI este dezvoltată de Henri Louis Bergson în cartea sa „Evoluția creatoare”, ca „Vital impetus”, și de preotul iezuit Pierre Teilhard de Chardin, în cartea sa „Fenomenul uman”, ca o forță fundamentală, precum și de mulți alții. În zilele noastre cyberul mondializează cunoașterea și, aidoma biosferei și atmosferei, există ca noosferă a cunoașterii globalizate. Larga rețea mondială (www) construiește o nouă biosferă în jurul planetei, așadar cum există o atmosferă electro-magnetică, există și o „noosferă”, care reprezintă sfera totalului gândurilor oamenilor.

S-a pus întrebarea care este punctul de plecare al cunoașterii, deci și al ignoranței, în viața unui om? Odată întrebarea pusă, s-a născut firește și controversa răspunsului. Controversa dintre teza „tabula rasa” și existența unor forme de cunoaștere care se transmit ereditar în creierul nou-născutului. Susținătorilor *tabulei rasa*, adică a stării curate de orice cunoaștere la naștere sau a creierului gol, i s-au opus susținătorii „inatismului”, adică al unui conținut de cunoaștere ereditară a creierului la naștere. *Inatismul*, existent încă din Evul Mediu, este preluat de Francis Galton, fondatorul eugeniei (influențe care pot bloca genele cunoașterii din afara genomului). *Inatismul* a mai găsit un sprijin în studiile despre gemenii univitelini (identici). Thomas Bouchard, în anul 1984, studiază aproximativ 100 de gemeni univitelini despărțiți la naștere, din vestul Statelor Unite, și găsește asemănări în viața lor. Spre exemplu, după 39 de ani de despărțire doi gemeni, la aceeași vârstă, dau câinelui lor aceeași denumire, „Toi”, ambii se ocupă de dulgherie, unul ca meserie, altul ca hoby, ambii se căsătoresc cu o fată având numele de „Bety” și ambii dau numele „James Alain” copilului lor. Noi studii asupra noilor născuți au evidențiat existența unei interacțiuni între gemenii univitelini în stadiul embrionar, pe baza utilizării tehnicilor ultrasunetelor și a analizelor kinematice.

Lupta contra ignoranței este un sistem înăscut, existent în creierul nostru de la naștere și până la moarte. LCI este motorul învățării și nu poate fi finalizat vreodată. Megasavanții memoriei și mnemiștii, într-un anumit stadiu al cunoașterii, își epuizează capacitatea de înmagazinare, mai ales cei care nu au inteligența necesară pentru a deosebi esențialul de neesențial. În epoca modernă, cunoașterea stă la dispoziția degetelor noastre pe claviatura computerului și fiecare dintre noi își alege ceea ce îl interesează. Știința de a alege cunoașterea este știința zilelor noastre. Cunoașterea nu este egală cu aflarea adevărului, cunoașterea este drumul care în mod virtual conduce spre un foarte depărtat adevăr, schimbător și el. Cunoașterea este supusă zilnic unei medii manipulate politic. LCI-ul aparține deseori unor creiere aflate în două situații opuse, cei ce văd jumătatea goală a paharului și cei care văd jumătatea lui plină, rezultatele mediei fiind dependente de creierul pe care se așază.

***În epoca modernă,
cunoașterea stă la
dispoziția degetelor
noastre pe claviatura
computerului și
fiecare dintre noi
își alege ceea ce îl
interesează. Știința de
a alege cunoașterea
este știința zilelor
noastre.***

Creierul este kohinoorul din coroana corpului uman, care, cu cele 100 de miliarde de neuroni, aidoma celor 100 de miliarde de stele care alcătuiesc galaxia Calea Lactee, dialoghează între ei prin cele 10 catralioane de sinapse, realizând o complexitate egală celei intergalactice. Acest dar l-am primit de la natură, așa cum ne-a descris-o Spinoza, „Deus sive Natura”, cea care ne dă speranța că vom ajunge la ziua în care cunoașterea va învinge ignoranța. Oare acea zi va fi ziua când viața va învinge moartea sau va fi sfârșitul?

Limba veche și-înțeleaptă...

IOAN-AUREL POP

Există în obiceiul unor persoane publice, care vorbesc și scriu pe la televiziuni și pe la alte mijloace de difuzare în masă, tendința de a epata, de a folosi termeni prețioși, neologisme, hiperurbanisme sau, pur și simplu, cuvinte al căror sens nu îl înțeleg. Omul nu mai este copleșit de treburi, ci excedat, ceea ce a intrat oarecum în uz și se justifică. Ce facem însă cu expresia „om determinat să facă un lucru”, cu sensul de om hotărât să facă ceva? Determinarea înseamnă, în românește, stabilirea limitelor între care se situează un lucru, un fenomen, un fapt, dar mai înseamnă și identificare sau operație logică prin care se trece de la noțiuni generale la noțiuni mai puțin generale și cu o sferă mai restrânsă, dar cu un conținut mai bogat, sau precizare a caracterelor, a însușirilor (cantitative, calitative etc.) ale unui obiect, ale unui fenomen etc. (în vederea identificării sau repartizării în categorii) sau chiar, în gramatică, precizarea sensului unui cuvânt sau al unei propoziții cu ajutorul unui determinant. Or, din moment ce în engleză determinare înseamnă hotărâre sau acțiunea de a fi hotărât, decis, gata să faci cu orice preț ceva, sensul acesta s-a preluat în românește, fără niciun motiv serios. Faptul în sine creează o imensă confuzie. De ce să fii determinat să faci ceva, din moment ce trebuie să fii hotărât să o faci? A fi determinat să faci un lucru înseamnă, în românește, să te silească cineva sau ceva să o faci. Prin urmare, este mult mai bine și mai sigur să uzăm cuvintele

vechi și înțelepte, cu sensurile lor consacrate. În filmele americane, se aude des expresia „You are pathetic!”, ceea ce înseamnă „Tu ești jalnic!”, adică slab, demn de milă, neajutorat, jenant, penibil. A traduce „You are pathetic!” cu „Tu ești patetic” este lipsit de orice logică, fiindcă, în românește, patetic înseamnă plin de patos, impresionant, înduioșător, emoționant și chiar înălțător. La fel, „facility”, în engleză, înseamnă un loc anume, o clădire, o unitate construită, o piesă de echipament destinată unui scop particular. Prin urmare, a traduce „facility” cu facilitate este aberant, în condițiile în care sensul cuvântului facilitate în românește este cu totul altul, anume ușurință, înlesnire, abilitate. Prin poșta electronică primim adesea mesaje și ni se atrage atenția că unele au „atașament”, ceea ce este, iarăși, lipsit de sens în românește. Termenul „attachment” din engleză înseamnă în limba noastră anexă, element atașat, dar nu atașament. Atașament, cum se știe, semnifică un sentiment de afecțiune puternică față de cineva și nu o anexă a ceva. De altminteri, e-mail-ul ne-a creat multe deprinderi proaste, între care și ideea de a începe un text de scrisoare cu „Bună!” sau cu „Bună ziua!”. Obiceiul vine, desigur, din englezescul „Hi!”, o formă familiară și uzuală de salut, tradusă cel mai adesea în românește chiar cu „Salut!”. Dar cum să-i spui cuiva în românește „Bună!” sau „Bună ziua!”, din moment ce nu-l ai în față ta? De când e lumea, se zice la noi „Bună ziua!” când te întâlnești cu cineva pe uliță, pe drum, pe cărare, pe stradă, într-un loc public, când intri într-o încăpere etc. În stilul epistolar – vehiculat prin poșta clasică de odinioară

și prin poșta electronică de acum – formulele sunt cu totul altele, dar sunt foarte numeroase și nuanțate: „Stimată doamnă X/ Stimate domnule X”, „Dragă Marine”, „Onorate coleg”, „Distinse domnule profesor” etc. De ce să nu folosim în scris o formulă de adresare existentă în loc de „Bună ziua!”? Tot din engleză ne vine și frumoasa urare „Să aveți o zi bună!” sau, mai pe scurt, „O zi bună!”. S-a impus repede, ca o noutate plăcută și binevenită, ca și cum noi, în românește, nu am fi cunoscut niciodată ceva similar. Dar, oare, „Bună ziua!” ce sens va fi având? Mai demult, prin satele noastre care azi nu mai sunt, la urarea „Bună ziua!”, se răspundea „Ziua bună!” sau, mai frumos, cu „Bună să vă fie inima!”. Tot sub influența unor obiceiuri de pe alte meridiane, în adunările publice de la noi, vorbitorii care se perindă la microfon simt nevoia ca, înainte de a-și începe intervenția, să le spună ascultătorilor „Bună ziua!”. Ce rost are, când, la intrarea în sală sau în momentul întâlnirii, cei care se cunosc se salută cu „Bună ziua!”? Formulele de adresare în fața unei adunări sunt „Doamnelor și domnilor” sau „Stimați participanți” ori altminteri, în funcție de situație. În niciun caz, nu este corect să spunem „Stimat auditoriu”, pentru că auditoriu înseamnă, în înțelesul primar și consacrat, sală în care se adună publicul, studenții, asistența. Or, noi nu ne adresăm unei construcții sau unei săli goale, ci oamenilor din sală. Chiar și formula „Stimată audiență” creează confuzii, fiindcă audiența este, de regulă, întrevăderea acordată unui solicitant de către o persoană cu funcție de răspundere, timpul cât durează o audiență sau interesul pe care cineva îl poartă celui care i se adresează, trezirea interesului unui public numeros, influența asupra unui mare număr de persoane, o ședință publică a tribunalului în care sunt ascultate părțile și pledoariile și este pronunțată sentința. Oare „Stimați ascultători” nu ar suna mai propriu și mai pe românește?

De asemenea, în evul acesta grăbit și digitalizat, nici „Poftă bună!” nu mai zicem cum și când trebuie. Nu vi s-a întâmplat, la restaurant sau, pardon!, la fast-food, să vă spună chelnerul sau vânzătorul „Să aveți poftă!” și nu „Poftă bună!”? Ce va fi având rău în ea această veche și frumoasă urare de „Poftă bună?”. Ea nici nu există în toate limbile. De exemplu, englezii au „Enjoy the meal!”, adică „Bucură-te de masă!”, fapt pentru care este fără sens să spui „Good appetite!”,

Mai ales în marile orașe, majoritatea denumirilor de magazine, instituții și alte locuri publice este în limba engleză: fastfood, snack bar, coffee shop, mega image, drinks etc.

cum mai auzi pe câte-un român spunând, precum coana Chirița odinioară. În aceeași situație se află termenul „resort”. De multe ori, firmele de prezentare ale hotelurilor sau complexelor hoteliere din România conțin formula „resort & spa”, precedată, în anumite cazuri, și de „wellness”. Acesta din urmă este un termen englezesc, neintrat în vreun fel în vocabularul limbii române și care vine de la adverbul „well”, adică bine, el însemnând o stare foarte bună de sănătate fizică și mintală. Spa este un oraș în Belgia la sud-est de Liège, vestit încă din Evul Mediu pentru apele sale minerale curative. De-aici, unii folosesc denumirea pentru orice stațiune balneoclimaterică.

Mai ales în marile orașe, majoritatea denumirilor de magazine, instituții și alte locuri publice este în limba engleză: fastfood, snack bar, coffee shop, mega image, drinks etc.

Substantivul comun „spa” vine însă de la inițialele cuvintelor formulării latine *sanitas per aquam*, adică „sănătate prin apă”. Englezii au preluat termenul „spa” ca denumire generică pentru practici de relaxare, precum masaj, gimnastică, saună, băi cu apă termală, sport etc. În limba română, termenul acesta nu a pătruns încă la nivel comun, fiind folosit doar în anumite cercuri. Cu noțiunea de „resort” este, însă, o altă poveste, fiindcă aceasta, folosită în românește, creează o serie de confuzii. Conform dicționarelor limbii noastre, „resort” înseamnă un organ de mașină

care servește la realizarea legăturilor elastice dintre diferite elemente ale unui sistem tehnic sau sursă de energie fizică ori morală, suport moral, imbold, dar și domeniu de activitate sau autoritate (organ etc.) ori a ține de competența, de specialitatea cuiva, a intra în atribuțiile cuiva. În engleză, înțelesul comun al cuvântului „resort” este acela de loc frecventat pentru vacanță ori recreere. Un român, când aude cuvântul resort, se gândește mai întâi la o piesă mecanică, la un sector sau domeniu de activitate, la un motiv care te poate împinge spre ceva, dar nu la un complex de vacanță, la o stațiune sau la un hotel dotat cu bazin, sală de gimnastică, de masaj etc. Firește că, în loc să scriem mimetic „resort and spa” – ceea ce multor români nu le spune nimic – am putea foarte bine să scriem „băi și recreere” sau „sănătate și relaxare” ori altceva care să sune românește.

Fenomenul este îngrijorător și în ceea ce privește celelalte firme, în general. Mai ales în marile orașe, majoritatea denumirilor de magazine, instituții și alte locuri publice este în limba engleză: fastfood, snack bar, coffee shop, mega image, drinks etc. Intrarea în limba română a neologismelor farmacie, restaurant, frizerie, delicatose, patiserie etc. – devenite nume de locuri publice – s-a făcut treptat, în timp, astfel încât graiul a avut răgazul necesar să le asimileze. Avalanșa de astăzi devine, însă, copleșitoare în toate domeniile și riscă să conducă la limbaje artificiale și paralele.

Ce frumos ar fi să vorbim din când în când și românește! Adică să nu mai mergem în locații, ci în locuri, să nu mai fim determinați, ci hotărâți, să nu mai avem oportunități, ci ocazii, să zicem „poftă bună”, „ziua bună” etc. Ce frumos era când, după răspunsul la întrebarea „Câți ani ai?”, urma fireasca urare „Mulți înainte!” ori „Să crești mare!”. Sau câtă temeinicie și așezare se desprinde din răspunsul „Să vă fie de bine!”, care mai vine încă (tot mai rar) după obișnuitul „Mulțumesc pentru masă!”. În câte limbi europene există astfel de replici cu tâlc? S-ar cuveni, de aceea, ca părinți și ca bunici (bunei), să-i învățăm pe micuți „limba veche și-înțeleaptă”, deoarece turnarea ei în „formă nouă” vine de la sine, odată cu graba aceasta a planetei. Dar, în lipsa fundamentului limbii celei bune, a limbii „ca un fagure de miere”, formele noi și pripite ajung ridicole și nu se altoiesc în mod rânduit.

Iulia Hasdeu și alte , destine feminine

DORICA BOLTAȘU NICOLAE

Am discutat despre avangardă la un curs opțional și am primit întrebarea de ce printre reprezentanții acestei spectaculoase mișcări artistice nu se numără nicio femeie, fiindcă trecusem în revistă doar cele mai cunoscute nume, toate de bărbați. Mi-am cerut scuze și am pus imediat două scriitoare despre care știam: Mina Loy și Céline Arnaud, ambele „figuri uitate” ale avangardei europene de la începutul secolului al XX-lea.

Despre Mina Loy, într-un volum consacrat avangardei, Andrei Codrescu spunea: „dacă ar fi demonstrat mai mult interes în tratarea poeziei sale, ar fi fost mai influentă decât Ezra Pound și T.S. Eliot și ar fi vindecat cu versul ei cosmic, dar amărui-ironic, prăpastia

care s-a creat mai apoi în poezia americană între poundieni și eliotieni, o prăpastie care devine, cu trecerea timpului, tot mai largă”. Despre Céline Arnaud, poetă suprarealistă de origine română și apropiată de cercul dadaist de la Paris, inițiatoare a unui „program proiectivist”, cercetătoarea Iulia Dondorici a afirmat că a fost destul de devreme marginalizată și prezentă doar în note de subsol și paranteze, în pofida inteligenței ei și a originalității frapante a operei. Probabil este foarte mare obișnuința noastră, este mai greu de evitat comoditatea de a reproduce informația preluată din literatura școlară, din programe și manuale, făcute la rândul lor după istoriile literare consacrate, mai vechi sau mai noi. La început nici nu observăm, apoi continuăm cu ce știm deja ca fiind sigur, uneori doar din lipsă de timp, ignorând prejudecăți, lacune, idiosincrazii ale altora pe care ni le-am însușit cu entuziasm la un moment dat din „tradiție”.

Cum la 14 noiembrie s-au împlinesc 150 de ani de la nașterea lui Iulia Hasdeu, m-am gândit la exemplul acestei fete geniale și la ratarea destinului ei artistic

De foarte multe ori se afirmă (și se crede probabil de și mai multe ori) că femeia are multe calități, dar clar este incapabilă de geniu (concept romantic, însușit însă de mulți intelectuali bărbați), care rămâne în viziunea multora apanajul masculin. Ca și cum profunzimea, intuiția, gândirea unei femei sunt incapabile de anvergură...

cauzat de moartea prematură. Mai întâi, este exemplară fiindcă de foarte multe ori se afirmă (și se crede probabil de și mai multe ori) că femeia are multe calități, dar clar este incapabilă de geniu (concept romantic, însușit însă de mulți intelectuali bărbați), care rămâne în viziunea multora apanajul masculin. Ca și cum profunzimea, intuiția, gândirea unei femei sunt incapabile de anvergură, iar calitățile ei, chiar recunoscute, nu pot egala cunoașterea majoră, țin mai cu seamă de viețuire și eventual de râvnitele energii sexuale. Prejudicata este larg răspândită pentru domeniul umanist și cel legat de filosofie, dar mai cu seamă pentru științele exacte, precum matematicile superioare și noile tehnologii. Abia în ultimele decenii au început să circule nume feminine în jurul marilor premii și al unor descoperiri. De asemenea, apar în spațiul public documentare și cărți și articole despre personalități feminine ca Milena Marić, prima soție a lui Albert Einstein, la rândul ei fiziciană și minte scriitoare, care a luptat să fie primită în universitățile vremii, dominate de bărbați; contribuția ei științifică, matematică, la cercetările celebrului soț a fost recunoscută de Einstein însuși.

O altă idee care reverberează din destinul tragic al Luliei Hasdeu se regăsește tragic-ironic într-un motto al vieții ei scurte și atât de promițătoare: „voi reuși prin mine însămi”. Un crez al încrederii în propria valoare și unul etic în egală măsură. Nici genialitatea și nici crezul nu i-au fost de folos în lupta cu fatalitatea, cu propriul trup și cu medicina timpului. Atât de greu se realizează acest „prin mine însămi”, încât riscă să fie uitat de înseși femeile care vor „să reușească”. Nu are rost să exemplificăm cu false și vane „succese” sociale clădite pe cu totul alte criterii decât propriile forțe, propriile intuiții, corectitudine și profesionalism. Sunt destule. Vinovate de uitarea acestui „prin mine însămi” pot fi educația, contextul, presiunea socială, dorința de izbândă facilă, regulile vechi ale lumii bărbaților folosite acum pe dos și multe altele.

Cred însă că, mai ales pentru cei foarte tineri, crezul etic al Luliei Hasdeu și reverberația unui geniu feminin pot fi inspirație pentru întreaga viață.

O istorie a Bistriței

ANDREI MIC

Lucrarea „România din Bistrița. Studii. Documente. Mărturii”, o cercetare a autorilor Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, urmărește „să fixeze o mulțime de aspecte ale vieții provinciale ardeleno și locale bistrițene”. Zona de interes a lucrării este o zonă dominată socio-politic, cultural și economic de populația săsească din Evul Mediu și până în a doua jumătate a epocii moderne, când, odată cu definitivarea procesului de reorganizare administrativă a Transilvaniei din 1876, a început să se afirme treptat segmentul românesc.

Autorii evidențiază istoria orașului Bistrița din momentul primei sale atestări documentare (sub denumirea „Bistriche” într-un document emis în limba latină în 16 iulie 1264 de către Papa Urban al IV-lea) și până în contemporaneitate. Unul dintre capitolele esențiale ale referențialului de față este capitolul „Mentalități și atitudini ale bistrițenilor în perioada Primului Război Mondial”, în cadrul căruia Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu au conturat prin analiza și interpretarea unor surse bibliografice, unele inedite (jurnalele, memoriile tipografului Gustav Zikeli, ale politicianului Victor Moldovan etc.), fresca societății bistrițene din preajma Primului Război Mondial. Construirea căii ferate Suceava-Viena, pentru continuarea și eficientizarea aprovizionării cu alimente și resurse naturale a întregului Imperiu Austro-Ungar, știrea falsă a pătrunderii trupelor ruse pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud în 1914, care a accentuat teama bistrițenilor față de război, determinându-i chiar să părăsească Bistrița, acutizarea crizei alimentare și a creșterii prețurilor în 1915, precum și primirea și

îngrijirea unui număr semnificativ de soldați răniți pe front și de refugiați bucovineni în iunie 1916 ca urmare a ofensivei rusești din Bucovina, comitatul Bistrița-Năsăud fiind declarat în aceeași lună „zonă de război, iar orașul Bistrița, localitate de etapă”, reprezintă câteva dintre elementele definitorii pentru ilustrarea atmosferei locale și regionale a Primului Război Mondial.

Restituirea documentară și vizuală detaliată a principalelor etape care au vizat extinderea și redenumirea treptată a Pieței Rossmarkt (de sorginte medievală) în Piața Unirii în anul 1934, creșterea demografică treptată a segmentului românesc precum și destinderea climatului local și regional din perspectivă socio-politică, economică și militară ca urmare a destrămării Imperiului Austro-Ungar (31 octombrie 1918), a încheierii Primului Război Mondial (11 noiembrie 1918) și a realizării Marii Uniri Naționale de la Alba-Iulia (1 decembrie 1918) reprezintă o altă linie directoare a acestei cărți. Totodată, autorii tratează problematica exilului forțat al principelui Carol al II-lea în Bistrița (noiembrie 1919) și a momentului de turnură (ianuarie 1920) care a determinat revenirea principelui la statutul de moștenitor al tronului României în 1920, putând descoperi și descrierea vizitelor regelui Carol al II-lea din iunie 1930 și iunie 1934 în Bistrița și Năsăud.

Cartea cuprinde fotografii inedite provenite din arhivele Direcțiilor Județene Bistrița-Năsăud și Cluj, arhiva Muzeului Grăniceresc din Năsăud și din colecțiile familiale bistrițene, care înfățișează diferite momente, obiective turistice și personalități care au contribuit semnificativ de-a lungul istoriei în planul dezvoltării Bistriței din perspectivă socio-politică, culturală sau economică.

O istorie culturală a suportului de cuțit

De la
Erasmus din Rotterdam
la Pactul de la Varșovia

RADU PIRCĂ

Îl găsești prin lucrurile rămase de la bunici ori străbunici, un intrus ascuns în cutiile de argintărie. Dacă nu-i cunoști menirea, ai fi îndemnat să crezi că a avut odinioară o întrebuințare și acum s-ar fi stricat sau ar fi o parte dintr-un întreg imposibil de imaginat; dar nimic nu o dovedește, nicio spărtură sau lipitură. Pare, e adevărat, lipsit de sens, dar în același timp, în felul său, complet. Pușinii care îi mai știu rostul îi spun suport sau scăunel de cuțit. Și mai pușinii îi cunosc numele original, „Messerbänkchen”, căci singura țară unde se mai fabrică pe scară largă și mai poate fi comandat chiar și pe Amazon este Germania.

Nimeni nu știe precis când a apărut. Printre colecționarii de antichități circulă legenda că ar data din vremea lui Henric al VIII-lea al Angliei, mare amator

de ospete de nuntă, și nu numai. Pare însă absurd, căci de la Erasmus din Rotterdam, contemporan al prea-căsătoritului rege englez, aflăm că manierele la masă erau mult prea simple pentru a fi nevoie de un astfel de accesoriu: „paharul și cuțitul, bine curățate, să-ți stea în dreapta, iar pâinea la stânga. Unii au obiceiul să-și bage labele în farfurie imediat ce s-au pus la masă. Numai lupii mai fac asta”. Nici la 1700, când viitorul sfânt Jean-Baptiste de La Salle pune în scris „regulile de bună-purtare și civilizație creștină”, suportul de cuțit nu ni se arată. „Dacă s-a murdărit cuțitul, e excesiv de nepolitic să îl lingi și complet lipsit de respect să îl ștergi de fața de masă; folosește un șervet”, scrie Sfântul, care precizează că „la masă, cuțitul nu trebuie ținut în mână tot timpul, ci îl pui jos și îl iei când ai nevoie de el”.

Cel mai vechi suport păstrat poate fi văzut la Victoria & Albert și datează de pe la 1760. Adică tocmai din acea epocă în care, potrivit lui Norbert Elias, „elita franceză a atins standardele de maniere la masă – și nu numai – care au fost adoptate apoi

de întreaga societate civilizată". Tot Elias vorbește și de o „îmburghezire” a rolului cuțitului care, dată fiind asocierea sa cu violența aristocratică, a fost „înconjurat de-a lungul timpului de un adevărat zid de interdicții” și tabuuri. Domesticirea cuțitului își atinge astfel apogeul odată cu apariția suportului, care permite ca „folosirea și chiar ținerea în mână a cuțitului să fie complet evitate atunci când nu sunt indispensabile” - fără să încalce, în același timp, nici tabuul pățării feței de masă.

Încet, dar sigur, elitele vest-europene încep în preajma Revoluției Franceze să folosească suporturi de cuțit. Sunt făcute inițial din porțelan de Meissen, Sevres, Delft ori Bow sau chiar din cristal, ceea ce ar putea explica numărul mic de exemple care au supraviețuit. Probabil cele mai bine atestate istoric sunt cele pe care, pe la 1786, regele Prusiei i le-a dăruit amantei sale oficiale, Wilhelmine von Lichtenau, care îi făcuse șase copii și îi servea în același timp și drept ministru al Culturii. Odată cu un palat în inima Berlinului, Wilhelmine a primit cadou de la Frederic Wilhelm al II-lea și un set de „Messerbänkchen” decorate cu mesaje pline de demnitate monarhică precum precum „Guriță, ce mai dorești?”; „Mi-e bine aici” sau „Să mai bem un rând”. La moartea regelui, un deceniu mai târziu, succesorul lui a confiscat atât palatul, cât și suporturile, și a întocmit, cu rigoare prusacă, un inventar grație căruia știm de existența lor, căci obiectele în sine au dispărut fără urmă. De la mijlocul veacului al XIX-lea, suporturile din materiale ceramice sunt înlocuite cu cele de metal, mai solide, dar și mai ieftine. Devin astfel un accesoriu indispensabil în orice familie respectabilă. Doar în Statele Unite nu reușesc să prindă, fiind privite ca un obicei continental – mai precis, francez – și ca obiecte de colecție, nu și de uz practic.

În epoca victoriană, suportul de cuțit își cunoaște perioada de glorie, ca protector al curățeniei virginale a feței de masă burgheze și parte dintr-un ritual elaborat al așezării tacâmurilor. „Cuțitul se pune în dreapta, cu lama întoarsă spre farfurie și sprijinit pe suport. Lingurița trebuie așezată lângă ele, cu partea concavă în jos, sprijinită și ea pe suportul de cuțit. Alături poate sta și furculița pentru scoici”, precizează un ghid pentru stăpâni și servitori de la 1884. Un salt

***În epoca victoriană,
suportul de cuțit își
cunoaște perioada de
glorie, ca protector al
curățeniei virginale
a feței de masă
burgheze și parte
dintr-un ritual
elaborat al așezării
tacâmurilor.***

uriaș de la paharul, cuțitul și codrul de pâine ale lui Erasmus.

Dar popularitatea aduce și declinul suportului de cuțit. Devenit mult prea comun, e privit ca un accesoriu mic-burghez. La nici un sfert de secol distanță, un alt ghid pentru stăpâni și servitori afirmă fără drept de apel că „suporturile de cuțit nu au ce căuta la mese elegante și la dineuri oficiale”. Motivul: într-o casă respectabilă, tacâmurile se schimbă după fiecare fel de mâncare. Așa că suportul e folosit doar de cei care iau masa acasă, fără fast și cu grija de a nu murdări nici fața de masă și nici mai mult de un rând de tacâmuri. Iar Proust, când vorbește ironic prin vocea naratorului în „Prizoniera” despre „prismele de sticlă pentru sprijinit cuțitul ce proiectează lumini la fel de colorate și frumoase ca vitraliile catedralei din Chartres”, le plasează în sufrageriile „caselor mic-burgheze din noile cartiere”. Semn suprem al banalității: în Primul Război Mondial, unul dintre cele mai simple obstacole cu sârmă ghimpată va fi botezat de soldații britanici „knife-rest”.

***Suportul de cuțit
va cunoaște gloria
literară abia după
decăderea sa din rolul
de obiect funcțional,
în trilogia lui Samuel
Beckett, unde este
misteriosul obiect
din argint care îl
„bântuie” pe Molloy.***

În același timp, sociologul francez Claudine Marenco remarcă și faptul că, în prima jumătate a secolului XX, suportul de cuțit „rămâne un accesoriu de lux, folosit doar în casele celor foarte bogați” în zone periferice, precum Quebec și, putem adăuga, România. Iar Liane de Pougy, dansatoarea de la Folies Bergère devenită „prințesă de România” prin căsătoria cu George Ghica, sugerează și o altă utilizare: ca pretext de seducție: „și-a pus furculița lui murdară pe suportul de cuțit al Camillei”.

Însă suportul de cuțit va cunoaște gloria literară abia după decăderea sa din rolul de obiect funcțional, în trilogia lui Samuel Beckett, unde este misteriosul obiect din argint care îl „bântuie” pe Molloy. În romanul din 1951 - când deja „porte-couteaux” erau pe cale de dispariție de pe mesele europenilor - Molloy fură de la Lousse un suport identic cu cel din ilustrație, dar nu știe la ce folosește și nici măcar nu poate „schița o ipoteză în acest sens”. În loc să-l

vândă, cum face cu restul argintăriei furate, Molloy se atașează de el și ajunge aproape să venerateze misteriosul artefact, a cărui funcționalitate știe că-i va rămâne pentru totdeauna ascunsă și pe care, tocmai de aceea, simte că îl poate interoga „fără vreo finalitate sau vreun pericol”. Logica - sau absurdul - scenei sunt dezvăluite în a doua parte, al cărei protagonist, Moran, descrie cum, la masă, obișnuiește să se joace cu suportul de cuțit în așteptarea supei. Paradoxal, Beckett întărește astfel ideea că Moran și Molloy sunt unul și același personaj care știe și nu știe ce este un suport de cuțit, la fel cum, la finalul cărții, plouă și nu plouă, este și nu este miezul nopții.

În „Malone murind”, suportul reapare, sau, mai bine zis, dispare din nou. De data aceasta, dintre lucrurile lui Macmann, care au fost toate „considerate fără nicio valoare și bune de aruncat la coș, cu excepția unui mic suport de cuțit din argint pe care putea oricând să îl ceară înapoi” și care face legătura între personajele celor două cărți.

De ce e atât de important suportul de cuțit pentru Beckett? A fost la modă o explicație psihanalitică ce asocia acest obiect cu obsesia maternă. Ruby Cohn, odinioară autoritatea supremă în materie de Beckett, susținea că suportul de cuțit e o formă de „trivializare” și „subvertire” a simbolului crucii. Poate mai simplu, e un obiect în același timp familiar, dar și suficient de exotic pentru ca descrierea să nu-l dea de gol, cum s-ar întâmpla, de pildă, în cazul unei furculițe. Dimpotrivă, așa cum e înfățișat de Molloy, suportul pare la fel de misterios ca Odradek al lui Kafka (iar mulți critici, în frunte cu David B. Suchoff, cred că ar fi și inspirat de acesta). Dar, în pofida lui Beckett, suportul de cuțit a dispărut în cea mai mare parte a lumii atât ca referință literară, cât și de pe mese. Ultima lui iterație istorică semnificativă datează din vremea Războiului Rece, când un general NATO anonim, dar cel mai probabil englez, a dat porecla „knife-rest” uneia dintre cele mai banale stații radar sovietice. Cunoscută sub numele de cod P-8, a ajuns în dotarea tuturor armatelor Pactului de la Varșovia. Unul dintre aceste „suporturi de cuțit” apăra și Bucureștii anilor '50-'60 de un atac capitalist care nu a venit niciodată. Iar în Coreea de Nord a vremurilor noastre, analiștii militari susțin că ultimele radare „knife-rest” funcționale tot mai așteaptă încă să vină avioanele americane.

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

**20
DE ANI**

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

Mihai Ignat, câștigătorul
concursului de adaptare scenică
după scrierile lui Augustin Buzura:

Am căutat un echilibru între povestire și reflecție

S-a întâmplat să lucrez la un studiu despre romanul românesc postbelic. Așadar, majoritatea acestor romane le mai citisem o dată, doar că nu cu ochiul dramaturgului, ca să zic așa, ci cu acela al liceanului și apoi al studentului, respectiv al profesorului de Litere. Prin urmare, de data asta am fost atent la valențele teatrale, mai ales că proza lui Augustin Buzura este extensivă, de o mare densitate, dar expusă pe sute de pagini, într-o manieră mai degrabă aluvionară decât intensiv-dramatică. Totuși, paradoxal, aceeași proză are și o dimensiune teatrală, în măsura în care este construită „pe voci” și de către voci, pe o structură dialogală și problematizantă. Mai greu a fost să mă opresc asupra unei scrieri anume și mai ales să găsesc acele fragmente care să constituie un monolog. De fapt, demersul a fost mai degrabă invers: citeam atent nu la întreg, ci vânând pasaje, fragmente și mai ales anumite fragmente, care să se poată închea într-un discurs coerent pe de o parte și dinamic, pe de alta.

Așa se face că am ajuns la „Reviem pentru nebuni și bestii”, roman pe care l-am preferat și pentru că e scris după 1990 și atinge chestiuni atât antedecembriste, cât și post-decembriste, dar și pentru că am găsit acolo materialul ce mi s-a părut potrivit, decupat din relatarea protagonistului, Matei Popa. Exceptând titlul, „Neputința”, întreg textul îi aparține lui Buzura, efortul meu rezumându-se la decuparea pasajelor și la reasamblarea lor într-o logică „monologală”, dramaturgică. E adevărat, uneori am mai schimbat câteva cuvinte, am mai reformulat, însă e vorba mai mult de elemente de legătură, am operat tăieturi ale frazelor în propoziții, am comprimat și reșezat anumite fragmente. În general, am extras din textul romanului, foarte rar am adăugat cuvintele „mele”, cum ar fi titlul, al cărui substrat ideatic însă e de regăsit în relatarea personajului Matei Popa.

În fond, adaptarea mea, în afara operațiunii de selectare, reasamblare și (într-o mai mică măsură) reformulare, a însemnat potențarea dramatismului prin direcționarea discursului spre acele situații, reflecții și concluzii care să pună în evidență tema: neputința. Căci bineînțeles, citind romanul, întâi am detectat o temă (nu neapărat a întregii cărți, deși ar putea fi și așa, dar măcar a unei suite de pasaje ce puteau să se coaguleze într-un monolog de zece pagini), iar aceasta a devenit ghidul meu în procesul de identificare a celor mai potrivite fragmente care să o illustreze.

Prin urmare, în centrul abordării mele a stat ideea de a transmite fapte de viață care să ducă la un mesaj puternic, dar nuanțat, alegând relatarea celor mai urâte și traumatizante experiențe ale protagonistului, relatare al cărei complement îl reprezintă amarele incursiuni introspectivă și autoreflexivă.

Monologul așa cum l-am conceput eu cuprinde în principal evocarea figurilor familiei, precum și a întâmplărilor prin care trece eroul înainte de căderea comunismului. Traumele provocate de mediul închis al regimului politic, respectiv de violarea iubitei sale și de urmările acestui eveniment traumatic (răzbunarea, închisoarea etc.), sunt rememorate din perspectiva vârstei maturității, respectiv a perioadei postdecembriste. Vocea lui Matei Popa scoate din umbra unei epoci cumplite

Matei Popa scoate

din umbra unei

epoci cumplite

silueta tatălui...

silueta tatălui care și-a pierdut, semnificativ, memoria într-un accident minier, profilul fratelui rebel și dornic să fugă din închisoarea ceaușistă, dar și al bunicului aflat la crepuscul; aceeași voce își clamează damnarea prin prisma nenorocirii unui viol care o distruge (și o face să plece din țară) pe iubită, Elena, astfel încât protagonistul nu poate să recurgă decât la răzbunare. Aceasta, însă, nu e dusă până la capăt, căci, deși eroul îl găsește pe capul făptașilor și e gata să-l ucidă, nu o face în cele din urmă, astfel că neputința apărării Elenei din momentele agresiunii e dublată de neputința găsirii unei satisfacții morale. Devenit, după Revoluție, un gazetar de temut, Matei încearcă să combată din nou imoralitatea, mistificarea, nedreptatea, dar constată cu amărăciune că mizeria umană a devenit parte din ființa sa și îl transformă după chipul și asemănarea celor care au renăscut din cenușa comunismului.

După cum se vede, am păstrat „osatura” unei dimensiuni narative, care să dea un sens de urmărit cititorului/spectatorului, iar pentru asta am realizat un colaj din fragmente ce pot fi regăsite în roman pe întinderea a multor zeci de pagini (monologul meu fiind, evident, mult mai redus). Pe de altă parte, am alternat această parte de expunere a unor evenimente, cu descripția (concentrată la câte un portret sau câte o situație) și mai ales cu reflecția, nu doar din considerentul că aceasta e specifică lui Buzura, obsedat de problematizare, ci și din rațiunea de a da monologului consistență ideatică. Altfel spus, am căutat un echilibru între povestire și reflecție, astfel încât viitorul spectator să-și păstreze interesul și în același timp să nu rămână în sfera abstractă a ideilor, zonă evident preferată de scriitor, dată fiind finalitatea etică a operelor sale.

Claudia Mărgărit, câștigătoarea
concursului de scenarii
după scrierile lui Augustin Buzura:

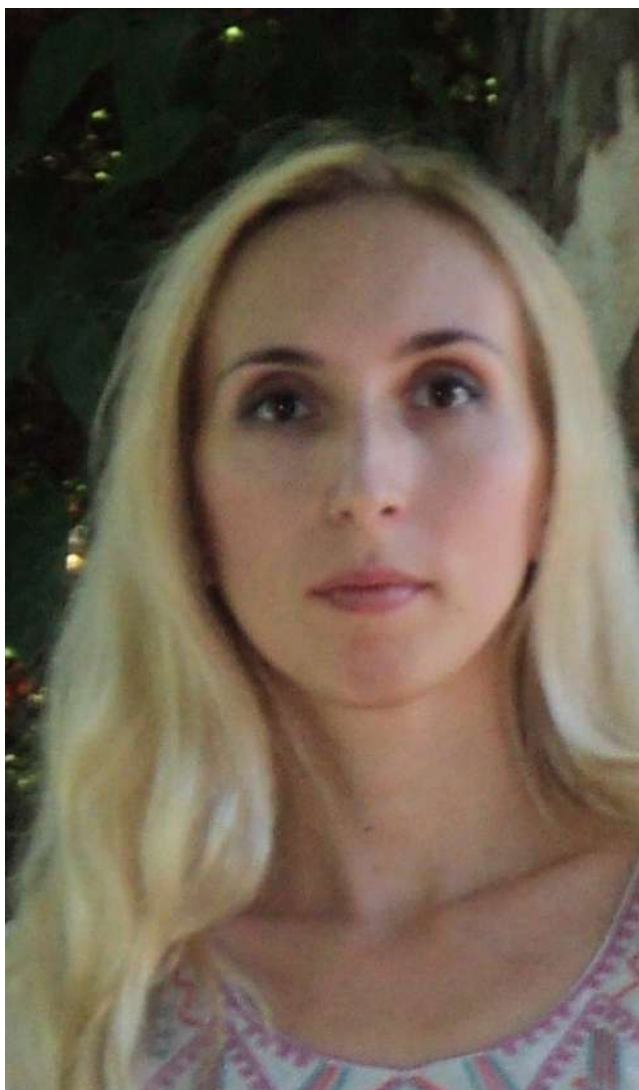
Pentru a spune povestea trebuie să găsești un echivalent în imagini

Întreaga experiență a semănat foarte mult cu o înscriere într-o cursă de maraton. Am citit și recitat cartea, mi-am făcut însemnări și am scris scenariul printre picături, într-o perioadă destul de aglomerată a vieții mele. Umblam tot timpul cu cartea și agenda după mine, notam o idee, reciteam un pasaj în drum spre serviciu, le-am luat și în vacanță, chiar și la Cluj, la TIFF, le-am purtat în geantă. Cum prindeam un moment de pauză, mă mutam cu gândul în orașul fără nume descris de Augustin Buzura și mă apucam de lucru.

Romanul „Vocile nopții” poate fi privit și ca o frescă a unei epoci de tristă amintire, populată cu tot felul de personaje, de caractere, cu iluziile și deziluziile

aferente. Firul narativ se concentrează în jurul tânărului Ștefan Pinteș, aflat într-un moment de răscruce al vieții sale, dar acest fir este parte integrantă a unei țesături alcătuite din poveștile celorlalte personaje, povești ce uneori intersectează acest fir, alteori se desfășoară în paralel cu acesta.

Scenariul, ca de altfel și romanul, spune povestea lui Ștefan Pinteș, cu accent pe zbuciumul său interior, iar pentru asta am ales să păstrez în scenariu acele întâmplări ce nu doar recreează atmosfera acelei perioade din istoria noastră, contextul socio-politic al vremii, ci duc mai departe povestea lui Ștefan spre un deznodământ inevitabil. O altă provocare a fost reprezentată de găsirea unei modalități de transpunere în imagini și de construire a firului epic care să redea balansul

***În cazul adaptării,
alegerea a ceea ce
păstrezi, ce dezvolți,
ce lași deoparte nu
este deloc ușoară.
Și pentru că romanul
domnului Buzura
oferă cititorilor săi
un material foarte
bogat și interesant,
alegerea este cu
atât mai dificilă.***

între starea de vis și cea de trezie ce caracterizează perioada din viața lui Ștefan cuprinsă în roman.

Rigorile cărora trebuie să li se supună un scenariu sunt mult mai drastice în comparație cu celelalte specii literare. Pentru că, da, chiar dacă scopul final al unui scenariu este construcția unui film, în această fază, când totul reprezintă litere și cuvinte pe hârtie, putem vorbi de o construcție literară. Libertatea pe care o oferă un roman autorului său, atât în ceea ce privește întinderea, cât și modul de redare a întâmplărilor povestite, a gândurilor și sentimentelor personajelor se restrânge considerabil când vorbim de scenariu. În cele aproximativ 90 de minute cât durează un film, trebuie să oferi privitorului o poveste încheiată, cursivă și, totodată, incitantă. De asemenea, filmul este un mediu eminent vizual

și pentru a spune povestea trebuie să găsești un echivalent în imagini, o cheie vizuală, prin care să transmiți o stare, un gând, elemente ce pot fi descrise în fraze lungi într-o lucrare scrisă. Așa că, în cazul adaptării, alegerea a ceea ce păstrezi, ce dezvolți, ce lași deoparte nu este deloc ușoară. Și pentru că romanul domnului Buzura oferă cititorilor săi un material foarte bogat și interesant, alegerea este cu atât mai dificilă, dar, în același timp, provocatoare.

Este firesc și obligatoriu să îți imaginezi cadru cu cadru povestea atunci când o scrii, dar filmul este o muncă de echipă, este un produs ce rezultă în urma combinării și completării poveștii cu viziunea regizorală, jocul actorilor, scenografia, montajul, coloana sonoră etc. și doar toate acestea împreună dau dimensiune finală a acestei creații.

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Augustin Buzura

Conștiința scrișului

FRAGMENTE DIN DOSARUL DIN ARHIVELE SECURITĂȚII

- 1-3 Plan de măsuri privind supravegherea lui Augustin Buzura, „BUCUR”
- 4-7 Notă anonimă despre activitatea publicistică și editorială a scriitorului Augustin Buzura
- 8 Fragment despre teroarea Securității
- 9 Fragment din articolul „Direcția Presei - varianta post-revoluționară” din Revista *Cultura* 34 / 10 august 2006
- 10 Fragment din Revista *Cultura* 405 / 17 ianuarie 2013

Din expoziția „Augustin Buzura, Conștiința scrișului” | Organizatori: Fundația Culturală Augustin Buzura, în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române și Academia Română.
(Ana-Maria Vulpescu și Ileana Marin)

▼ Plan de măsuri privind supravegherea lui Augustin Buzura, „BUCUR”

MINISTERUL DE INTERNE
INSPECTORATUL JUDEȚEAN CLUJ

27-06-2002
C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA

2
STRICT SECRET
ex. unic
2. IV. 1974

4 IV 1974.
SE APROBA:

br. *[Signature]*

PLAN DE MASURI

=====

în D.U.I. "BUCUR".-

La data de 21.III.1974 organele de partid au aprobat verificarea prin mijloacele specifice organelor noastre a numitului BUZURA AUGUSTIN, născut la 9.IX.1938 în Soncuta Mare, fiul lui Ilie și Ana, membru P.C.R., scriitor, secretar general de redacție la revista "Tribuna", domiciliat în Cluj Aleea Unirii nr.3.

Luarea măsurii a fost impusă deoarece BUZURA AUGUSTIN a inserat în unele din lucrările sale literare¹⁾, idei potrivnice orânduirii sociale și de stat din țara noastră.

De asemenea, față de mai multe persoane, din enturajul său, s-a dedat la afirmații denigratoare pe marginea politicii economice și social-culturale din R.S.R.

În cadrul D.U.I. ne propunem a stabili, pe baza datelor ce se vor obține, în ce măsură faptele și manifestările potrivnice ale sus-numitului se încadrează și constituie infracțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste prevăzută și pedepsită de art.166 alin.2 C.p.

În acest sens vom lua următoarele măsuri :

1). Dirijarea sursei "AXINTEANU" pentru a stabili atât prin discuții directe cu "BUCUR" cât și prin lecturarea unor lucră-

1. "M.A.I." publicat în "Revista Tribuna" nr.19/8.V.1969;
"Alții" " " " nr.21/22.V.1969;
"Vorbe, Vorbe, Vorbe", revista "Tribuna" 18-43/23.X.1969;
"Pe asfalt rime" Revista "Tribuna" din 2.VII.1970.
"Absentii" roman, retras din librării în 1971
"Sentimentul nopții" respins de la publicare de rev. "Echinox".
"Dincolo de carti" Bloc-notes. Făclia din 13.I.1974
"Pentru cine scriem" " " 10.II.1974.

•/.

▼ Plan de măsuri privind supravegherea lui Augustin Buzura, „BUCUR”

C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA
27-06-2002

- 2 -

ri literare ale acestuia, concepțiile sale politice, cauzele care-l determină să adopte o astfel de poziție, sensul unor afirmații înscrise în scrierile ce le realizează. Va căuta să mai stabilească în ce măsură "BUCUR" posedă scrieri de sertar, dacă are preocupări în acest sens și cine anume ne-ar mai putea confirma poziția politica a sa.

Termen permanent
Răsp.Mr.Oprea Fl.

2). Preluarea sursei "GAVREA" din legătura U.M.0920/F București și dirijarea diversificată pe lângă "BUCUR" în ideea aprofundării datelor ce se dețin precum și a verificării prezente a obiectivului.

Ne va semnala natura relațiilor, frecvența și discuțiile pe care "BUCUR" le întreține la locul de muncă cu persoane din mediul scriitoricesc și artistic. (scriitori, colaboratori externi din Cluj și alte localități).

Termen 1.V.1974 de prelucrare
Răsp.Mr.Oprea Fl.și
Lt.maj.Velea E.

3). În baza datelor ce se vor obține se va hotărî oportunitatea reluării contactelor cu "BUCUR" în ideea temperării și influențării sale pozitive.

4). Se vor studia locurile frecventate de "BUCUR" și în special biroul Uniunii Scriitorilor filiala Cluj, unde se vor instala mijloace speciale, întrucât sînt indici că s-ar discuta probleme ce interesează organele noastre.

Termen 1.VI.1974
Răsp.Mr.Oprea și lt.maj.
Velea Eugen.

5). Se va raporta Direcției I-a București, luarea în lucru a lui "BUCUR", solicitîndu-se sprijinul în cunoașterea evoluției publicării și a conținutului de idei înscrise de către acesta în romanul "Simple note" aflat la editura Cartea Românească.

Termen 15.IV.1974.
Răsp.lt.maj.Velea E.

6). Prin rețeaua informativă "AXINTEANU", "GAVREA" și "VASILE" (din legătura lt.col.Mușuroia Gh.) vom manifesta preocupare pentru prevenirea publicării de către "BUCUR" a unor articole, scrieri, cu conținut interpretativ sub raport politic. În baza datelor ce se vor obține se vor informa la timp organele de partid

./.

▼ Plan de măsuri privind supravegherea lui Augustin Buzura, „BUCUR”

- 3 -

C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA
27-06-2002

pentru a se putea lua măsurile ce se impun.

Prin aceleași surse ca și prin alte mijloace se va urmări în ce măsură "BUCUR", manifestă interes sau sprijină publicarea în "Tribuna" a unor autori a căror lucrări au un conținut ostil sau prezintă în mod denaturat unele aspecte actuale ale politicii partidului și statului nostru. In caz afirmativ se vor lua măsuri preventive.

Termen permanent

7). Se vor lua măsuri specifice U.M.0647 București, pentru stabilirea legăturilor lui "BUCUR" din țară și străinătate. Cele ce vor prezenta interes operativ vor fi lucrate informativ în cooperare cu organele competente ale Ministerului de Interne.

Se va coopera în special cu I.J.Iași și I.M.București al Ministerului de Interne, pentru clarificarea naturii relațiilor pe care "BUCUR" le întreține cu elemente aflate pe raza de responsabilitate a acestor organe.

Termen 15.IV.1974
de sesizare.

8).- Se vor întocmi cu continuitate informări către organele de partid și rapoarte către Dir.I-a București cu principalele probleme de natura operativă ce vor rezulta din lucrarea lui "BUCUR".

Pe parcursul urmăririi informative vom lua și alte măsuri în funcție de necesitățile ce se vor impune în care sens se vor aduce completări prezentul plan.

CRITER OPERATIV
Lt.maj. Telea Eugen

dact.RI.
1 ex./nrd.1004/ -

▼ Notă anonimă despre activitatea publicistică și editorială a scriitorului Augustin Buzura

27-06-2002
C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA

16. III. 1974

9

N O T Ă
*****

Din datele neverificate pe care le deținem în legătură cu numitul BUZURA AUGUSTIN, secretar general de redacție la revista "Tribuna", din Cluj, rezultă următoarele :

Comentind retragerea de pe piață a volumului său de proză "Absentii", a afirmat că acest lucru nu i-ar fi creat altceva decât popularitate, deoarece, ulterior volumul a fost pus în vânzare în Librăria "Universității", din Cluj, epuizându-se urgent.

Problema respectivă a fost readusă în actualitate de către A.BUZURA, atunci când s-a referit la un al doilea volum de proză, intitulat "Simple note", predat Editurii "Cartea Românească", din București, și cu care - după afirmațiile lui -, întâmpină din nou dificultăți.

S-a exprimat că Editura îi cere mereu să scoată, fie un pasaj, fie titlul, pe motiv că unele adevăruri nu pot fi exprimate, invocându-se pretextul că "nu este momentul politic să se spună astfel de lucruri".

Referitor la solicitările editurii de a scoate un pasaj în legătură cu Bucovina, pentru că ar putea fi efectuate relațiile cu unele țări vecine, A.BUZURA a replicat următoarele :

" De ce să nu arătăm un fapt legitim al nostru, al românilor, de vreme ce maghiarii afirmă pe toate drumurile că Ardealul a fost al lor și nu se temereză nici în fața unor argumente strict științifice ?"

• / •

▼ Notă anonimă despre activitatea publicistică și editorială a scriitorului Augustin Buzura

27-06-2002
C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA

- 2 -

10

Se plîngea de faptul că i s-a scos un fragment, unde amintea numele lui Nichifor Crainic, pe motiv că acesta a fost p: motorul curentului gîndirist în literatură.

Concluziv, A.BUZURA a afirmat: "Ori eu sînt nebun, ori momentele ăstea politice se schimbă de la o zi la alta".

Romanul predat Editurii "Cartea Românească", care ar uru să așere într-un tiraj de cca.40.000 de exemplare, își propune - în concepția autorului - să "pună la punct" o serie de probleme, mulți dintre eroii cărții fiind intruchipări ale unor personali-tăți din lumea social-culturală și politică a Clujului.

Din nr.3 al revistei "Echinox" i-a fost scoasă povesti-rea "Sentimentul nopții".

În forma inițială a manuscrisului, A.BUZURA, prin perso-najul său central, aducea anumite replici cu un conținut dușmănos în legătură cu orînduirea socială din țara noastră.

Spre exemplificare, redăm următorul citat:

"Cred că democrația adevărată există doar acolo unde există opoziții, acolo unde poporul are libertatea de a-și alege candidații; eu sînt democrat convins și chiar de aceea nu cred în viitorul comunistilor. . . ."

Pe lîngă aceste puncte de vedere eronate, materializate în parte în scrisul său, A.BUZURA, în discuții cu diferite persoane, se dedă și la unele comentarii necorespunzătoare în legătură cu politica externă promovată de partidul și statul nostru.

În termeni duri, răuvoitori, a căutat să denigreze poli-tica economică a statului nostru în zona Americii Latine.

Începînd din ianuarie 1974 AUGUSTIN BUZURA și-a reluat, de astă dată în coloanele ziarului "Tăclis", publicarea "bloc-notesului", în care face aprecieri necorespunzătoare cu privire

./.

▼ Notă anonimă despre activitatea publicistică și editorială a scriitorului Augustin Buzura

27-06-2002
C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA

- 3 -

11

la anumite aspecte specifice creației literare, sau altor aspecte social-politice din țara noastră.

Astfel, în Făclia nr.8449 din 13.I.1974, sub titlul "Dincolo de cărți", AUGUSTIN BUZURA face unele considerații negative asupra literaturii noastre noi, autospreclindu-se ca fiind un scriitor talentat, înzestrat cu vocația scrisului, dar nu suficient de înțeles și publicat față de alții la modă, pe care-i consideră netalentați, epuizați prin neîntreținere sau chiar impositori, dar pretendenți la "drepturi de autor". Referindu-se cu subînțeles la unul dintre acești voleitari afirmă: "ceea ce mă uimește este că n-a izbutit totuși să scoată un volum în urmă cu vreo 20 de ani, când forma avea mai puțină importanță, când hercicii versificatori se simteau în apele lor".

Speculind un procedeu epic, adică expunând părerile unui cunoscut AUGUSTIN BUZURA își expune unele păreri ciudate despre rostul scrisului în general, despre cititori.

Astfel, în bloc-notesul intitulat "Pentru cine scriem", publicat în ziarul "Făclia" nr.8473, din 10.II.1974, din care redăm un citat, arăta: "Am vrut să scriu . . . Si pentru cine ? Pentru cei care n-au încă idee ce înseamnă carte ? Pentru cei mărunți, sărmani, aflați într-o neîntreruptă căutare a hranei ? Pentru cei proaspăt albevetizați care reduc lumea la înțelegerea lor ? Pentru bipedii care nu fac altceva decât să-si ajusteze capul după pălărie ? Pentru lașii - unși foarte destepți, recunosc -, ce nu ridi că un deget în anărarea lor ? Pentru înconștienții hazoși care transformă orice acte de curaj într-o glumă bună ? Merită cere efortul de a scrie pentru grupul restrâns de inițieti care uneori mai citesc ? Pentru oameni de bine, cinstiti și curajoși - da, merită, dar unde-s și cum să ajungă cartea pînă la ei ?"

./.

▼ Notă anonimă despre activitatea publicistică și editorială a scriitorului Augustin Buzura

- 4 -

C.N.S.A.S.
SERVICIUL
ARHIVA
27-06-2002

12

Autorul lasă să se înțeleagă că "oamenii cinștiți și curajoși" sînt cei "fugiți" peste hotare, sau cei "închiși".

În cuprinsul aceleiași "bloc-notes", AUGUSTIN BUZURA face referiri negative și la activitatea științifică pe care-o consideră zădarnică, "dacă nu devii sef", conchizînd, în final, că: "în realitate scrii pentru tine, nu te gîndesti la nici o categorie umană, scrii să te eliberezi, scrii pur și simplu de multe ori de dragul dreptății, scrii pentru nedreptate, de dragul frumosului scrii tocmai despre urît, de dragul adevărului, descrii minciuna, cu nuanțele pe care le cunoști."

În urmă cu doi ani AUGUSTIN BUZURA a întreținut o rubrică cu același titlu în revista "Tribuna" care i-a fost însă interzisă pe considerente de ordin politic, bine cunoscută fiindu-i virulența cu care ataca anumite aspecte social-economice din țara noastră.

Se comentează negativ faptul că în prezent asemenea materiale apar chiar într-un cotidian județean de partid și stat.

- o o o -

▼ Fragment despre teroarea Securității

nemea lui Ceaușescu)
 ultimii ani au murit sau au fost condamnați politic prea puțini, la o privire
 superficială ai putea crede că, confruntările cu ~~ei~~ ^{nu Securitatea} au fost mai ușoare; nimic
 mai fals, căci deformările pe care le-au produs în sufletul oamenilor prin
 intermediul fricii au fost, în ultimă analiză, mai rele decât moartea. Firește, și
 lor le-a fost frică, mai ales în ultimii ani. Dar frica din ei nu s-a metamorfozat ⁱⁿ
 curaj ori luciditate, n-au înțeles zădărnicia eforturilor lor sau n-au lăsat să se
 vadă, ci au amplificat la rândul lor frica generală, au ^{înăun} ~~cautat~~ ^{cautat} metode și mai
 ingenioase pentru a o impune. Despre complicatele fețe ale acestei morți
 psihice și, desigur, despre frică, m-am străduit să scriu în toate cărțile: ^{era} ~~dar~~
 doar vectorul celei mai cumplite maladii, comunismul cu chip balcanic. Dar
 am scris numai despre frica altora și niciodată despre frica mea... Mi s-a
 părut că ea nu este importantă din moment ce mi-au apărut romanele; frica,
 sănătatea și toate umilințele intrau în preț, erau riscurile meseriei și n-aș fi
 vorbit ^{precară} ~~despre~~ ^{niciodată} ele dacă tocmai când nu mă așteptam, m-am pomenit
 provocat ^{astfel că,} și fără să fi dorit, ~~asta~~ mă văd obligat să privesc înapoi, mai ales că
 acum nu mi-e greu atât de greu. Iată, ofițerul cel mai important din zona
 culturală a securității din anii când mi-au apărut Refugiile încercând să-și
 argumenteze convingerea că a fost uman și că a ajutat scriitorimea cât la
 stat în putință, publică autograful pe care i l-am dat pe roman. ^{lucidul,} Textul
 respectiv l-am scris cu propria-mi mână, ^{într-o scrisoare plină de lacrimi din iulie 1984,} ~~ar~~ mai rămâne să precizez
^{caci toate evocările întru totul din autograful unseca} ~~ca~~ ^{homani} ~~atunci~~ ^{apărut} contextul. Dincolo de orice, însă, un autograf nu înseamnă mare lucru: este o
 politețe făcută unui om care, într-un timp de mizerie, a renunțat la pâine de
 dragul unei cărți: sau: expresia bucuriei tale că ai învins, că poți să oferi celui
 ce crede în tine ceva din adevărul și frumosul cu care-i ești dator și, desigur,
 ceva din speranța fără de care viața devine un chin teribil; ⁱⁿ ~~un~~ sfârșit, un
 autograf mai poate însemna și o constrângere, amănunt ce nu trebuie o clipă
 ignorat; dar, oricum, el este ^{ce} un pai foarte, foarte subțire, ^{care} ~~care~~ nu adaugă și

Cinismul istoriei

AUGUSTIN BUZURA

Încă un an nou. Încerc și cu acest prilej, dar fără prea mult optimism, să privesc partea plină a paharului. Să mă bucur, adică, de cât a fost în urmă, ca și de darul cel mai de preț: fiecare zi ce mi se dă, fiecare rând pe care pot să-l mai scriu. Acestor satisfacții le-am adăugat încă una: publicatia noastră – „Cultura” – a intrat în al optulea an al existenței sale, reușind să depășească nu puțin momente îngrozitor de dificile, în care atât de frecvent pomenim dilemă: haemiliana înclină spre a nu fi. Sigur, n-am simțit prea intens solidaritatea celor care cred în valori: acestei țări și în puterina ei de a renaște, ci, mai ales, una diverselor scenocri culturale și politici pe care numele etniei noastre îi deranjează din ce în ce mai mult, dar nu ne-am nărat.

Casa lui Pocoi

diverse canale, girii sau cu păntii plesici în strălucite și pensivitate rămânând să umiliți nu ai învece, este obligat să te gândești cu groază la viitorul țării și la fidele care, ca și înainte de război, o împotă o deșopt, documantă doar pe hârtie. Nu le văd pe toate în negru, cum mi s-a reposit: dar călă vorse niste activități încalte și agresive cu foșe întocuite de alti activiști, la fel de inculte, nu te poți auzita la mări vederea. Sigur, scriu ce cred că trebuie neapărat scris, așa văd și așa simt, nu cer nimănui să-mi dea dreptate sau să mă urmeze, dar îndreptările cu care o încheiat un an sau cele cu care a început altul, spun astfel încât să țină în derbă. În care locuira, ura și agresivitatea îi dictează faptele. Mentalitatea de lagăre domână în silință dovoră vală Ceaușescu este lot mai evidentă: fiecare se salvează cum poate într-o lume sălbătică, fără jote, fără morală, ordine și mii pentru ordali. Nu pot uita scandămintă la Teatrul în jurul celor 10 de lei pe care trebuie să-i primească pensionarii sau disperatii ori inconștienți care au plăti cu viața impozitata de a călăra fer vechi într-o mină dezafectată din Baia Mare. Iosta mină a lui Alexiu Pocoi din Valea Borceaului, iar apoi a Societății Anuram, din ceea ce, odinioară, se numise Societatea Mineră Săsar. De tot ce a fost cîndva au mai rămas legende și în memoria celor de vînta mecanice aplicabile, de invenție, a celor ce se îndreptau spre abajaze terorizări de semimăști că domul respectiv ar putea fi ulimul. „În mină Dumnezcu cu noi/ Alară lipari și nevoi”, spunea Armand Mihailov, iar și moarte – două covora care, în acel perimn, nu puteau fi despartite. Moarte de ce să nu pta că n-am mi s-a pînă mic, înveștămintăre avau loc spre scări: lanțara minerilor, popa, scări, iar apoi vălăvora, foarte lăbiată, alături de mureșoși și copii, umbla de cret ce nu poate mult avere să fie înștii de acestă țară și a cret împingă a lac mărunt. Baia lui Pocoi, nu departe de

vădită odată în cartea biștică greco-catolică și a rîndire foștii castel al colț ce l-a înlocuit și a contribuit la devalorizarea mineritului în țară: Alexiu Pocoi de Lorna Mare. Fiu de cămără biștică dintr-un sat călășian, a urmat „Proșpan randa” din Cherla și, astfel, a ajuns primul învățator școlară la o școlă deșcriată în 1972. În acest coter al Băii Mari. Călășara aurului a făcut-o cu bani împunamăși de la diverse bănești și, așa cum spune legenda, tocmăl când eșed și ai anla țara sa cea mai urată, iar țărnia urma să i-l înlocuască gănd un mîier din chipo lui de călășitori i-a adus o bucată de aur marș în greutate de 75 de kilograme, care, firesc, i-a schimbat cazul vieții: le-a restituit banii celor care i-au împunamăși inițial călășie în principalul restaurant al orașului unde era așteptat. Iar prin călășitori cu vădăvora Maria Mîntescu, Maria de Boteasa după întrebuțare, Alexiu Pocoi a devenit stăpînul minier și al unei perimneta surilor foarte bogate. După construirea casulei lui, azi o mîna ca stălate aște și, crenit aprobarea împunamăși Trans Iosef și să parălocască sufragaria cu covore de aur. Și, pînă ce nu putea să i permită să călăș pe chipo sãu, împunamăși i-a aporbat totuși principalul, cu condiția să pînă bunu în dangă. Mai țărnia, Alexiu Pocoi a ajuns pînămal orașului Baia Mare, s-a așezat cu mari școlări din Vichitului Rogea, burdușău, cu Iorgu, Dăbălu Zamfirescu și Tache Ionescu, a donat trei kilograme și jumătate de aur pînă în covora Reginei Maria, după care, prins de nebanța jocurilor de noroc din carmine măruntă și, s-a pînăla melle în lăvoarea unui elvețian, rămânând în cele din urmă la mîna fidelei săi pînămal alături de care făcuse exploarații. După cum vedem, Dumnezcu le-a dat românilor multe bogății pe care, însă, le făcuseră alții, și mîna minie, atîta doar că, vînta localității, „mîni bunte”. Astăzi, numele și pînă pînățază doar un lac mărunt, Baia lui Pocoi, nu departe de

ceea ce odinioară se numea Casa Falbancher. Mînde s-au înbis, au rîmădoare legendă: Din de lipese, aște de mîneri morți în accidente ori de silozoză, dar și sugozniți ce adăucou la lumina „mîneru cu sînge”, cum se spunea, cu alte coveite, bîzra rebițe a ossemler cu moarte. Mîi urmărește și așteș pînămal unu em care și a salvat viața țărnia și cu secura pînămal pînă de o aspuță, cu mare cantitate de mîneru care se deșpriredă din lavarii galeriei. Am adănat în doișu ani, nu numai poveste din adîncul pînămalului, ci și pe cele de la suprafață, simțind că la pas deialuare cu vi și catar, de la Castelul lui Pocoi pînă departe, sub Gutin, în Caric, optinea mîi deșceși la lavarii țărnia în apropierea cărăușe sa ață o ciușată excesivă, de viro opt mîni îndilime, conșteamă de hără cu numele și adevărat: P... Caluță! Am mers pe urmele celor care au opt colectivizăm: Au fi vrut să i cunosc pe cel de vînta activiști ca să i potcovească și să i oblige să i mîndine comese de partid. Nu am notat niciodată nume de oameni sau de localități. Dacă nu le puteam face bine celor ce îmi povesteau diverse îndreptări din închioare, nedreptăți flagrante sau amintiri ce meritau reținute, măcar să nu le fac rău. Căci, nu de puțin ori, mai ales în ulimul deceniu prerrevoluționar, în absența mea, avam vizitatori pe seama cărora mîi distram lăsându-le în mașina de scris pagini din Ceaușescu și, alături, volumele sale deșchise la diverse capitole. „Vizitatorii”, la rîndul lor, îmi întorceau glumele lăsându-mi camerele de hotel, pe unde ajungeam, căte o cafea aburindă înșoțită de o țarare de bun venit sau de o banală precizare: „Din partea casei”, „casă” de care recepționerii nu recunoșeau că ar avea habar. Îmi amintesc bine că prima cafea aburindă mă aștepta la un hotel din Valea Jiului, imediat după greva din August 1977, ca să citesc apoi într-un ziar că și în avul o înțîlnire cu cititorii din Lupeni, Petroșani și Paroșeni. Purtam un dialog ciușat, fără coveite, dar cu toate că îmi era frică, șțiam că nu trebuie să cedez cu niciun preț. M-am speriat cu adevărat abia cînd mi-au otrăvit căinii cu valfarină, iar cum aceasta acționează asupra capilarelor, distrugându-le, imaginea bietelor mele dalmațiene mă urmărește și azi. La fel și relatarea – aflată în Dosar – a unuia dintre cei 56 de turnători, care transmisese „superiorului” sãu, cu foarte mare precizie, reacțiile mele, modul în care recepționasem lovitura. Uneori, mă simțeam ca în romanul lui Ray Bradbury, „451 Fahrenheit”, cînd într-o lume imaginară, în care de cultură se ocupau pompierii, iar principalii dușmani ai guvernatorilor erau cărțile care urmau să fie arse, un grup de oameni le memora pentru ca memoria omenirii să nu se piardă. În ceea ce mă privește, atîta cîm a sta în puțință, m-am strădui, la rîndu-mi, să țin minie și am reușit în mare măsură.

Fragment din
Revista Cultura
405 / 17 ianuarie 2013

Transcriere
Fragment din
Revista Cultura
405 / 17 ianuarie 2013

Am mers pe urmele celor care s-au opus colectivizării. Aș fi vrut să-l cunosc pe cel de vînta activiști ca să-i potcovească și să-i oblige să-și mănânce carnetele de partid. N-am notat niciodată nume de oameni sau de localități. Dacă nu le puteam face bine celor ce îmi povesteau diverse întâmplări din închioare, nedreptăți flagrante sau amintiri ce meritau reținute, măcar să nu le fac rău. Căci, nu de puțin ori, mai ales în ultimul deceniu prerrevoluționar, în absența mea, avam vizitatori pe seama cărora mă distram lăsându-le în mașina de scris pagini din Ceaușescu și, alături, volumele sale deșchise la diverse capitole. „Vizitatorii”, la rîndul lor, îmi întorceau glumele lăsându-mi, în camerele de hotel, pe unde ajungeam, câte o cafea aburindă înșoțită de o urare de bun venit sau de o banală precizare: „Din partea casei”, „casă” de care recepționerii nu recunoșeau că ar avea habar. Îmi amintesc bine că prima cafea aburindă mă aștepta la un hotel din Valea Jiului, imediat după greva din August 1977, ca să citesc apoi într-un ziar că aș fi avut o întâlnire cu cititorii din Lupeni, Petroșani și Paroșeni. Purtam un dialog ciușat, fără coveite, dar cu toate că îmi era frică, șțiam că nu trebuie să cedez cu niciun preț. M-am speriat cu adevărat abia cînd mi-au otrăvit căinii cu valfarină, iar cum aceasta acționează asupra capilarelor, distrugându-le, imaginea bietelor mele dalmațiene mă urmărește și azi. La fel și relatarea – aflată în Dosar – a unuia dintre cei 56 de turnători, care transmisese „superiorului” sãu, cu foarte mare precizie, reacțiile mele, modul în care recepționasem lovitura. Uneori, mă simțeam ca în romanul lui Ray Bradbury, „451 Fahrenheit”, cînd într-o lume imaginară, în care de cultură se ocupau pompierii, iar principalii dușmani ai guvernatorilor erau cărțile care urmau să fie arse, un grup de oameni le memora pentru ca memoria omenirii să nu se piardă. În ceea ce mă privește, atîta cîm a sta în puțință, m-am strădui, la rîndu-mi, să țin minie și am reușit în mare măsură.

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ

în societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinte al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators who's work reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.